

Rechtspraak in Nederland
2003

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek – Facilitair bedrijf

Druk

OBT bv, Den Haag

Omslag

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel. 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2005.
Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan.
Bronvermelding is verplicht.

Prijzen zijn excl. administratie- en verzendkosten.

Prijs: € 19,40

Kengetal: W-37

ISBN 9035725999

CBS-productnummer: 0523205010

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2002–2003	= 2002 tot en met 2003
2002/2003	= het gemiddelde over de jaren 2002 tot en met 2003
2002/'03	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enzovoort, beginnend in 2002 en eindigend in 2003
1992/'93–2002/'03	= boekjaar enz., 1992/'93 tot en met 2002/'03

In geval van afronding kan het voorkomen, dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Inhoud

Inleiding	7
Samenvatting en kerncijfers	9
1. Organisatie van de rechtspraak	13
1.1 Het recht	13
1.2 Bemiddeling of de rechter	14
1.3 Rechterlijke organisatie	14
1.3.1 Rechtbank, sector kanton	16
1.3.2 Rechtbank	17
1.3.3 Gerechtshof	19
1.3.4 Hoge Raad	19
1.3.5 Raad voor de rechtspraak	20
2. Burgerlijke rechtspraak	23
2.1 Algemeen	23
2.2 Civiele procedure	24
2.3 Procedures	26
2.4 Rechtbank, sector kanton	28
2.5 Rechtbank, sector civiel	29
2.6 Gerechtshof	32
2.7 Hoge Raad	34
Arbeid en ontslag in Nederland	35
Insolventies in Nederland	44
3. Bestuursrechtspraak	51
3.1 Algemeen	51
3.2 Bestuursrechter	51
3.3 Procedure bij de bestuursrechter	52
3.3.1 Sector bestuursrecht van de rechtbank	53
3.3.2 Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State	57
3.3.3 Centrale Raad van Beroep	57
3.3.4 College van Beroep voor het Bedrijfsleven	61
3.4 Procedure bij de belastingrechter	62
3.4.1 Belastingkamers van het gerechtshof	63
3.4.2 Belastingkamer van de Hoge Raad	65

3.5	Asielverlening	65
3.6	Bestuursrechtspraak door de burgerlijke rechter	67
3.7	Nationale ombudsman	67
	Nationale ombudsman	68
4.	Strafrechtspraak	75
4.1	Algemeen	75
4.2	Van delict tot strafzaak	75
4.3	Personen en functionarissen	76
4.4	Procedure	77
4.5	Delict	80
4.6	Ingeschreven zaken bij het openbaar ministerie	81
4.7	Beslissing over verdere vervolging	85
4.8	Afdoeningen kantonstrafzaken door het openbaar ministerie	85
4.9	Afdoeningen Wet Mulder	87
4.10	Afdoeningen rechtbankstrafzaken door het openbaar ministerie	89
4.11	Afdoeningen kantonstrafzaken door de rechter	91
4.12	Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter	92
4.13	Halt en jeugdstrafrechtspraak	98
4.14	Doorlooptijd strafprocedures	101
4.15	Hoger beroep	102
4.16	Beroep in cassatie	102
4.17	Enkele bijzondere procedures	103
	Schadevergoeding aan ex-verdachten in Nederland	106
5.	Financiën en personeel	111
5.1	Uitgaven en inkomsten	111
5.2	Samenstelling van de uitgaven	114
5.3	Personeel	115
	Begrippenlijst	121
	Bronbeschrijving	131
	Aan de publicatie Rechtspraak in Nederland 2003 werkten mee	133

Inleiding

Rechtspraak

Informatie over rechtsbescherming en veiligheid in het algemeen en rechtspraak in het bijzonder is van belang voor de maatschappij. De rechtspraak in Nederland is een onderwerp dat vrijwel altijd in de belangstelling staat. Doelgroep voor de informatie zijn het onderwijsveld, de beroepsgroepen op het gebied van juridische organisatie en dienstverlening in brede zin evenals bestuur, beleid en wetenschap.

Begin 2000 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek voor het eerst een grote hoeveelheid statistische gegevens van de meest belangrijke vormen van rechtspraak in één publicatie, *Rechtspraak in Nederland*, samengebracht. De voor u liggende editie is de vierde in deze reeks. Deze publicatie verstrekt nieuwe informatie tot en met het verslagjaar 2003.

Na een algemene inleiding over de organisatie van de rechtspraak en de laatste stand van zaken (hoofdstuk 1) zijn achtereenvolgens de burgerlijke rechtspraak (hoofdstuk 2), de bestuursrechtspraak (hoofdstuk 3) en de strafrechtspraak (hoofdstuk 4) beschreven. Dit boek behandelt de uitkomsten van de ingeschreven en de afgedane zaken bij de meeste algemene en een aantal bijzondere rechtsprekende colleges. Aan de drie hoofdstukken naar rechtsterrein zijn enkele korte verdiepende artikelen toegevoegd met specifieke informatie. Deze editie behandelt de rechtspraak rond arbeid en ontslag in Nederland evenals rond insolventies zoals faillissementen en schuldsaneringen in het kader van de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen, WSNP (burgerlijk recht), rond het hoge college van staat Nationale ombudsman (bestuursrecht) en rond de bijzondere procedures bij schadevergoedingsacties voor ex-verdachten (strafrecht). Het laatste hoofdstuk 5 besteedt aandacht aan de financiële en personele aangelegenheden inzake rechtspraak. In de aanhangsels staan verder de begrippenlijst, de bronnenbeschrijving en de auteursinformatie.

Cijfers over rechtspraak

De basisgegevens voor de cijfers in de afzonderlijke hoofdstukken verzamelt het CBS, soms direct soms indirect, periodiek bij de griffies en de parketten van de rechtbanken, de gerechtshoven en de Hoge Raad. Ook van veel bijzondere colleges zijn gegevens ontvangen of aan reeds gepubliceerde informatie ontleend. De cijfers tapt het CBS voor een deel elektronisch af uit gecentraliseerde administraties. De gegevens voor het hoofdstuk over het personeel en de financiering van de rechtspraak zijn aangeleverd vanuit de Raad voor de rechtspraak.

Het vervolg van dit boek geeft cijfermatig inzicht in de rechtspraak in Nederland op de drie traditionele hoofdterreinen van het recht. Het biedt een overzicht van de zaken die jaarlijks bij de griffies van de diverse rechtscolleges (en voor het strafrecht bij het parket van het openbaar ministerie) worden aangeboden, evenals over personeel en financiën in het kader van de rechtspraak. Het is nog van belang te vermelden dat deze publicatie in beginsel de hoofdlijnen van de rechtspraak in Nederland behandelt en dat specifieke terreinen in de marge van de rechtspraak (zoals militair strafrecht) niet of slechts zijdelings ter sprake zullen komen. De cijfers in deze editie bestrijken in principe de periode 1995–2003 (exclusief 1996, 1997 en 1998). De verslagjaren 1985, 1990, 1996, 1997 en 1998 zijn opgenomen in drie eerdere edities van deze publicatie *Rechtspraak in Nederland*.

Meer informatie...

Aanvullende informatie (meer details, andere periodes) is, indien beschikbaar, op aanvraag te verkrijgen of te raadplegen in papieren of elektronische publicaties van het CBS. Inlichtingen hierover kunt u krijgen bij de eerstelijns informatiedesk van het CBS (e-mail infoservice@cbs.nl of telefoon 0900 0227 / € 0,50 per minuut).

Op de CBS website (<http://www.cbs.nl>) zijn statistische gegevens te vinden, onder andere over het thema Rechtsbescherming en veiligheid, waaronder de rechtspraak en verwante onderwerpen, in de gratis te raadplegen online databank *StatLine*. Een handleiding voor het raadplegen van StatLine en het gebruik van de data van het thema Rechtsbescherming en veiligheid (hoofdgroep: Mens en maatschappij) staat op de CBS-internetsite. De twee bijgaande links geven respectievelijk uitleg over ‘werken met StatLine’ en een overzicht van de StatLine-themakoepel met doorlinks naar de diverse thema’s in StatLine.

<http://www.cbs.nl/nl/cijfers/statline/StatLine-folder.pdf>

<http://www.cbs.nl/nl/cijfers/statline/statline-koepel-overzicht.htm>

De CBS-bibliotheken in Voorburg en Heerlen en de grote algemene bibliotheken beschikken over alle CBS-publicaties.

Samenvatting en kerncijfers

Algemeen

Nederland telt in het kalenderjaar 2003 19 rechtbanken, vijf gerechtshoven en een Hoge Raad. Daarnaast zijn er diverse bijzondere (bestuursrechtelijke) colleges zoals de Centrale Raad van Beroep, het College van Beroep voor het Bedrijfsleven en de Raad van State. De cijferreeksen in dit boek over de rechtspraak in Nederland beslaan in beginsel de periode van verslagjaar 1995 tot en met het laatst beschikbare jaar, meestal 2003. De omvangrijke organisatorische verandering van de rechterlijke macht in Nederland per 1 januari 2002 is in de gegevens terug te vinden. In deze publicatie is aangesloten bij de meest actuele indeling van de diverse onderdelen van de rechterlijke organisatie.

Burgerlijk recht

Bij de rechters van de sector kanton zijn in 2003 597 duizend civiele zaken ingediend. In datzelfde jaar zijn bij de sector civiel van de rechtbanken 187 duizend zaken ingeschreven. Bij beide sectoren gaat het om zowel dagvaardingsprocedures als verzoekschriftprocedures. Het aantal afdoeningen bij de sector kanton bedroeg in totaal 521 duizend zaken (eindvonnissen en eindbeschikkingen). Bij de sector civiel zijn 158 duizend zaken afgedaan.

Betaalde arbeid is voor werknemers een belangrijke methode van inkomstenverwerving. Voor het (voortijdig) beëindigen van een arbeidsovereenkomst ('ontslag') tussen de werknemer en de werkgever is soms rechterlijke tussenkomst nodig, naast de ontslagregelingen bij de Centrale organisatie Werk en Inkomen (CWI). In 2003 zijn bij de kantonrechter bijna 78,5 duizend ontbindingsverzoeken ingediend. In hetzelfde jaar heeft de kantonrechter 74,8 duizend beschikkingen op ontbindingsverzoeken genomen.

Het aantal insolventies stijgt de laatste jaren sterk. Surseances van betaling, faillissementen en schuldsaneringen in het kader van de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP) bereiken recordaantallen. In 2003 zijn bijna 29 duizend insolventieverzoeken door de rechter behandeld, waarvan 14 duizend betrekking hadden op verzoeken tot faillietverklaring.

Bestuursrecht

De diverse bestuursrechtelijke colleges hebben in 2003 in ruim 60 duizend zaken een uitspraak gedaan. De meeste uitspraken zijn gedaan door de sectoren bestuursrecht van de rechtbanken (ruim 32 duizend). De belastingkamers van

de gerechtshoven, die uitspraak doen in beroepen tegen de beslissingen van de inspecteur der belastingen, hebben ruim 10 duizend beslissingen genomen.

Het instituut Nationale ombudsman is ingesteld om de burger de mogelijkheid te geven klachten over de uitvoering van taken door de overheid voor te leggen aan een onafhankelijke en deskundige instantie. De Nationale ombudsman onderzoekt gedragingen van bestuursorganen en geeft daarover een oordeel. In 2003 heeft de Nationale ombudsman bijna 11 duizend zaken ter behandeling aangeboden gekregen en heeft hij ongeveer 10 duizend verzoekschriften afgedaan.

Strafrecht

In 2003 zijn bij het openbaar ministerie (OM) ruim 273 duizend kantonzaken ingeschreven. In 2002 waren er 219 duizend kantonstrafzaken. De daling ten opzichte van 1995, toen het er nog 308 duizend waren, is vooral veroorzaakt door de inwerkingtreding in de loop van de jaren negentig van de Wet Mulder inzake de afhandeling van eenvoudige verkeersovertredingen. De stijging ten opzichte van 2002 wordt voornamelijk veroorzaakt door een toename van het aantal ingeschreven zaken wegens overtreding van plaatselijke verordeningen, het Reglement verkeersregels en verkeerstekens en de Wet personenvervoer. Ook bij de rechtbankstrafzaken is het aantal ingeschreven zaken gestegen ten opzichte van 2002: van 252 duizend in 2002 naar 271 duizend in 2003.

Een deel van de ingeschreven kantonstrafzaken en rechtbankstrafzaken doet het OM zelf af door middel van bijvoorbeeld transactie of sepot. De overige zaken komen in beginsel voor de rechter. De kantonrechter heeft in 2003 ongeveer 134 duizend zaken afgehandeld.

In hetzelfde jaar zijn ongeveer 158 duizend rechtbankstrafzaken afgedaan, waarvan 95 procent met een schuldigverklaring.

Personen die ten onrechte hechtenis hebben ondergaan ontvangen, als ze daar om vragen, van de overheid een schadevergoeding op basis van het Wetboek van Strafvordering. Deze regeling kan ook voorzien in de vergoeding van gemaakte kosten. In 2003 kwam het aantal toegekende schadevergoedingen uit op ongeveer 1,5 duizend. Het aantal toegekende kostenvergoedingen beliep 2,3 duizend gevallen. In totaal ging het hierbij om de betaling van ruim 12 miljoen euro (5 miljoen voor ten onrechte hechtenis en 7 miljoen voor gemaakte kosten).

Financiën en personeel

Over financiering en personeelssterkte van de rechtspraak in Nederland zijn de meest actuele cijfers opgenomen. Allereerst is aangegeven hoeveel geld de overheid uitgeeft aan openbaar ministerie en rechtspraak en hoe deze uitga-

ven zich in de periode 1995 tot 2003 hebben ontwikkeld. De reële uitgaven per miljoen inwoners zijn tussen 1995 en 2003 gestegen van 40 euro naar ruim 70 euro per hoofd. De inkomsten uit griffiegelden ten opzichte van de uitgaven zijn echter gedaald. Per 100 euro uitgaven betaalt de rechtzoekende in 2003 0,19 euro; in 1995 was dat 0,20 euro. Ten slotte komt de personeelssterkte van OM en rechtspraak aan de orde. Het aantal rechterlijke arbeidsjaren is begin 2003 ongeveer 2 duizend. Het ondersteunend personeel telt ongeveer 6,2 duizend arbeidsjaren.

Kerncijfers

In het Kerncijferoverzicht van deze publicatie staat een aantal belangrijke basisgegevens over de afdoeningen van zaken in de Nederlandse rechtspraak. De nadere uitwerking en detaillering van deze totalen zijn te vinden in de afzonderlijke hoofdstukken over burgerlijk recht (hoofdstuk 2), bestuursrecht (hoofdstuk 3) en strafrecht (hoofdstuk 4).

Kerncijfers Rechtspraak in Nederland

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Burgerlijk recht (afdoeningen)						
Dagvaardingsprocedures						
Rechtbanken, sector kanton	215,7	241,2	235,4	254,7 ¹⁾	255,6 ¹⁾	318,8 ¹⁾
Rechtbanken, sector civiel	34,8	31,2	30,2	29,2 ¹⁾	30,4 ¹⁾	32,0 ¹⁾
Gerechtshoven	3,3	3,3	3,2	3,4 ¹⁾	3,5 ¹⁾	3,9 ¹⁾
Hoge Raad	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Verzoekschriftprocedures						
Rechtbanken, sector kanton	149,4	134,3	129,1	145,6 ¹⁾	178,8 ¹⁾	201,8 ¹⁾
Rechtbanken, sector civiel	94,1	96,0	100,5			
Rechtbanken, sector civiel			113,6 ¹⁾	121,2 ¹⁾	123,1 ¹⁾	126,4 ¹⁾
Gerechtshoven	3,1	3,2	3,1	3,0 ¹⁾	3,5 ¹⁾	3,9 ¹⁾
Hoge Raad	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Bestuursrecht (uitspraken)						
Rechtbanken, sector bestuursrecht ²⁾	53,5	28,4	28,6	29,3	29,6	32,6
Centrale Raad van Beroep	4,2	5,9	4,7	5,1	5,5	5,3
Raad van State, afdeling bestuursrechtspraak	11,9	4,9	4,9	5,9	7,2	8,3
Gerechtshoven (belastingkamer)	10,9	8,5	7,9	8,4	10,6	12,1
Hoge Raad (belastingkamer)	0,7	1,0	0,8	0,7	0,7	1,0
College van Beroep voor het Bedrijfsleven	0,9	0,8	0,8	0,9	1,0	1,1
Strafrecht (afdoeningen)						
Openbaar Ministerie						
kantonstrafzaken	248,3	167,7	144,5	94,8	89,2	130,1
rechtbankstrafzaken	147,5	114,5	118,4	116,7	121,9	130,1
Beschikkingen CJIB ³⁾ (Wet Mulder)	3 263,8	6 368,0	7 794,0	9 203,1	9 537,1	10 570,0
Rechter in eerste aanleg						
kantonstrafzaken (bij de sector kanton)	124,8	79,0	88,0	90,5	109,1	134,2
rechtbankstrafzaken (bij de rechtbank) ⁴⁾	102,3	111,3	111,0	112,0	116,8	134,6
Rechter in hoger beroep						
kantonstrafzaken ⁵⁾	5,2	5,8	4,8	4,8	.	.
rechtbankstrafzaken (bij het hof)	9,7	9,1	.	.	.	.
Rechter in cassatie (bij de Hoge Raad)	2,6	2,9	1,8	2,8	3,0	2,9

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

²⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

³⁾ Centraal Justitieel Incassobureau.

⁴⁾ Exclusief voegingen ter zitting.

⁵⁾ Tot en met 2001: bij de rechtbank.

Bron: CBS.

1. *Organisatie van de rechtspraak*

1.1 *Het recht*

In elke gemeenschap zijn de onderlinge verhoudingen tussen mensen op de een of andere manier geregeld. Om structuur en ordening in een samenleving aan te brengen zijn op uiteenlopende terreinen van het maatschappelijk leven afspraken gemaakt. In een moderne maatschappij zijn de meeste van die afspraken op schrift vastgelegd in wetten en regels. Op de achtergrond spelen mee de regels van het ongeschreven recht: een stelsel van normen en waarden die weliswaar niet zijn vastgelegd, maar wel een richtsnoer vormen voor de onderlinge menselijke verhoudingen en de wijze waarop men omgaat met de omringende wereld. In de negentiende en vooral de voorbije twintigste eeuw zijn veel van deze ordeningsregels vastgelegd in wetboeken.

In het recht is in grote lijnen een aantal gebieden te onderscheiden. Gaat het bijvoorbeeld om regelingen van afspraken voor situaties waarbij burgers of rechtspersonen, zoals bedrijven of instellingen, zijn betrokken, dan spreekt men van burgerlijk recht of civiel recht. Het bestuursrecht, regelt de verhouding tussen burger en overheid of tussen overheden onderling. In het strafrecht is geregeld hoe de maatschappij omgaat met handelingen die zijn strafbaar gesteld.

Het heeft weinig zin regels te stellen wanneer de naleving daarvan niet kan worden afgedwongen, de regels niet worden gehandhaafd en overtreders van de regels niet aan sancties onderhevig zijn. Binnen het recht is dat geregeld. Hierbij is van belang het onderscheid naar het materiële recht en het formele recht. Het materiële recht omschrijft welke handelingen of gedragingen de maatschappij juist wel of juist niet van de betrokkenen – burgers (natuurlijke personen), overheden of bedrijven en instellingen (rechtspersonen), kortom de justitiabelen – verwacht: een huurder moet zijn verschuldigde huurpenningen betalen; een ingrijpende verbouwing mag niet zonder een vergunning van de overheid en door een rood verkeerslicht rijden is verboden. Het formele recht regelt hoe te handelen als het materiële recht is geschonden: de benadeelde verhuurder kan bij de kantonrechter ontruiming vorderen, een illegale verbouwing moet op last van de gemeente ongedaan worden gemaakt en de betrachte verkeersdeelnemer krijgt van het Centraal Justitieel Incassobureau in Leeuwarden het verzoek de aangeboden transactie ('boete') te betalen.

Het formele recht hangt dus nauw samen met het onderwerp van dit boek: de rechtspraak, als uiterste middel bij het oplossen en afhandelen van conflicten. In dit boek ligt het accent op de rechtsgang en de procedures die binnen elk van de drie beschreven rechtsgebieden worden gevolgd. Dit eerste, algemene hoofdstuk 1 geeft een beknopte schets van de organisatie van de rechtspraak en van de colleges die recht spreken op de verschillende rechtsgebieden. De hoofdstukken 2 tot en met 4, die hierna volgen, geven nadere informatie over

een aantal specifieke details. Tot slot geeft hoofdstuk 5 informatie over de financiën en het personeel in het kader van de rechtspraak.

1.2 *Bemiddeling of de rechter*

Niet alle schendingen van de regels leiden uiteindelijk tot het ingrijpen van de rechter. In veel gevallen is een onderlinge regeling van de betrokkenen het eind van het gerezen conflict. In de hierboven genoemde voorbeelden: na een herinnering of aanmaning van de verhuurder betaalt de huurder zijn achterstallige termijnen; na een officiële aanschrijving door de gemeente breekt de huiseigenaar zijn illegale dakkapel weer af of de automobilist in overtreding accepteert en betaalt de aangeboden transactie.

Naast al langer bestaande vormen van conflictbemiddeling en conflictoplossing, als arbitrage of bindend advies, zijn voor sommige typen conflicten, aanvankelijk als het verschijnsel ADR (Alternative Dispute Resolution) overgewaaid uit het buitenland, nieuwe ontwikkelingen zichtbaar in de vorm van bemiddeling door een professional: mediation. Deze vorm van conflictbemiddeling via een mediator ('bemiddelaar') krijgt steeds meer aandacht. Mediation wordt tot nu toe incidenteel ingezet om conflicten niet via de rechter maar via bemiddeling tussen partijen onderling op te lossen. Met aan rechtbanken gelieerde (proef)projecten wordt mediation soms aangeboden aan elkaar bestrijdende partijen. Vooral bij een voornemen tot echtscheiding, waar bij uitstek, naast de juridische, de emotionele aspecten een rol spelen, kan de inzet van een mediator een voordeel zijn. Meer in het algemeen speelt daarnaast ook het kostenaspect een rol en ontlast mediation het gerechtelijk apparaat, indien partijen het conflict buiten de rechter om kunnen oplossen. Vanaf 2005 zullen de gerechten partijen meer gaan doorverwijzen naar mediation, indien een zaak daarvoor geschikt lijkt¹⁾. Mediation is steeds vaker onderwerp van recente juridische literatuur²⁾.

In sommige gevallen is een 'formele' reactie via een beroep op de rechter de enige mogelijkheid een gerezen conflict uit de wereld te helpen. Om naleving van de regels en de handhaving van het recht zo goed mogelijk te waarborgen heeft de te hulp geroepen rechter de mogelijkheid sancties op te leggen, zoals de toewijzing van de geëiste ontbinding van de huurovereenkomst, de veroordeling tot het betalen van een schadevergoeding of het opleggen van een (verhoogde) geldboete.

1.3 *Rechterlijke organisatie*

De cijfers in deze publicatie, *Rechtspraak in Nederland*, hebben nog voor een groot deel betrekking op de organisatie van de rechterlijke macht volgens de indeling die gold tot en met 31 december 2001. Met ingang van 1 januari 2002 is een gewijzigde rechterlijke organisatie van kracht voor zaken van burgerlijk recht en strafrecht. In de toelichtende paragrafen van deze publicatie komen zowel de oude als de nieuwe structuren aan bod.

Organisatiepiramide

In het burgerlijk recht en strafrecht heeft de schematische structuur van de kern van de organen van de rechterlijke macht de vorm van een piramide. Tot 1 januari 2002 vormden de 61 kantongerechten de basis en bedienden elk een kanton. De 19 arrondissementsrechtbanken vormden de tweede laag. Elk van deze arrondissementen bestond uit een aantal zelfstandige kantons. Na de recente herschikking van de rechterlijke organisatie zijn de kantons niet langer een afzonderlijk territoriaal rechtsgebied maar is het kantongerecht als functionele eenheid opgenomen binnen de organisatiestructuur van de rechtbank 'nieuwe stijl'. Enkele kantons zijn geheel opgeheven. Het vroegere kantongerecht heet nu 'sector kanton' (van de rechtbank). De kantonrechter spreekt er nog steeds recht in civiele zaken en in strafzaken. De sectoren kanton zijn gevestigd in de 19 arrondissementshoofdplaatsen en de 34 huidige nevenvestigingsplaatsen. Daarnaast kunnen bij algemene maatregel van bestuur nevenvestigingsplaatsen worden aangewezen. De voormalige 'arrondissementsrechtbank' is 'rechtbank' geworden. Naast een sector kanton zijn er in de rechtbank een sector civiel en een sector straf.

De naasthogere rechterlijke instantie in de piramide zijn de vijf gerechtshoven, gevestigd in de hofressorten Amsterdam, 's-Gravenhage, 's-Hertogenbosch, Arnhem en Leeuwarden. Deze vijf ressorten omvatten elk vier (soms drie) rechtbanken. Het rechtscollege aan de top van het Nederlandse rechtssysteem is de Hoge Raad der Nederlanden, gevestigd in 's-Gravenhage.

Bestuursrechtelijke zaken komen in beginsel in eerste aanleg voor de rechtbank, in het bijzonder voor de sector bestuursrecht van de rechtbank, maar er is nog een aantal bijzondere bestuursrechtelijke rechtscolleges die in hoofdstuk 3 nader aan bod komen.

In eerste instantie, hoger beroep en beroep in cassatie

Onderdeel van een democratisch rechtssysteem is rechtspraak in ten minste twee feitelijke instanties. Rechtsmiddelen geven degene die het niet eens is met de uitspraak van de rechter in eerste instantie de mogelijkheid zich te wenden tot een hogere rechter om te trachten in een nieuwe behandeling van de zaak alsnog een voor hem gunstiger uitspraak te krijgen. In de hiervoor beschreven piramide gaat men in zo'n geval in de regel een stap hoger. Van vrijwel alle beslissingen van de rechter is hoger beroep mogelijk. Een uitzondering is bijvoorbeeld (nog) de belastingrechter, met één feitelijke instantie – de belastingkamer van het gerechtshof –, waarna overigens wel beroep in cassatie mogelijk is bij de belastingkamer van de Hoge Raad. Er zijn echter plannen ook de belastingrechtspraak te wijzigen in rechtspraak in twee feitelijke instanties, opgedragen aan de vijf rechtbanken in de vestigingsplaatsen van de hoven (eerste aanleg) en de vijf hoven (hoger beroep). De gang naar de Hoge Raad blijft open, als een zuivere cassatie in plaats van een quasi-appel³⁾.

Op het gebied van burgerlijk recht en van strafrecht komen kwesties, afhankelijk van de soort zaak en de omvang van het belang, in eerste instantie bij de sector kanton (van de rechtbank) dan wel bij de rechtbank. Kan een betrokkene – partij, verdachte, openbaar ministerie – zich niet of niet geheel vinden in

de uitspraak, dan kan hij, sinds 1 januari 2002, van een beslissing van de kantonrechter in hoger beroep gaan bij het gerechtshof, de naasthogere rechter. Komt de hoger beroepsrechter voor een of meer betrokkenen dan nog niet tot een voldoende bevredigende uitspraak dan staat in beperkte mate beroep in cassatie open bij de Hoge Raad.

Bestuursrechtelijke geschillen kennen in beroep een andere rechtsgang. Wil degene die in eerste instantie in het ongelijk is gesteld tegen die uitspraak van de sector bestuursrecht van de rechtbank beroep aantekenen dan moet hij zich in de regel wenden tot de naasthogere rechter in bestuurszaken, de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Deze rechtsgang geldt overigens weer niet voor alle bestuursrechtelijke zaken. Voor sommige situaties zijn er bij wet bijzondere rechtscolleges ingesteld. Voorbeelden hiervan zijn de Centrale Raad van Beroep in Utrecht en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven in Den Haag.

1.3.1 *Rechtbank, sector kanton*

Burgerlijk recht

Tot de absolute competentie ('welke zaken mag hij behandelen') van de kantonrechter, een alleensprekende rechter, behoren bij civiele kwesties in beginsel alle zaken over vorderingen van ten hoogste € 5 000 (inclusief rente), vorderingen zonder bepaalde waarde maar naar verwachting met een belang dat ten hoogste € 5 000 beloopt alsmede alle zaken over een arbeidsovereenkomst, een collectieve arbeidsovereenkomst, inclusief de verbindend verklaarde bepalingen ervan, een vutovereenkomst of een agentuur-, huur- of huurkoopovereenkomst ongeacht de hoogte van de vordering. Tevens behoort het tot de absolute competentie van de kantonrechter een oordeel uit te spreken over een aantal andere zaken die speciaal in de wet zijn aangewezen.

Tegen de uitspraak van de kantonrechter is geen hoger beroep mogelijk als de vordering minder bedraagt dan € 1 750.

Bestuursrecht

De kantonrechter heeft in de regel geen taak bij zaken op bestuursrechtelijk gebied. Een uitzondering hierop is te vinden in de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften (beter bekend als de Wet Mulder). In deze wet is o.a. fiscalisering van parkeerboetes vastgelegd. De kantonrechter heeft daarmee de bevoegdheid in beroep een boete op te leggen, als iemand fout geparkeerd stond of de parkeermeter niet voldoende heeft gevuld. Sinds 1 januari 2002 is in zaken met een sanctie van meer dan € 70 hoger beroep mogelijk bij het hof Leeuwarden. Het beroep in cassatie is vervallen.

Strafrecht

In het strafrecht behandelt de kantonrechter het misdrijf stroperij alsmede alle overtredingen, met uitzondering van bepaalde overtredingen inzake het openbaar gezag, van bepaalde ambtsovertredingen, van vrijwel alle overtredingen inzake belastingen, van bepaalde overtredingen van de Opiumwet en van be-

paalde overtredingen uit de Wet afbreking zwangerschap. Ook overtredingen waarvoor de wet expliciet een andere rechter aanwijst komen niet in eerste aanleg voor de kantonrechter. De verdachte van het strafbare feit moet wel minimaal de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt.

Hoger beroep tegen strafvonnissen van de rechter bij de sector kanton is mogelijk, tenzij de opgelegde geldboete lager is dan € 25 en er geen andere straf of maatregel is opgelegd.

1.3.2 *Rechtbank*

Algemeen

In algemene zin horen tot de absolute competentie van de rechtbank alle zaken in eerste aanleg, uitgezonderd die zaken die volgens de wet tot de bevoegdheid van een andere rechter (bijvoorbeeld de sector kanton van de rechtbank) behoren. Tot 1 januari 2002 behandelde de rechtbank alle hoger beroepszaken die tegen een beslissing van de kantonrechter werden ingediend, met uitzondering van uitspraken van de toenmalige pachtkamers van de kantongerechten. Hoger beroep van vonnissen of beschikkingen van de rechtbank sector kanton komt nu terecht bij het gerechtshof. Tot de bevoegdheid van de rechtbank behoort het verder te oordelen over zaken die de Hoge Raad naar de rechtbank heeft verwezen of teruggewezen.

De rechtbank spreekt recht in zogenoemde enkelvoudige of meervoudige kamers. Een zaak voor de enkelvoudige kamer heeft één rechter, terwijl bij een zaak voor de meervoudige kamer drie rechters rechtspreken. De keuze voor een enkelvoudige of meervoudige kamer hangt af van het type en zwaarte van de zaak. Elke rechtbank kent verder een voorzieningenrechter. Hij behandelt in kort geding gevallen waarin het spoedeisende belang van (een van) beide partijen een beslissing vereist die in beginsel direct na de uitspraak ten uitvoer kan worden gelegd. Voorbeelden van kort geding-zaken zijn een dreigende ontruiming van een woning met onevenredig nadeel voor de zittende huurder of een dreigende staking van het spoorwegpersoneel met verwacht groot ongunstig gevolg voor de reizigers.

Burgerlijk recht

De sector civiel van de rechtbank behandelt alle burgerlijke kwesties. Voorbeelden van zaken die de sector civiel behandelt zijn allerhande vorderingen, echtscheiding, adoptie, ondertoezichtstelling minderjarigen, vaststelling of wijziging van alimentatie, onteigening, faillietverklaring en onder curatele stelling. Ook de zaken die door de hoogte van de vordering niet meer tot de competentie van de sector kanton behoren, leggen partijen voor aan de rechtbank sector civiel.

Bestuursrecht

In het streven naar vereenvoudiging van de rechtsgang voor bestuurszaken is sinds enkele jaren bij de rechtbank een apart onderdeel ingesteld: de sector bestuursrecht. Hier kan een burger (natuurlijk persoon of rechtspersoon) bij een

rechterlijke instantie in beroep gaan, wanneer hij het niet eens is met een besluit van een bestuurlijke instantie genomen op een bezwaarschrift dat hij heeft ingediend bij het bestuursorgaan dat de oorspronkelijke beslissing heeft genomen of in administratief beroep is gegaan bij het naasthogere bestuursorgaan (bijvoorbeeld als het bezwaarschrift hem geen of onvoldoende succes opleverde).

Een burger kan bij de sector bestuursrecht van een rechtbank (een bestuursrechter) ook in beroep gaan tegen beslissingen van een aantal bijzondere instanties, zoals bij het bestuur van de Sociale Verzekeringsbank over een aantal volksverzekeringen. Verder behoort het tot de competentie van de sector bestuursrecht beroepsprocedures te behandelen tegen besluiten van de uitvoeringsinstantie werknemersverzekeringen over onder andere de Ziektewet en de Werkloosheidswet en besluiten van ziekenfondsen inzake de Ziekenfondswet en de Algemene wet bijzondere ziektekosten. Ook ambtenarenzaken liggen ter beoordeling voor aan de bestuursrechter. De sector bestuursrecht is overigens niet de enige instantie die zich over bestuurszaken buigt. Hiermee zijn ook enkele bijzondere rechterlijke colleges belast. Welke dat zijn en welke bevoegdheden ze hebben komt in het desbetreffende hoofdstuk 3 (Bestuursrechtspraak) aan de orde.

Is een rechtzoekende het niet eens met de uitspraak van de bestuursrechter bij de rechtbank, dan kan hij in de regel in hoger beroep gaan bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State of de Centrale Raad van Beroep. Bij het laatstgenoemde college kan de rechtzoekende in hoger beroep kwesties voorleggen op het gebied van sociale zekerheid en ambtenarenzaken.

Strafrecht

Bij de toepassing van het strafrecht oordelen de strafkamers van de rechtbank in eerste aanleg over alle misdrijven waarvan de kennisneming niet aan een andere rechter is opgedragen; overtredingen gaan naar de rechters van de sector kanton. Ook misdrijven uit de Wegenverkeerswet, de Wet op de economische delicten en de Opiumwet krijgt de sector straf van rechtbank ter beoordeling voorgelegd. De rechtbank kent, naast meervoudige kamers met drie rechters, enkelvoudige kamers, zogenoemde alleensprekende rechters, zoals de politierechter en de kinderrechter. Zij zijn belast met specifieke gevallen. De politierechter handelt het merendeel van de misdrijven af. Zo behandelt een politierechter misdrijven, waarvoor, kort gezegd, het openbaar ministerie voornemens is niet meer dan één jaar gevangenisstraf te eisen. De economische politierechter buigt zich over economische delicten en dan zowel overtredingen als misdrijven. Naast de (economische) politierechter kent een rechtbank nog een andere alleensprekende rechter: de kinderrechter. Hij kan maatregelen nemen in het kader van de (civiele) justitiële kinderbescherming, zoals ondertoezichtstelling. Verder komen voor de kinderrechter strafrechtelijk minderjarigen (jonger dan 18, soms 21 jaar) die verdacht worden van het plegen van een strafbaar feit.

1.3.3 *Gerechtshof*

Het behoort tot de absolute competentie van het gerechtshof een oordeel uit te spreken over hoger beroepszaken, ingediend tegen vonnissen en beschikkingen die in eerste aanleg door de binnen haar rechtsgebied gelegen rechtbank zijn uitgesproken, inclusief de zaken van de sector kanton. Elk van de vijf gerechtshoven kan verder het staatshoofd adviseren een verzoek tot gratie van een straf die het hof heeft opgelegd over te nemen. De economische strafkamers van de gerechtshoven zijn uitsluitend belast met de berechting van economische delicten die in hoger beroep zijn voorgelegd. De belastingkamers van de gerechtshoven buigen zich in eerste (en tot dit moment enige feitelijke) aanleg over geschillen aangaande belastingzaken. Tegen een uitspraak van het hof kan men in beginsel beroep in cassatie instellen bij de Hoge Raad. Enkele hoven zijn taken op specifieke rechtsterreinen toebedeeld.

1.3.4 *Hoge Raad*

Binnen het Nederlandse rechtssysteem is de Hoge Raad in beginsel het hoogste rechtscollege voor burgerlijke zaken, bestuurszaken (in het bijzonder belastingzaken) en strafzaken. Binnen de Hoge Raad als organisatie zijn er drie zelfstandige onderdelen: de raad zelf, de procureur-generaal en zijn parket en de bedrijfsvoering. De Hoge Raad is ingedeeld in drie kamers, die zich buigen over cassatiezaken afkomstig van de lagere rechters.

De Hoge Raad heeft als hoofdtaak behandeling van zaken in cassatie. Daarbij gaat het om de vraag of de lagere rechter het recht juist heeft toegepast en of hij de juiste vormvoorschriften heeft gevolgd. Cassatie verschilt van hoger beroep op het punt van het onderzoek naar de feiten die ten grondslag liggen aan het geschil tussen de partijen. De Hoge Raad moet uitgaan van de feiten die de lagere rechter heeft vastgesteld, terwijl bij hoger beroep de zaak helemaal opnieuw wordt bekeken. Het parket bij de Hoge Raad heeft als taak om bij een gegeven zaak een onafhankelijk advies te geven: de conclusie van de procureur-generaal of advocaat-generaal. De Hoge Raad neemt de door de lagere rechter vastgestelde feiten dus als vaststaand aan en beoordeelt mede aan de hand van de conclusie of het recht juist is toegepast. Mocht tijdens de behandeling blijken dat aanvullend onderzoek nodig is dan kan de raad een lagere rechter, meestal een hof, opdracht geven de zaak nogmaals of aanvullend te behandelen, in de regel onder de conditie dat het hof rekening houdt met het standpunt dat de raad heeft ingenomen.

Er zijn enkele situaties die de Hoge Raad in eerste aanleg behandelt. Het gaat dan om ambtsmisdriven en ambtsovertredingen van hoogwaardigheidsbekleders, zoals ministers, leden van de Staten-Generaal of van de Raad van State.

1.3.5 Raad voor de rechtspraak⁴⁾

De reorganisatie van de rechtspraak per 1 januari 2002 heeft de inrichting van de rechtspraak in Nederland ingrijpend gewijzigd. In dit hoofdstuk zijn deze veranderingen reeds ter sprake gekomen. De modernisering van de rechterlijke organisatie is vastgelegd in de Wet organisatie en bestuur gerechten (Stb. 2001, 582) en de Wet Raad voor de rechtspraak (Stb. 2001, 583).

Met de eerstgenoemde wet werd de rechtsprekende macht zowel verantwoordelijk voor de inhoud van de rechtspraak als voor het beheer van de gerechten (integraal management). De minister van Justitie is niet langer direct verantwoordelijk voor het beheer van de gerechten, maar is wel politiek verantwoordelijk voor het maatschappelijke functioneren van het stelsel van rechtspraak. De tweede wet regelde de instelling van de Raad voor de rechtspraak. De Raad telt vijf leden en heeft diverse taken. De Raad is o.a. bestuurlijk verantwoordelijk voor het organisatorisch functioneren van de rechtspraak en het bevorderen van de kwaliteit van de rechterlijke professie. De Raad verdeelt de toegewezen middelen uit de rijksbegroting over de gerechten en houdt toezicht op de bedrijfsvoering en het financiële beheer bij de gerechten. De Raad is bovendien woordvoerder van de rechtspraak in het maatschappelijke en politieke debat.

Het werkterrein van de Raad bestrijkt de rechtbanken, de gerechtshoven, de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven. Ten slotte hier nog de vermelding dat de organisatie van de rechtspraak beschikt over gerechtsoverschrijdende diensten op het gebied van opleiding (SSR), automatisering (ICTRO), huisvesting (HEXRO) en kwaliteitsverbetering (Prisma). Deze diensten werken ook voor de parketten van het openbaar ministerie. De Hoge Raad der Nederlanden heeft binnen de nieuwe wetgeving een geheel zelfstandige positie.

Noten in de tekst

- ¹⁾ In zijn recente nota 'Naar een slagvaardiger rechtspleging' geeft de minister van Justitie aan dat hij streeft naar de 'bruikbare rechtsorde': conflicten moeten bij de juiste geschillenbeslechter worden behandeld, en dat betekent in sommige gevallen dat de burger niet meer automatisch bij de rechter zal aankloppen. Gedacht wordt aan: mediation, transacties door het openbaar ministerie en geschillencommissies. Zie: Justitie Magazine jrg. 3, sept. 2004, p. 29 e.v.
- ²⁾ Mediation, diverse bijdragen. In: Justitiële verkenningen, jrg. 29, nr. 8 2003. Wetenschappelijk onderzoek en documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie. Boom Juridische uitgevers, Den Haag. Daarnaast kunnen minder draagkrachtigen in de toekomst via mediationtoevoeging een beroep doen op de Wet op de rechtsbijstand. Zie: Justitie Magazine jrg. 3, sept. 2004, p. 21.

- ³⁾ Wet belastingrechtspraak in twee feitelijke instanties, Kamerstukken II 2003/04, 29 251, nr. 2. SDU-uitgeverij, Den Haag. Zie: Langereijs, Belastingrechtspraak in twee instanties, Weekblad fiscaal recht 6560, 22 jan 2004, p. 49 e.v.
- ⁴⁾ De gegevens van deze paragraaf zijn voornamelijk ontleend aan: Eenheid in verscheidenheid, Jaarverslag 2002. Raad voor de rechtspraak, Den Haag.

Staat 1.1

Personeelsbezetting van de rechterlijke instanties¹⁾ en ingeschreven advocaten

	Instanties		Personeelsbezetting				
	1998	2003	1998	2000	2001	2002	2003
Hoge Raad	1	1	137	162	175	191	202
Gerechtshoven	5	5	791	887	902	1 131	1 261
Rechtbanken (inclusief parket)	19	19	5 348	6 083	6 691	9 113	9 510
Rechtbanken sector kanton	61	63 ²⁾	830	870	901		
DGO / Arrondissementale stafdiensten	19	19	1 295	1 465	1 481	571	577
Centrale Raad van Beroep	1	1	154	151	162	168	172
College van Beroep voor het Bedrijfsleven	1	1	35	33	36	37	43
Overige	19	19	817	949	1 012	1 424	1 556
Totaal	126	128	9 407	10 600	11 360	12 635	13 221
Ingeschreven advocaten, 31 december			9 872	11 033	11 807	12 290	12 691

¹⁾ Excl. Raad van State.

²⁾ Hoofdplaatsen, nevenvestigingsplaatsen en nevenzittingsplaatsen, ex bijlage Besluit nevenvestigings- en nevenzittingsplaatsen.

Bron: DRp/WODC.

2. *Burgerlijke rechtspraak*

2.1 *Algemeen*

In het burgerlijk of civiel recht worden de rechten geregeld tussen burgers onderling. Het kan hierbij gaan om natuurlijke personen (individuen) of rechtspersonen (bedrijven en instellingen). In geval van een conflict kunnen de rechten bij de burgerlijke rechter worden afgedwongen via een rechtszaak. Degene die zich benadeeld voelt, bepaalt of de zaak voor de rechter wordt gebracht. Het burgerlijk recht is geregeld in het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Koophandel en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Buiten deze wetboeken zijn er nog verwante wetten die tot het burgerlijk recht worden gerekend, zoals de Faillissementswet.

De kantongerechten waren tot 2002 de laagste instanties van de gewone rechterlijke organisatie. Zoals in hoofdstuk 1 is beschreven, zijn door een reorganisatie van de rechterlijke macht de kantonrechters sinds 1 januari 2002 bestuurlijk ondergebracht bij de rechtbanken in een aparte sector kanton. Civiele procedures bij rechtbanken worden in de nieuwe situatie behandeld door de sector kanton of door de sector civiel. De overige rechtspleging in burgerlijke zaken gebeurt door de gerechtshoven en de Hoge Raad. Welke soort zaken door de diverse rechtsprekende colleges worden behandeld, komt verderop in dit hoofdstuk aan de orde. Hoewel de tabellen en grafieken in dit hoofdstuk nog grotendeels betrekking hebben op de periode tot 1 januari 2002, is toch uitgegaan van de nieuwe situatie.

De uitkomsten over de jaren tot en met verslagjaar 2000 berusten op schriftelijke enquêtes bij de gerechten. Met ingang van 2001 wordt, met uitzondering van de gegevens over de Hoge Raad, gebruik gemaakt van een geautomatiseerde waarneming. De uitkomsten zijn afkomstig uit PCSII, het Planning en Controle Systeem van de Raad voor de rechtspraak. Hoewel is gestreefd naar een voortzetting van de reeksen, zijn de uitkomsten over 2001 (uit PCSII) en over de voorgaande jaren (uit de schriftelijke enquêtes) niet helemaal vergelijkbaar. Met name bij de verzoekschriftprocedures bij rechtbanken, zowel ingediend als afgedaan, zijn in 2001 zaken opgenomen die bij de schriftelijke enquêtes niet werden meegeteld. Het gaat om zaken betreffende surseance van betaling en schuldsanering van natuurlijke personen en zaken ter verlenging van de uithuisplaatsing en de ondertoezichtstelling van minderjarigen. Om de reeksbreuken te kwantificeren, zijn bij een beperkt aantal uitkomsten over 2000 naast de uitkomsten van de schriftelijke enquête, ook de uitkomsten uit PCSII gegeven.

Staat 2.1
Ingediende burgerlijke zaken naar college en soort procedure

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Rechtbanken, sector kanton						
dagvaardingsprocedure	264,3	280,2	294,0 ¹⁾	316,1 ¹⁾	311,9 ¹⁾	386,0 ¹⁾
verzoekschriftprocedure	164,3	145,9	151,6	156,9 ¹⁾	191,5 ¹⁾	211,1 ¹⁾
Rechtbanken, sector civiel						
dagvaardingsprocedure	49,0	41,2	46,3 ¹⁾	49,3 ¹⁾	44,8 ¹⁾	46,6 ¹⁾
verzoekschriftprocedure	104,1	111,9	118,1	137,6 ¹⁾	133,8 ¹⁾	140,9 ¹⁾
verzoekschriftprocedure			132,4 ¹⁾			
Gerechtshoven						
dagvaardingsprocedure	5,2	5,3	5,2	5,3 ¹⁾	6,5 ¹⁾	7,4 ¹⁾
verzoekschriftprocedure	3,3	3,8	3,8	4,1 ¹⁾	4,0 ¹⁾	4,6 ¹⁾
Hoge Raad						
dagvaardingsprocedure	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
verzoekschriftprocedure	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

2.2 *Civiele procedure*

Voor elke zaak die men aanspant bij de Hoge Raad, het gerechtshof of de rechtbank sector civiel moet men zich laten vertegenwoordigen. Voor de kantonrechter mag de rechtzoekende desgewenst zelf zijn belangen behartigen. Voor de rechtbanken en de hoven kunnen de partijen alleen worden vertegenwoordigd door een procureur, voor de Hoge Raad (in cassatiezaken) door een advocaat. Hoewel een advocaat meestal ook procureur is, vallen beide functies niet samen. De advocaat kan gezien worden als de juridisch raadsman in het proces, terwijl de procureur als vertegenwoordiger van zijn cliënt optreedt in het burgerlijk proces.

Het burgerlijk proces begint met een dagvaarding of een verzoekschrift. Een dagvaarding is een akte waarbij de eiser (degene die een burgerlijk rechtsgeeding begint) de gedaagde (degene tegen wie de eis wordt ingesteld) oproept om op een bepaalde tijd voor de rechter te verschijnen. In de dagvaarding moeten onder meer staan: de naam van de eisende en de gedaagde partij, de aanleiding tot de eis en hetgeen uiteindelijk door de eiser wordt gevorderd. Een verzoekschriftprocedure wordt gestart in die gevallen, waarin de wet voorschrijft dat men zich door middel van een verzoekschrift tot de rechter moet wenden. Voorbeelden hiervan zijn het uitspreken van een adoptie, de benoeming van een voogd en ondercuratelestelling. De wet gebruikt in dat geval de term verzoek, bij een dagvaardingsprocedure heet het een vordering.

Meestal zal een dagvaarding door een gerechtsdeurwaarder aan de gedaagde in persoon of aan een van diens huisgenoten worden overhandigd. Een dagvaarding moet de eis en de gronden daarvan inhouden.

Verschijnt de gedaagde niet op de rechtszitting, dan zal de rechter vaststellen dat gedaagde niet is verschenen en verstek verlenen. De rechter bepaalt dan op welke dag het verstekvonnis zal worden gewezen. Meestal betekent dit dat de eis van de eisende partij door de rechter wordt toegewezen. Verschijnt de gedaagde wel, dan wordt het geding in de regel gevoerd op tegenspraak, ook wel contradictoire procesvoering genoemd. De gedaagde partij voert verweer tegen de vordering of het verzoek van de eiser/verzoeker.

Contradictoire procesgang

Bij het op tegenspraak gevoerde proces vindt een opeenvolgende wisseling van schriftelijke (bij kantonzaken ook wel mondelinge) conclusies plaats: stukken waarin partijen hun argumenten naar voren brengen. Op de eerste zitting of op een latere roldatum kan de (procureur van de) gedaagde partij verweer voeren door het indienen van een conclusie van antwoord. Binnen twee weken hierna beslist de rechter over een verschijning (comparitie) van de partijen op een terechtzitting. Op 1 januari 2002 is de conclusie van eis afgeschaft. Dit was eigenlijk een herhaling van datgene wat al in de dagvaarding stond. Als de rechter geen comparitie heeft bevolen, mag de eiser reageren op de conclusie van antwoord met een conclusie van repliek. Ten slotte heeft de gedaagde partij dan nog de gelegenheid om te reageren met een conclusie van dupliek. Als de rechter wel een comparitie heeft bevolen, dan wordt de mogelijkheid van repliek en dupliek alleen geboden als de rechter dit noodzakelijk acht. Partijen mogen ook mondeling hun zaak bepleiten. Dit gebeurt, behalve bij kort gedingen, relatief zelden. In dagvaardingszaken in eerste aanleg vinden de partijen meestal dat hun zaak schriftelijk al voldoende is toegelicht.

De rechter bepaalt de dag waarop het vonnis wordt uitgesproken en stelt de partijen daarvan op de hoogte. Als de rechter van mening is dat nader onderzoek van belang is, kan hij ook een tussenvonnis wijzen. In een tussenvonnis (interlocutoir vonnis) wordt bijvoorbeeld een getuigenverhoor of deskundigenonderzoek gelast. De rechter kan vervolgens een eindvonnis uitspreken. Niet ieder geding leidt tot een eindvonnis. Partijen kunnen in de loop van het proces een schikking bereiken. Ze kunnen dan besluiten om de zaak niet verder voort te zetten.

Staat 2.2
Eindvonnissen burgerlijke zaken (dagvaardingsprocedures) naar college

	1995	1999	2000	2001 ¹⁾	2002 ¹⁾	2003 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>					
Rechtbanken, sector kanton	215,7	241,2	235,4	254,7	255,6	318,8
Rechtbanken, sector civiel	34,8	31,2	30,2	29,2	30,4	32,0
w.o.						
in kort geding	9,6	9,3	9,2	8,5	9,0	8,4
Gerechtshoven	3,3	3,3	3,2	3,4	3,5	3,9

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

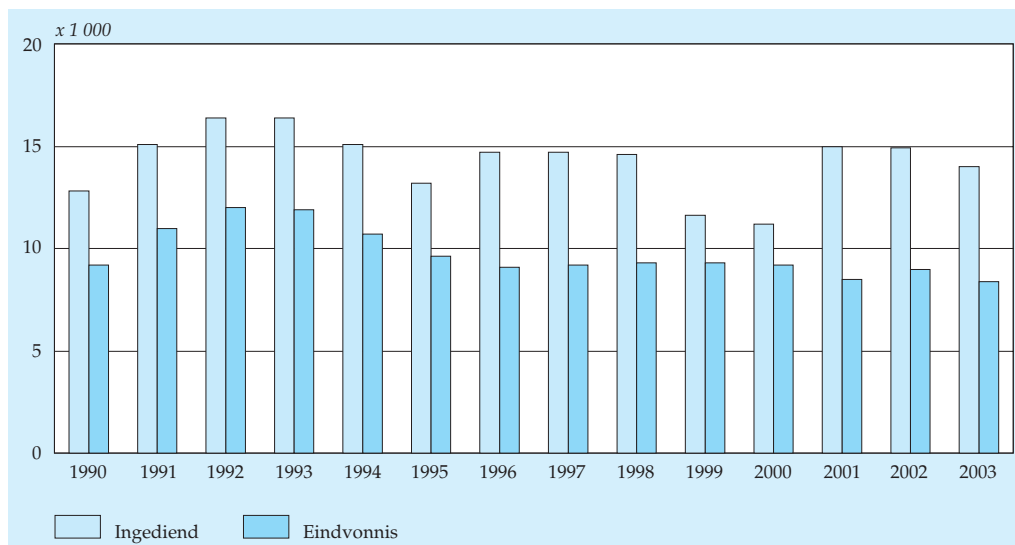
Bron: CBS.

2.3 Procedures

Binnen de dagvaardingsprocedures neemt het kort geding een aparte plaats in. Het kort geding geeft de voorzieningenrechter de mogelijkheid in spoedeisende zaken een voorziening te treffen. De uitspraak op zich is voorlopig, partijen kunnen dus in een gewone rechtbankprocedure (de zogeheten bodemprocedure) een definitieve uitspraak halen. Zaken waarover een kort geding wordt gevoerd zijn onder meer: ontruiming van woningen, dringende onderhoudsklachten bij huurwoningen en stakingen. In kort geding kan ook worden afgedwongen dat het uitvoeren van een door de rechter uitgesproken vonnis wordt geschorst, totdat de zaak in hoger beroep heeft gediend.

In 2003 zijn bij de rechtbanken in de sector civiel 14,0 duizend kort gedingen ingediend en zijn door een eindvonnis 8,4 duizend kort gedingen afgedaan. De laatste tien jaar is in belangrijke mate gebruik gemaakt van de mogelijkheid om via het voeren van een kort geding een beslissing van de rechter te verkrijgen. Absoluut gezien zijn in het begin van de jaren negentig de meeste kort gedingen ingediend. Hierbij moet worden aangetekend dat met ingang van 1 maart 1994 in het kader van de Algemene Wet Bestuursrecht, de kort gedingen met betrekking tot vreemdelingen in het vervolg door de sector bestuursrecht van de rechtbanken worden behandeld.

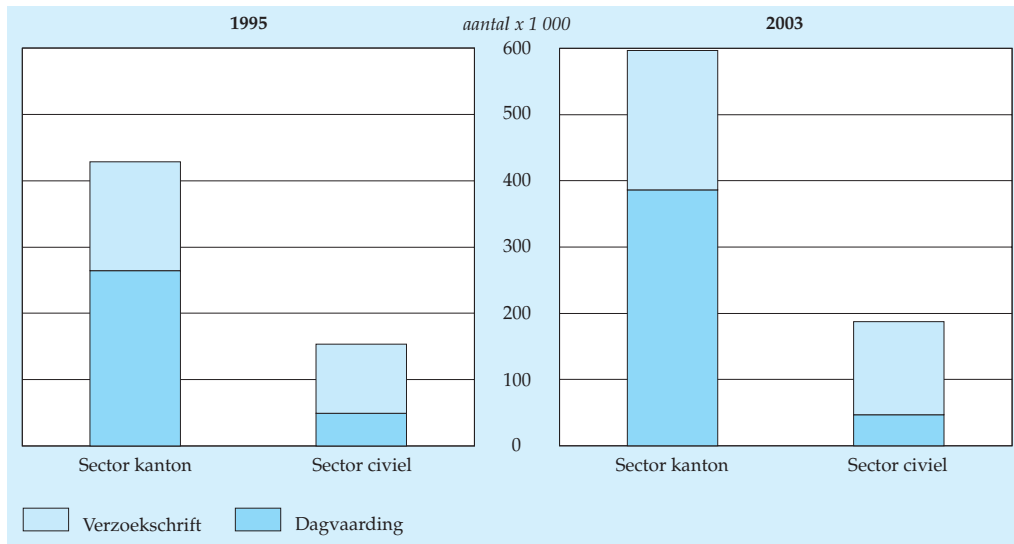
2.1 Burgerlijke zaken in kort geding bij rechtbanken, sector civiel

Bron: CBS.

Bij de verzoekschriftprocedure wordt in tegenstelling tot bij de dagvaardingsprocedure geen gebruik gemaakt van eerdergenoemde uitwisseling van conclusies. De tegenpartij (verweerder) kan een verweerschrift opstellen. De verplichte procesvertegenwoordiging voor de verweerder geldt niet. Hij kan in persoon verschijnen.

2.2 Ingediende burgerlijke zaken bij rechtbanken, sectoren kanton en civiel, naar soort procedure

Bron: CBS.

Na het voeren van een proces zal door de rechter in een eindvonnis (bij een dagvaardingsprocedure) of een eindbeschikking (bij een verzoekschriftprocedure) worden vastgelegd wie in het conflict gelijk heeft gekregen. Om er voor te zorgen dat de uit het vonnis voortvloeiende verplichtingen ook daadwerkelijk bij de tegenpartij bekend zijn, wordt het vonnis 'betekend'. Partijen kunnen in beginsel tegen het vonnis hoger beroep aantekenen. Het geldt niet voor alle zaken: is bijvoorbeeld het geldelijk belang van de oorspronkelijke vordering te gering dan is geen hoger beroep mogelijk.

Mocht er in een zaak geen hoger beroep kunnen worden ingesteld dan zal in eerste instantie op basis van vrijwilligheid van de tegenpartij worden verwacht dat deze zijn verplichtingen nakomt. Blijft hij echter in gebreke, dan zijn er nog dwangmiddelen zoals beslaglegging op loon of goederen (bijvoorbeeld wel toegepast bij het niet betalen van een alimentatieverplichting). In dit soort situaties heeft de rechter ook wel de mogelijkheid om tot gijzeling van de gedaagde over te gaan. De gedaagde wordt daartoe opgesloten in een huis van bewaring totdat hij bereid is om de schuld te voldoen. De maximale duur van gijzeling is één jaar. Dit dwangmiddel wordt niet zoveel toegepast. De rechter kan verder nog op verzoek van de eiser bepalen dat de tegenpartij een dwangsom verbeurt als hij in gebreke blijft.

Als blijkt dat een gedaagde die niet is verschenen en dus ook geen verweer heeft gevoerd, bezwaar heeft tegen het verstekvonnis zoals dat door de rechter is uitgesproken, dan staat toch nog het rechtsmiddel verzet open. Dit verzet kan worden gedaan tegen ieder verstekvonnis. De gedaagde kan in het algemeen binnen twee weken na betekening van het vonnis, aan hem in persoon, verzet aantekenen bij dezelfde rechter. De procedure bij de rechter verloopt vervolgens op vrijwel dezelfde wijze als de dagvaardingsprocedure.

Behalve dat de rechter in het vonnis of in de beschikking bepaalt of de vordering wel of niet wordt toegewezen, zijn er ook nog andere uitspraken mogelijk. Zo kan de rechter bijvoorbeeld de nietigheid van de dagvaarding uitspreken, als de dagvaarding niet voldoet aan de daaraan in de wet gestelde eisen. Verder kan de rechter zich onbevoegd verklaren om van de vordering kennis te nemen, als de behandeling van de vordering niet tot de competentie van deze rechter behoort. De rechter kan de eiser ook niet-ontvankelijk in zijn vordering verklaren. Dit zal gebeuren als de eiser geen of onvoldoende belang heeft bij de vordering of als de vordering niet tot een toewijzing kan leiden.

2.4 Rechtbank, sector kanton

In 2003 zijn bij de kantonrechters bijna 600 duizend burgerlijke zaken ingediend. Een civiele procedure bij de kantonrechter kan een dagvaardings- of een verzoekschriftprocedure zijn. In spoedeisende zaken is het ook mogelijk dat betrokken partijen vorderen dat de kantonrechter voorlopige voorzieningen treft. Ten opzichte van 2002 is het aantal ingediende dagvaardingszaken flink gestegen in 2003 (+24%). Ook het aantal verzoekschriftprocedures is toegenomen (+10%).

Staat 2.3
Ingediende en afgedane burgerlijke zaken bij rechtbanken, sector kanton naar soort procedure en wijze van afdoening

	1995	1999	2000	2001 ¹⁾	2002 ¹⁾	2003 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>					
Dagvaardingsprocedure						
Ingediend	264,3	280,2	294,0 ¹⁾	316,1	311,9	386,0
Ingetrokken	38,7	37,7	44,3 ¹⁾	44,1	43,2	47,4
Afgedaan bij eindvonnis	215,7	241,2	235,4	254,7	255,6	318,8
Op andere wijze beëindigd	10,9	10,1	10,5	11,9	15,2	14,8
Verzoekschriftprocedure						
Ingediend	164,3	145,9	151,6	156,9	191,5	211,1
Ingetrokken	3,3	.	.	4,4	5,2	2,5
Afgedaan bij eindbeschikking	149,4	134,3	129,1	145,6	178,8	201,8
w.v.						
familiezaken	73,9	91,0	89,7	101,5	112,3	123,9
w.o.						
regeling voogdij	25,9	19,6	23,2	26,3	29,4	29,2
niet-familiezaken	75,5	43,2	39,4	44,1	66,4	77,8
w.o.						
arbeidszaken ex art. 7:685 BW	46,3	28,5	31,1	38,9	63,3	74,8
Algemene Bijstandswet	17,5	6,0	2,8	0,9	0,1	0,0
Op andere wijze beëindigd	8,5	4,8	4,9	3,9	5,2	5,5

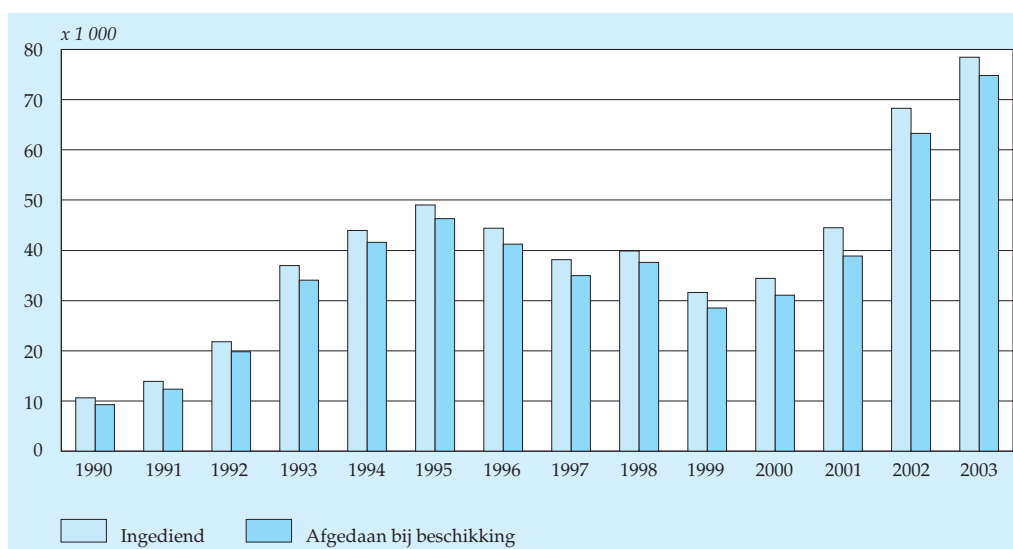
¹⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

Het aantal beschikkingen in het kader van de Algemene Bijstandwet is in 2003 bij de kantonrechters nog maar zeer gering door de verandering in wetgeving per 1 juli 1998. Sindsdien worden deze zaken behandeld door de bestuursrechter.

Eerder is aangegeven dat kantonrechters exclusief zijn belast met rechtsgechillen over arbeidszaken. Bij deze zaken gaat het voornamelijk om ontbinding van de arbeidsovereenkomst wegens gewichtige redenen (ex art. 7a:1639w BW (oud)/ex art. 7:685 BW). Figuur 2.4 geeft een beeld van de ontwikkeling van dit type zaken. Ontbindingsverzoeken van arbeidsovereenkomsten komen verder aan de orde in een apart artikel dat is opgenomen na dit hoofdstuk.

2.3 Arbeidszaken ex art. 7a:1639w BW (oud) /ex art. 7:685 BW

Bron: CBS.

2.5 Rechtbank, sector civiel

In 2003 zijn bij de rechtbanken in de sector civiel 187,5 duizend zaken ingediend en zijn er 158,4 duizend zaken door de rechter afgedaan door middel van een eindvonnis of beschikking. In 1995 waren bij de arrondissementsrechtbanken iets meer dan 153 duizend zaken ingediend en waren er bijna 129 duizend afgedaan. In de huidige rechtspraak nemen de verzoekschriftprocedures zowel in betekenis als in aantal toe. In echtscheidingszaken is vanaf 1993 de dagvaardingsprocedure vervangen door een verzoekschriftprocedure (30 à 40 duizend ingediende zaken per jaar). Dit heeft er mede toe bijgedragen dat het aantal verzoekschriftprocedures sindsdien is gestegen.

Staat 2.4

Ingediende en afgedane burgerlijke zaken bij rechtbanken, sector civiel naar soort procedure en wijze van afdoening

	1995	1999	2000	2001 ¹⁾	2002 ¹⁾	2003 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>					
Dagvaardingsprocedure						
Ingediend	49,0	41,2	46,3 ¹⁾	49,3	44,8	46,6
w.o.						
kort gedingen	13,2	11,6	11,2	15,0	14,9	14,0
Afgedaan bij eindvonnis	34,8	31,2	30,2	29,2	30,4	32,0
w.o.						
in kort geding, contradictoir	6,8	6,2	6,7	6,1	6,6	6,4
in kort geding, bij verstek	2,8	3,1	2,5	2,4	2,4	2,0
Verzoekschriftprocedure						
Ingediend	104,1	111,9	118,1	137,6	133,8	140,9
Ingediend			132,4 ¹⁾			
Afgedaan bij eindbeschikking	94,1	96,0	100,5	121,2	123,1	126,4
Afgedaan bij eindbeschikking			113,6 ¹⁾			
w.o.						
echtscheidingszaken	37,2	35,1	35,8	36,9	34,0	31,9
Wet BOPZ	8,5	11,0	11,3	12,2	13,4	14,4

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

De rechtbank doet ook uitspraak in kinderzaken, waarbij maatregelen ter bescherming van het kind, zoals voogdij en ondertoezichtstelling, vastgelegd worden. Kinderbeschermingsmaatregelen worden desnoods uitgesproken tegen de wil van ouders of kind. De rechter moet wel het minderjarige kind van 12 jaar of ouder oproepen om te worden gehoord. Is het kind jonger dan 12 jaar dan mag het worden gehoord. Zonodig zal de rechter een advies vragen aan de raad voor de kindbescherming.

Behalve over kindbeschermingsmaatregelen beslist de rechtbank ook op het verzoek van een (echt)paar of individuele persoon dat/die een kind wil adopteren. In 1956 is de Adoptiewet van kracht geworden. Daarbij werd de mogelijkheid een kind te adopteren wettelijk geregeld. Het kind wordt daarbij, via een verzoekschriftprocedure bij de rechtbank, het wettig kind van de adoptiefouders. In de loop van de jaren is deze Adoptiewet een aantal malen aangepast. Zo is het sinds 1979 wettelijk mogelijk een stiefkind te adopteren, de zogenoemde 'stiefouderadoptie'. Onder stiefouderadoptie wordt verstaan de adoptie van een kind door een echtpaar waarvan een van beide partners de wettige of natuurlijke vader of moeder van het kind is. Niet-stiefouderadopties worden aangeduid als 'gewone' adopties. In 1998 werd in de wet onder andere de mogelijkheid opgenomen voor een adoptie door één persoon.

Staat 2.5
Kinderbeschermingsmaatregelen

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Voogdij						
Onder voogdij gesteld	2 488	5 721	7 361	6 164	4 351	2 178
Op 31/12 onder voogdij staand	8 381	13 962	16 668	17 421	15 424	12 074
Voorlopige voogdij						
Onder voorlopige voogdij gesteld	190	175	225	290	334	412
Op 31/12 onder voorlopige voogdij staand	136	40	162	138	154	189
Ondertoezichtstelling						
Onder toezicht gesteld	4 625	5 598	5 513	4 957	5 378	6 670
Op 31/12 onder toezicht staand	16 777	20 441	20 955	20 605	20 429	21 415

Bron: CBS.

Vanaf 1 april 2001 kunnen twee mannen of twee vrouwen samen een kind adopteren. Een voorwaarde daarbij is dat het kind uit Nederland komt. Bij deze beperking is verondersteld dat geen enkele buitenlandse staat zou meewerken aan een adoptie door een paar van gelijk geslacht. Voor een kind uit het buitenland geldt nog steeds dat het paar gehuwd moet zijn en van ongelijk geslacht.

Staat 2.6
Geadopteerde kinderen naar herkomst en soort adoptie

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Totaal ¹⁾	1 055	974	989	1 119	1 233	1 161
w.v.						
Nederlandse kinderen	332	212	114	236	360	286
w.v.						
'gewone' adoptie	54	50	23	68	34	29
stiefouderadoptie	278	162	91	168	326	257
Buitenlandse kinderen ²⁾	723	762	875	883	873	875

¹⁾ Inclusief nationaliteit onbekend.

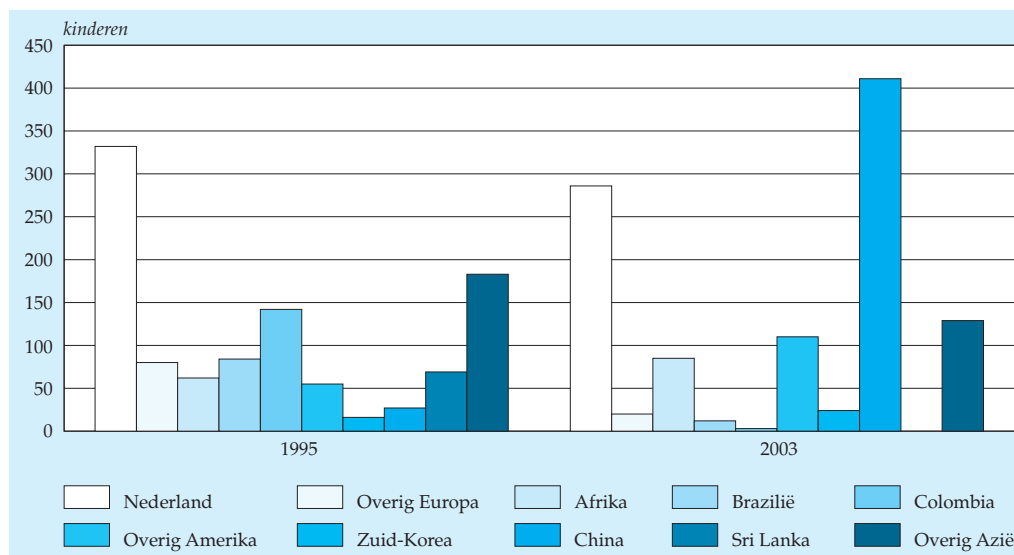
²⁾ Exclusief Haags Adoptieverdrag

Bron: CBS.

In 2003 is in 26 procent van het totale aantal geadopteerde kinderen sprake van een stiefouderadoptie. Stiefouderadoptie vindt het meest plaats bij Nederlandse kinderen. Van de 286 in 2003 geadopteerde kinderen met de Nederlandse nationaliteit is bijna 90 procent stiefouderlijk geadopteerd.

Van de 875 buitenlandse kinderen die in 2003 via Nederlandse rechtbanken zijn geadopteerd, is 47 procent uit China afkomstig. Dit zijn bijna allemaal meisjes. Sinds 1998 kunnen buitenlandse kinderen in Nederland ook worden geadopteerd via het Haags Adoptieverdrag. Dit gebeurt zonder tussenkomst van Nederlandse rechtbanken, daarom zijn de aantallen niet in deze publicatie opgenomen.

2.4 Geadopteerde kinderen (excl. Haags Adoptieverdrag) naar herkomst

Bron: CBS.

2.6 Gerechtshof

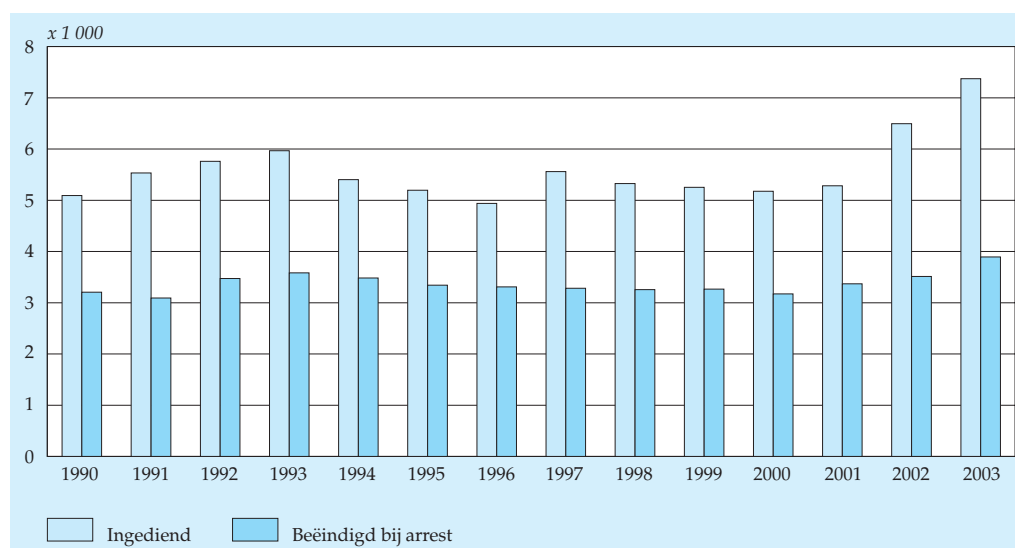
Een van de hoofdbeginselen van het burgerlijk procesrecht is het onderzoek in twee instanties. Dit houdt in dat partijen als regel recht hebben op een nieuwe behandeling van de zaak door een hogere rechter. De geheel of gedeeltelijk in het ongelijk gestelde partij kan daartoe in hoger beroep gaan. Er kan in een zaak maar een keer hoger beroep worden ingesteld. De beroepsrechter zal kijken of de lagere rechter alle feiten goed heeft geïnterpreteerd en of er voldoende bewijs is geweest. In het hoger beroep kan een zaak geheel opnieuw worden beoordeeld. Er kan dus ook een nieuw onderzoek naar de feiten plaatsvinden.

Tegen een vonnis van de rechtbank kan hoger beroep worden ingesteld bij het gerechtshof. Sinds 1 januari 2002 geldt dit ook bij uitspraken van de kantonrechter. Voordien werden hoger beroepszaken van kantongerechten behandeld door de rechtbanken. Het aantal ingediende dagvaardingszaken bij de hoven is van 2002 op 2003 gestegen van 6,5 duizend naar 7,4 duizend. Het verwachte effect van de gewijzigde situatie begint zichtbaar te worden.

Hoger beroep van een vonnis wordt door middel van een dagvaarding in gang gezet, terwijl hoger beroep van een beschikking met een verzoekschrift wordt ingesteld. De inzet is de vernietiging van de eerder gewezen uitspraak. De eisende of verzoekende partij heet bij het gerechtshof de appellant. Bij een dagvaardingszaak heet de gedaagde partij de geïntimeerde, terwijl bij een verzoekschriftprocedure een of meer belanghebbenden zijn. Het is goed mogelijk dat de rolverdeling is omgedraaid ten opzichte van de behandeling in eerste instantie.

2.5 Burgerlijke zaken (dagvaardingsprocedures) in hoger beroep (excl. pachtzaken bij gerechtshoven)

Bron: CBS.

In een dagvaardingszaak bij het hof heet de uitspraak van de rechter een arrest. Een verzoekschriftprocedure wordt in de regel afgedaan met een beschikking.

Staat 2.7

Ingediende en afgedane burgerlijke zaken in hoger beroep bij gerechtshoven naar soort procedure en wijze van afdoening ¹⁾

	1995	1999	2000	2001 ¹⁾	2002 ¹⁾	2003 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>					
Dagvaardingsprocedure						
Ingediend	5,2	5,3	5,2	5,3	6,5	7,4
Afgedaan bij arrest	3,3	3,3	3,2	3,4	3,5	3,9
Op andere wijze beëindigd	1,9	1,6	1,5	1,6	1,6	2,7
Verzoekschriftprocedure						
Ingediend	3,3	3,8	3,8	4,1	4,0	4,6
Afgedaan bij beschikking	3,1	3,2	3,1	3,0	3,5	3,9
Op andere wijze beëindigd	0,3	0,4	0,4	0,6	0,5	0,5

¹⁾ Exclusief pachtzaken.

²⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

2.7 Hoge Raad

De Hoge Raad der Nederlanden is de hoogste rechterlijke instantie binnen de 'gewone' rechterlijke macht in Nederland. Wanneer lagere rechters de procesregels niet in acht hebben genomen of als hun beslissingen niet in overeenstemming zijn met het geldend recht, dan is de Hoge Raad bevoegd om die beslissingen te vernietigen. Een zaak kan aan de Hoge Raad worden voorgelegd door (een van) de civiele procespartijen. Gedurende de hele procedure is procesvertegenwoordiging wettelijk verplicht en dan in het bijzonder door een advocaat die is ingeschreven bij de rechtbank in 's-Gravenhage.

Staat 2.8
Ingediende en afgedane burgerlijke zaken bij de Hoge Raad naar soort procedure en wijze van afdoening

	Dagvaardingsprocedure							Verzoekschriftprocedure						
	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Op 1 januari aanhangig	302	393	510	582	629	599	539	83	140	161	187	133	113	95
In de loop van de periode Ingediend	351	386	376	350	360	340	320	165	179	218	172	145	100	151
Beëindigd eindarrest/ eindbeschikking op andere wijze	280 31	240 29	268 36	265 38	339 40	371 27	375 38	143 11	157 1	182 10	213 13	150 12	115 3	115 11
Aan het eind van de periode aanhangig	342	510	582	629	599	539	446	94	161	187	133	113	95	120

Bron: CBS.

De Hoge Raad kan de eiser niet-ontvankelijk verklaren, het cassatieberoep gegrond verklaren of het beroep verwerpen. Indien het cassatieberoep is gegrond verklaard, dan wordt de bestreden rechterlijke uitspraak vernietigd. Meestal wijst de Hoge Raad na vernietiging van een uitspraak een – in de regel andere – lagere rechter aan om de zaak verder te behandelen. De behandeling moet dan worden voortgezet met inachtneming van de uitspraak van de Hoge Raad. Wanneer voor een einduitspraak bijna geen beslissingen meer genomen behoeven te worden, dan doet de Hoge Raad de zaak zelf af. Als de Raad geen grond ziet tot cassatie wordt het beroep verworpen. Het verwerpen van een cassatieberoep is de meest voorkomende beëindigingsvorm bij zaken die door de Hoge Raad worden behandeld.

Arbeid en ontslag in Nederland

Betaalde arbeid vormt voor werknemers en zelfstandigen de belangrijkste methode van inkomstenverwerving in Nederland. In 2003 waren er ruim 6,3 miljoen werknemers en 800 duizend zelfstandigen. Dit artikel gaat voornamelijk over de werknemers. Centraal staat de beëindiging van hun arbeidsovereenkomsten via de Centrale organisatie Werk en Inkomen (de CWI) en via de kantonrechter. De jaarcijfers van de CWI en de kantonrechter worden geplaatst naast mutaties op de arbeidsmarkt.

Werkzame beroepsbevolking

Het CBS beschrijft de beroepsbevolking door middel van de Enquête Beroepsbevolking. Dit is een continu uitgevoerd steekproefonderzoek onder personen van 15 jaar en ouder woonachtig in Nederland, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen. Wanneer een persoon (in de leeftijd 15–64 jaar) ten minste 12 uur per week werkt, wordt deze persoon tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. De 12-uursgrens is een internationale afspraak. Zoals hierboven is aangegeven, bestaat in 2003 het grootste deel (bijna 90%) van de werkzame beroepsbevolking uit werknemers.

In de afgelopen jaren is de groei in het aantal werknemers afgezwakt. In 2003 is zelfs sprake van een geringe daling die uitsluitend het gevolg is van een afname van het aantal mannelijke werknemers. Door de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen is het aandeel vrouwen in de werkzame beroepsbevolking gestaag gestegen. Was in 1995 nog 38 procent van de werknemers vrouw, in 2003 is het percentage vrouwen toegenomen tot 43 procent.

De werknemers in de werkzame beroepsbevolking zijn onderverdeeld in werknemers met een vaste en werknemers met een flexibele arbeidsrelatie. Bij een vaste arbeidsrelatie is de duur onbepaald. Werknemers met een flexibele arbeidsrelatie hebben een arbeidscontract van beperkte duur of zij zijn niet voor een vast overeengekomen aantal uren in dienst. Naar de aard van het arbeidscontract worden binnen de groep met een flexibele arbeidsrelatie nog uitzendkrachten, oproep- of invalkrachten en overigen onderscheiden.

Op 1 januari 1999 is de Wet Flexibiliteit en zekerheid van kracht geworden. Deze wet verplicht uitzendbureaus om uitzendkrachten in vaste dienst te nemen wanneer ze 18 maanden bij dezelfde werkgever gewerkt hebben of drie jaar bij verschillende werkgevers. Mede door conjuncturele oorzaken heeft er sindsdien een verschuiving plaatsgevonden van flexibele naar vaste dienstverbanden. In 2003 had het merendeel (93%) van de werknemers een vaste arbeidsrelatie.

Staat 2.9
 Werkzame beroepsbevolking (15-64 jaar)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>								
Werknemers	5 357	5 456	5 628	5 850	6 042	6 119	6 291	6 337	6 314
w.v.									
Werknemers met een vaste arbeidsrelatie	4 880	4 911	5 055	5 244	5 464	5 587	5 786	5 849	5 847
Werknemers met een flexibele arbeidsrelatie	477	545	573	606	578	533	505	488	466
w.v.									
uitzendkrachten	149	191	214	225	222	196	188	178	149
oproep-/invalkrachten	.	165	164	186	153	117	116	101	104
overige flexibelen	189	190	195	195	203	219	202	209	214
w.v.									
Mannen	3 322	3 364	3 417	3 525	3 612	3 618	3 682	3 663	3 609
Vrouwen	2 035	2 093	2 211	2 324	2 429	2 501	2 609	2 674	2 705
Zelfstandigen	706	728	755	737	726	798	771	788	800

Bron: CBS, Enquête Beroepsbevolking.

De meeste werknemers hebben privaatrechtelijke arbeidsovereenkomsten. In art. 7:610 van het Burgerlijk Wetboek (BW) is deze arbeidsovereenkomst gedefinieerd als een overeenkomst waarbij de werknemer zich verbindt in dienst van de werkgever tegen loon gedurende zekere tijd arbeid te verrichten. De drie kenmerkende eigenschappen van een arbeidsovereenkomst zijn 1) het verrichten van persoonlijke arbeid door de werknemer, 2) het ontvangen van loon daarvoor en 3) de gezagsrelatie met de werkgever. De zelfstandigen worden in dit artikel verder buiten beschouwing gelaten. Zij hebben geen arbeidsovereenkomst met een werkgever.

Banen van werknemers

Een werknemer kan meer dan één baan hebben. Het CBS beschrijft de banen van werknemers, onder andere, in de Nationale rekeningen in het onderdeel Arbeidsrekeningen. Bij de banen van werknemers tellen ook kleine baantjes van minder dan 12 uur per week mee. Bovendien gaat het ook om banen van buitenlandse werknemers in dienst bij bedrijven in Nederland. Een belangrijke bron voor de Arbeidsrekeningen is de Enquête Werkgelegenheid en lonen. Bij de eerder genoemde Enquête Beroepsbevolking gaat het vooral om kenmerken van werkzame personen woonachtig in Nederland, terwijl het bij de Enquête Werkgelegenheid en lonen vooral gaat om kenmerken van banen in het Nederlandse bedrijfsleven.

De banen van werknemers zijn hieronder ingedeeld naar economische activiteit. Een groot aantal banen is te vinden in de handel en horeca. Ook de financiële en zakelijke dienstverlening en de gezondheids- en welzijnszorg kennen veel banen. In het eerste kwartaal van 2004 bevatten deze bedrijfstakken tezamen iets meer dan de helft (55%) van alle banen. In 1995 was dit minder (51%).

Staat 2.10
Banen van werknemers naar economische activiteit, eerste kwartaal per jaar

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*	2003*	2004*
	<i>x 1 000</i>									
Totaal banen	6 205	6 353	6 528	6 777	7 015	7 186	7 357	7 453	7 475	7 368
w.v.										
Landbouw en visserij	99	98	102	102	108	108	115	116	116	113
Delfstoffenwinning	10	10	10	9	9	9	8	8	8	8
Industrie	1 016	1 012	1 023	1 028	1 041	1 048	1 056	1 043	1 013	975
Energie- en waterleidingbedrijven	44	42	40	40	39	38	37	35	35	34
Bouwnijverheid	365	371	380	389	400	414	424	428	417	395
Handel en horeca	1 266	1 285	1 329	1 378	1 450	1 502	1 537	1 552	1 550	1 518
Vervoer en communicatie	381	382	387	400	418	443	459	463	455	445
Financiële en zakelijke dienstverlening	1 076	1 171	1 250	1 358	1 438	1 475	1 509	1 507	1 484	1 435
Openbaar bestuur	485	476	471	477	484	492	497	518	535	534
Gesubsidieerd onderwijs	388	394	397	402	405	414	423	436	452	460
Gezondheids- en welzijnszorg	799	826	847	889	913	922	967	1 014	1 072	1 112
Cultuur en overige dienstverlening	276	287	292	306	310	322	324	331	339	338

* : voorlopige cijfers

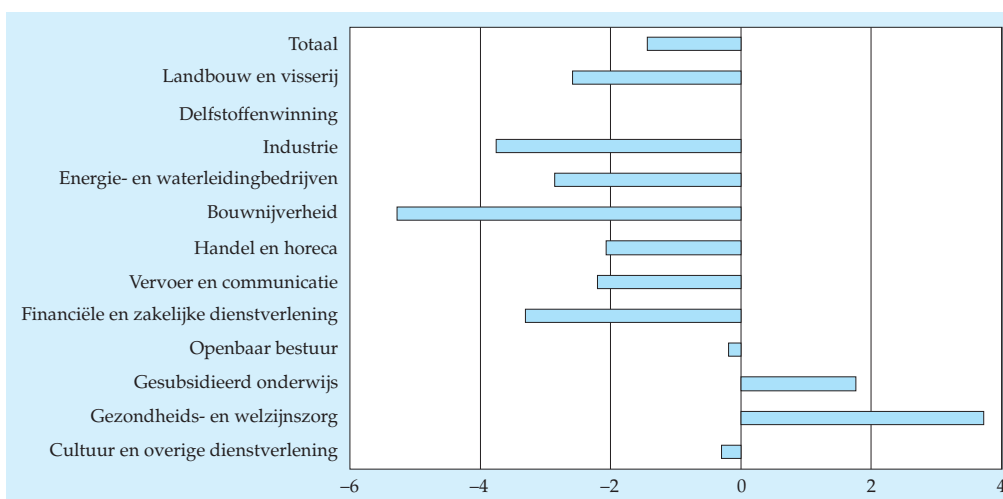
Bron: CBS, Arbeidsrekeningen.

Het aantal banen van werknemers in de Arbeidsrekeningen is het gemiddelde aantal banen in een bepaalde periode. De kleinste perioden die worden onderscheiden zijn kwartalen. Jaarmutaties op de arbeidsmarkt worden in dit artikel benaderd als verschil tussen de gemiddelden van het eerste kwartaal uit twee opeenvolgende jaren. Bijvoorbeeld, in de eerste kwartalen van 2003 en 2004 zijn in het gesubsidieerd onderwijs respectievelijk 452 duizend en 460 duizend banen geteld. De jaarmutatie over 2003 wordt dan benaderd door de waarde +8 duizend. De mutatie kan ook worden uitgedrukt als een percentage. Onder het 'gesubsidieerd onderwijs' valt het merendeel van de banen in het onderwijs. Een klein aantal onderwijsbanen (circa 20 duizend) wordt in de Arbeidsrekeningen geteld bij de 'overige dienstverlening'. Dit gaat bijvoorbeeld om banen bij autorijscholen en bedrijfsopleidingen.

Als gevolg van economische stagnatie en daarmee vaak gepaard gaande reorganisaties is de arbeidsmarkt in de afgelopen jaren verslechterd. Jarenlang was er sprake van een gestage banengroei, maar rond 1999 begon er een kentering in de groei te komen. Het aantal banen volgens de Arbeidsrekeningen nam nog toe tot halverwege 2002, maar van 2003 op 2004 is op totaalniveau een daling geconstateerd (-1,4%). Vooral in de industrie (-3,8%), de bouwnijverheid (-5,3%) en de financiële en zakelijke dienstverlening (-3,3%) was het banenverlies groot. Het aantal banen in het gesubsidieerd onderwijs nam wel toe (+1,8%), evenals in de gezondheids- en welzijnszorg (+3,7%). Bij deze laatste bedrijfstakken hangt de ontwikkeling van het aantal banen veel minder sa-

men met de conjunctuur. Een belangrijke factor zijn hier overheidsbeslissingen over de financiering van het onderwijs en de zorg.

2.6 Banen van werknemers, procentuele mutaties van 2003* op 2004* (beide jaren eerste kwartaal)

*: voorlopige cijfers.

Bron: CBS, Arbeidsrekeningen.

Werknemers in het openbaar bestuur hebben een publiekrechtelijke aanstelling. Hun rechtpositie is geregeld in allerlei specifieke rechtspositieregelingen. Voor ambtenaren in dienst van de rijksoverheid geldt bijvoorbeeld het Algemeen Rijksambtenarenreglement (ARAR). Het dienstverband van deze werknemers begint met een aanstellingsbesluit. Bij ontslag kan tegen het ontslagbesluit bezwaar en beroep worden ingesteld op grond van de Algemene wet bestuursrecht. De CWI of de kantonrechter oordelen niet over de rechtmatigheid van het ontslag. De groep werknemers in het openbaar bestuur wordt daarom in het vervolg van dit artikel buiten beschouwing gelaten.

Werknemers in het gesubsidieerd onderwijs worden in de regel als overheids-personeel beschouwd. Toch zijn zij niet allemaal in dienst van de overheid. Het personeel van openbare onderwijsinstellingen heeft wel een publiekrechtelijke aanstelling en is dus formeel overheids-personeel, maar het personeel in dienst van bijzondere onderwijsinstellingen heeft een privaatrechtelijke arbeidsovereenkomst.

Binnen het bijzonder onderwijs zijn weer twee groepen te onderscheiden, te weten het onderwijzend en het niet-onderwijzend personeel. Het niet-onderwijzend personeel valt onder de werking van het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen (BBA) 1945. Dat wil zeggen, dat de werkgever voor opzegging van de arbeidsverhouding voorafgaande toestemming nodig heeft van de CWI. Het onderwijzend personeel in het bijzonder onderwijs valt daarentegen buiten de BBA-procedure. De werkgever kan de arbeidsovereenkomst eventueel ontbinden via de kantonrechter.

In de gezondheids- en welzijnszorg is ook een deel van het personeel in dienst van de overheid, bijvoorbeeld de werknemers bij de meeste academische ziekenhuizen. Het grootste deel van het personeel in deze bedrijfstak valt echter de BBA-procedure. Dit geldt ook voor de cultuur en overige dienstverlening. Het gesubsidieerd onderwijs, de gezondheids- en welzijnszorg en de cultuur en overige dienstverlening zijn dus drie bedrijfstakken waarin werknemers te vinden zijn met een verschillende juridische status. Voor zover tijdens het schrijven van dit artikel te achterhalen viel, zijn er geen kwantitatieve gegevens bekend over de aantallen werknemers in deze bedrijfstakken met een privaatrechtelijke dan wel publiekrechtelijke arbeidsverhouding.

Redenen van ontslag

Werkgevers en werknemers kunnen in onderling overleg een arbeidsovereenkomst te allen tijde beëindigen. Voor de beëindiging van een voor onbepaalde tijd aangegaan contract is voorafgaande opzegging nodig. Een werknemer die bijvoorbeeld elders een andere baan heeft gevonden, kan zijn dienstbetrekking opzeggen. Werkgever en werknemer zullen dan meestal met inachtneming van een opzegtermijn de arbeidsovereenkomst beëindigen. Beëindiging kan ook van rechtswege geschieden. Dit is onder meer het geval wanneer een werknemer de pensioengerechtigde leeftijd bereikt of overlijdt. Een flexibele arbeidsovereenkomst die is aangegaan voor een bepaalde duur eindigt in principe automatisch wanneer de afgesproken tijd is verstreken. Wanneer een werkgever eenzijdig, dus niet met wederzijds goedvinden, een werknemer kwijt wil, dan is de zaak gecompliceerder en hangt de ontslagprocedure vaak samen met de reden van het ontslag.

Een arbeidsovereenkomst kan volgens het Burgerlijk Wetboek terstond worden opgezegd wegens een 'dringende' reden. Dit kan gebeuren door zowel de werkgever als de werknemer. Daarbij moet degene die opzegt de reden onmiddellijk meedelen. Een werknemer die dit 'ontslag op staande voet' krijgt, heeft bijvoorbeeld zijn werkgever misleid over de wijze waarop zijn vorige werkgever zijn arbeidsovereenkomst heeft beëindigd. Andere dringende redenen zijn het in ernstige mate onbekwaam of ongeschikt blijken te zijn voor de werkzaamheden, het ondanks waarschuwingen vertonen van liederlijk gedrag of dronkenschap, mishandeling van collega's of diefstal. Wanneer aan de andere kant een werkgever grovelijk zijn plichten veronachtzaamt die de arbeidsovereenkomst hem oplegt, dan kan ook de werknemer direct het contract beëindigen. Voorbeelden van een dergelijke veronachtzaming zijn het mishandelen of ernstig beledigen van de werknemer of het niet op tijd betalen van loon.

Naast de 'dringende' redenen noemt het Burgerlijk Wetboek de 'gewichtige' redenen voor beëindiging. Volgens art. 7:685 BW kan ieder van de partijen zich tot de kantonrechter wenden met het verzoek de arbeidsovereenkomst wegens gewichtige redenen te ontbinden. Bij gewichtige redenen moet wor-

den gedacht aan dezelfde redenen als bij dringend, maar ook aan veranderingen in de omstandigheden die zodanig zijn dat de arbeidsovereenkomst redelijkerwijs dadelijk of na korte tijd behoort te eindigen. De ontslagprocedure bij de kantonrechter is een verzoekschriftprocedure. Hoger beroep tegen de uitkomst is niet mogelijk. De rechter bepaalt vaak dat de werkgever een schadevergoeding aan de werknemer moet betalen.

Een andere mogelijkheid om eenzijdig een arbeidsovereenkomst met een werknemer te ontbinden, is het aanvragen van een ontslagvergunning bij de CWI. Deze instantie behandelt voornamelijk ontslagaanvragen wegens bedrijfseconomische redenen en arbeidsongeschiktheid. Voorbeelden van bedrijfseconomische redenen zijn een slechte financiële situatie van het bedrijf en een structurele werk- en omzetvermindering. Ook technologische ontwikkelingen kunnen ontslag noodzakelijk maken. Wanneer een vergunning voor ontslag door de CWI is verleend, wordt de arbeidsovereenkomst ontbonden met inachtneming van de opzegtermijn.

Indien een bedrijf failliet gaat, eindigt doorgaans ook het dienstverband van de werknemer. De werkgever hoeft dan geen ontslagvergunning aan te vragen. In het algemeen zal de curator dan de arbeidsovereenkomst met de werknemer beëindigen.

In een aantal situaties is volgens het Burgerlijk Wetboek opzegging door de werkgever wettelijk verboden. Een werkgever mag een arbeidsovereenkomst met een werknemer niet opzeggen tijdens zwangerschap of bevallingsverlof. Ook werknemers die zitting hebben in een ondernemingsraad mogen niet worden ontslagen. Een werknemer mag verder niet ontslagen worden wegens ziekte, tenzij de arbeidsongeschiktheid wegens ziekte langer dan twee jaar heeft geduurd. In de Grondwet is bovendien vastgelegd dat discriminatie is verboden, wat nog tot extra bepalingen leidt, zoals het verbod om werknemers te ontslaan op grond van geslacht, ras, godsdienst, politieke overtuiging of nationaliteit.

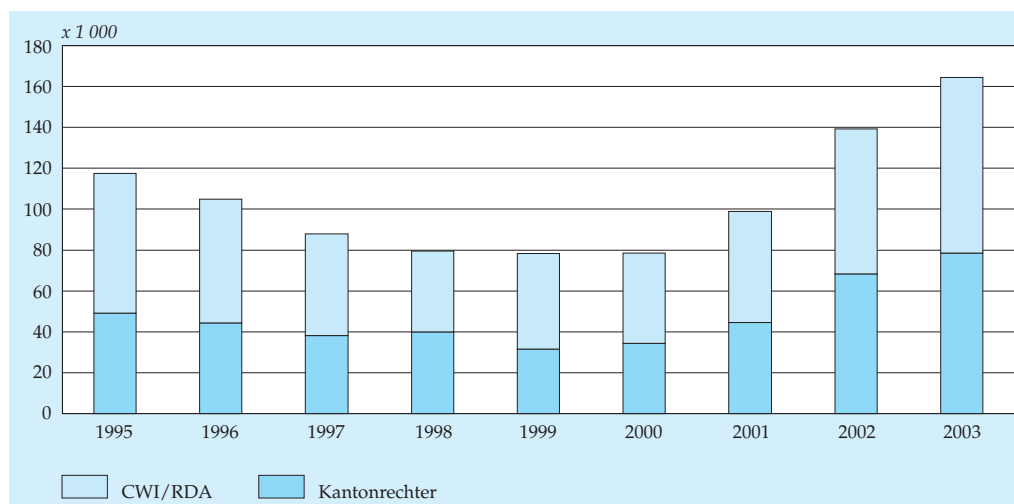
Ontbindingsverzoeken en ontslagaanvragen

In 2003 zijn bij de kantonrechter bijna 78,5 duizend ontbindingsverzoeken ingediend, terwijl bij de CWI voor bijna 86 duizend werknemers ontslagaanvragen zijn ingediend. In het totaal zijn dus in 2003 op deze wijze ruim 164 duizend ontslagprocedures in gang gezet. In 2002 was het totale aantal ingezette procedures ruim 139 duizend. Zowel het aantal ontslagaanvragen via de CWI als het aantal ingediende verzoekschriften bij de kantonrechter vertoont een stijgend verloop vanaf het jaar 2000.

In 2003 zijn bij de kantonrechter 74,8 duizend beschikkingen op ontslagverzoeken afgegeven. Via de CWI zijn totaal 64,7 duizend ontslagvergunningen

2.7 Ontslagaanvragen CWI/RDA)* en ingediende verzoekschriften kantonrechter

* Tot 1 januari 2002 werd de ontslagaanvraag van de CWI uitgevoerd door de Regionaal Directeur Arbeidsvoorziening (RDA).

Bron: CBS.

verleend. Bij de procedures via de kantonrechter zijn kwantitatieve gegevens over, bijvoorbeeld, de ontslagredenen niet beschikbaar. De registratie bij de rechtbanken is meer gericht op de werklastmeting van het personeel dan op de inhoudelijke kenmerken van de ontslagverzoeken. De gegevens die het CBS ontvangt over deze ingediende en behandelde verzoekschriften gaan dan ook niet verder dan hun totale aantal. Over de ontslagvergunningen via de CWI is meer bekend.

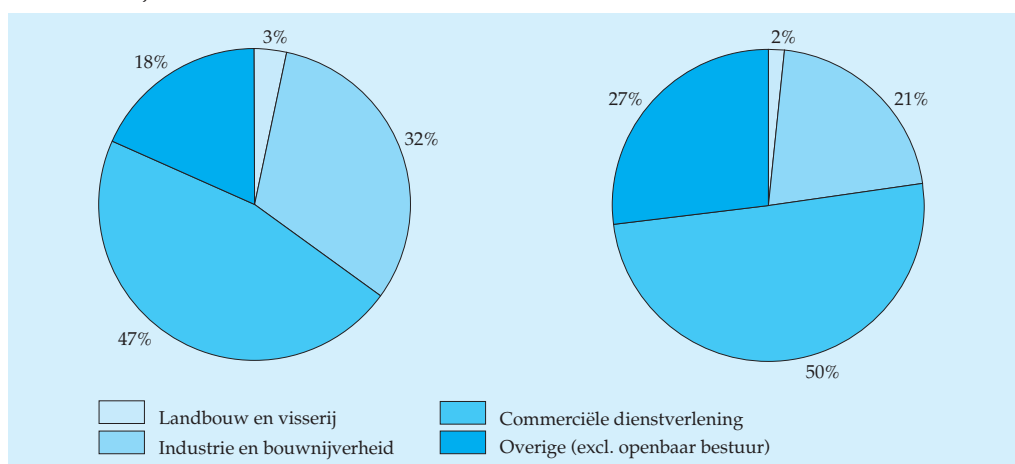
Ontslagvergunningen via de CWI naar bedrijfstak en naar reden van ontslag

De Ontslagstatistiek die het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) jaarlijks samenstelt, geeft, onder andere, informatie over de economische activiteit en de reden van ontslag van de betrokken werknemers. Voordat hier enige uitkomsten worden gegeven, volgt eerst een compactere indeling van de economische activiteit.

In de Arbeidsrekeningen wordt de economische activiteit door het CBS ook wel in vier bedrijfssectoren ingedeeld. Dit zijn 1) landbouw en visserij, 2) industrie en bouwnijverheid (inclusief delfstoffenwinning en energie- en waterleidingbedrijven), 3) commerciële dienstverlening (handel en horeca, vervoer en communicatie, financiële en zakelijke dienstverlening) en 4) niet-commerciële dienstverlening (openbaar bestuur, gesubsidieerd onderwijs, gezondheids- en welzijnszorg, en cultuur en overige dienstverlening). Omdat in dit artikel het openbaar bestuur buiten beschouwing blijft, wordt de vierde

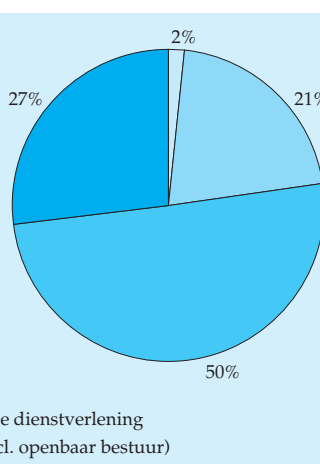
bedrijfssector hierna kortweg aangeduid als overige (excl. openbaar bestuur). Uitgaande van deze indeling wordt een verdeling gemaakt van de ontslagvergunningen via de CWI. Van de verleende vergunningen valt een groot deel (47%) in de commerciële dienstverlening. Relatief gezien zijn de werknemers in de sectoren landbouw en visserij en industrie en bouwnijverheid het slechtst af geweest in 2003. Ten opzichte van het aantal banen was hier het aantal verleende ontslagvergunningen het grootst.

2.8a Via de CWI verleende ontslagvergunningen naar bedrijfssector in 2003

Bron: SZW.

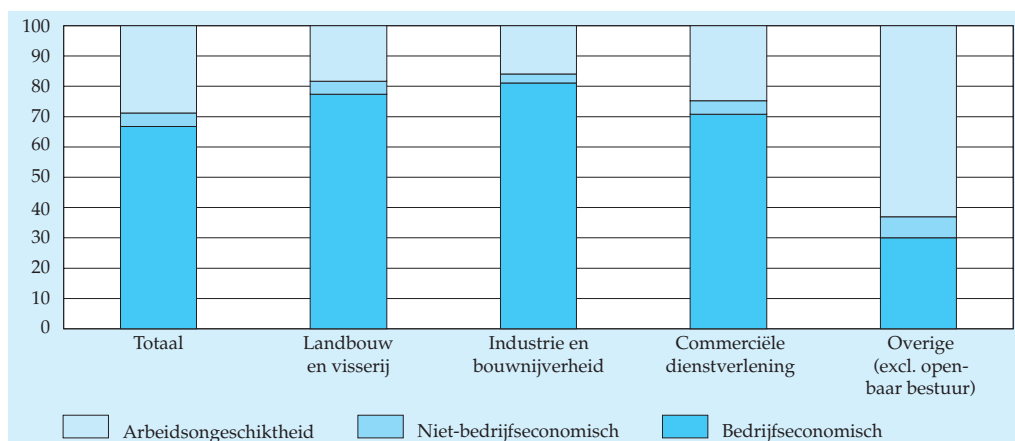
2.8b Banen van werknemers naar bedrijfssector eerste kwartaal 2003*

Bron: CBS.

Per bedrijfssector verschilt de verdeling naar de reden van ontslag. In de groep overige is in 2003 vooral sprake van ontslag wegens arbeidsongeschiktheid. In de meer conjunctuurgevoelige sectoren industrie en commerciële dienstverlening, gaat het meestal om ontslagen om bedrijfseconomische redenen.

2.9 Via de CWI verleende ontslagvergunningen naar reden van ontslag in 2003 (in procenten)

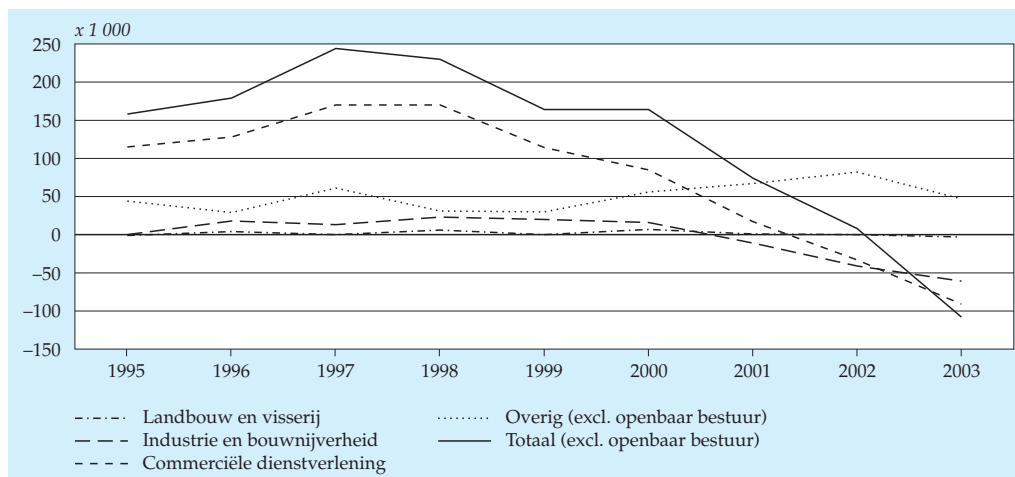
Bron: SZW.

Ontslagzaken en banen van werknemers

Ter afsluiting van dit artikel wordt de reeks ingezette ontslagzaken nog eens geplaatst naast de jaarmutaties op de arbeidsmarkt. Al eerder, in figuur 2.7, zijn de ontslagaanvragen en verzoekschriften in beeld gebracht. Vanaf 1995 vertoont hun totale aantal eerst een dalend en later een stijgend verloop.

Hieronder in figuur 2.10 zijn de jaarmutaties voor de vier genoemde bedrijfssectoren weergegeven, tezamen met hun totaal. Een jaarmutatie is in dit artikel bepaald als het verschil tussen de aantallen banen in het eerste kwartaal van twee opeenvolgende jaren. De totale jaarmutatie over 2003 (excl. openbaar bestuur) is bijvoorbeeld -108 duizend banen. Dit aantal is in figuur 5 weergegeven bij 2003, waarbij het jaartal is voorzien van een *, omdat het nog een voorlopig cijfer is. Vanaf 1995 vertoont het totaal eerst een stijgend en later een dalend verloop. Duidelijk is dat het totaal sterk wordt beïnvloed door de mutaties in de commerciële dienstverlening.

2.10 Banen van werknemers, jaarmutaties (o.b.v. eerste kwartaalcijfers)

*: voorlopige cijfers.

Bron: CBS.

In het totaal van de mutaties is dus een beweging zichtbaar die tegengesteld is aan die in het totaal van de ingezette ontslagzaken. De samenhang tussen de reeks mutaties en de reeks ontslagzaken is tamelijk groot. Beide reeksen zijn negatief gecorreleerd (correlatie = -0,88). Hoe groter het aantal ingezette ontslagzaken, hoe kleiner de waarde van de jaarmutatie en omgekeerd. Of dit effect zich ook voordoet bij de afzonderlijke bedrijfstakken is niet na te gaan, omdat de gegevens van de ontbindingsverzoeken bij de kantonrechter alleen op totaalniveau beschikbaar zijn.

Insolventies in Nederland

Inleiding

Wanneer de opeisbare financiële verplichtingen zo hoog zijn opgelopen dat een schuldenaar ze niet meer kan nakomen geeft de Faillissementswet (Fw) de mogelijkheid tot een gestructureerde schuldregeling. Er zijn drie hoofdlijnen in de sanering van schulden:

- Surseance van betaling, waarbij de schuldenaar, die een zelfstandig beroep of bedrijf uitoefent, gedurende een beperkte tijd de gelegenheid krijgt alsnog zijn schuldeisers te betalen;
- Faillissement, waarbij een schuldenaar, op eigen verzoek of op verzoek van een of meer schuldeisers, failliet wordt verklaard omdat hij zijn betalingsverplichting niet meer kan voldoen;
- Schuldsanering natuurlijke personen, ook indien zij een eenmanszaak drijven; bij deze laatste wijze van sanering wordt voorkomen dat natuurlijke personen bankroet gaan en daardoor tot in lengte van dagen de financiële gevolgen ondervinden van een faillissement.

Sedert 1998 heeft het CBS geen statistische informatie over surseance van betaling verzameld.

Aangevraagde insolventies

Een verzoekschrift tot surseance van betaling, tot faillietverklaring of tot toelating in de wettelijke schuldsaneringsregeling ingediend bij de rechtbank is de eerste stap in de insolventieprocedure.

Staat 2.11
Ingediende rekensten tot faillietverklaring naar wijze van aanhangig maken

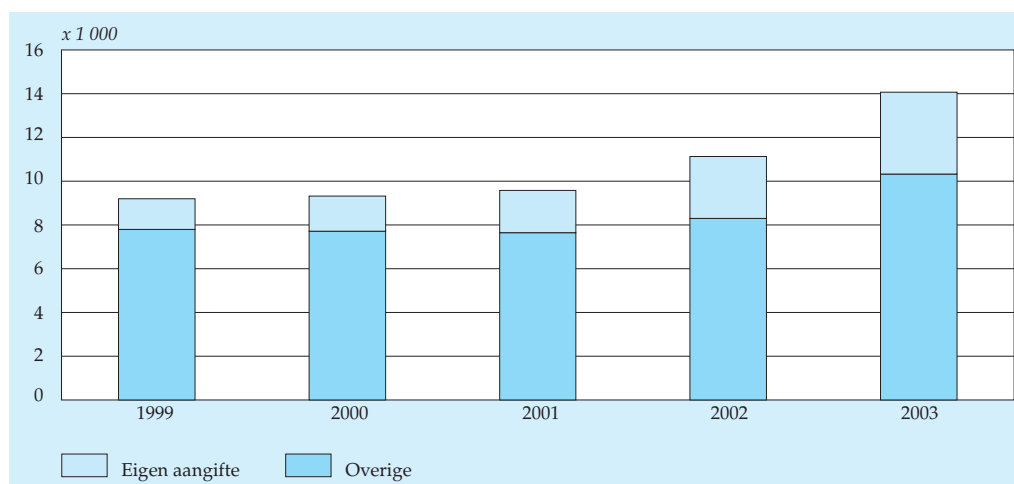
	Totaal	Op eigen aangifte	Overige
1993	13 182	2 550	10 632
1994	13 031	2 441	10 590
1995	11 731	2 327	9 404
1996	11 559	2 081	9 478
1997	11 347	2 171	9 176
1998	10 656	1 944	8 712
1999	9 195	1 394	7 801
2000	9 320	1 610	7 710
2001	9 580	1 927	7 653
2002	11 124	2 827	8 297
2003	14 073	3 743	10 330

Bron: CBS.

In 2003 zijn bijna 29 duizend insolventieverzoeken door de rechter behandeld waarvan 14 duizend rekesten betrekking hadden op faillietverklaring.

Het aantal ingediende rekesten tot faillietverklaring vertoont de laatste jaren een fors stijgende lijn. Dit aantal is in vijf jaar tijd met ruim de helft gestegen tot ruim 14 duizend in 2003. De rekesten op eigen verzoek zijn in dit tijdsbestek bijna verdrievoudigd tot iets meer dan 3,7 duizend in 2003.

2.11 Ingediende rekesten tot faillietverklaring naar wijze aanhangig maken

Bron: CBS.

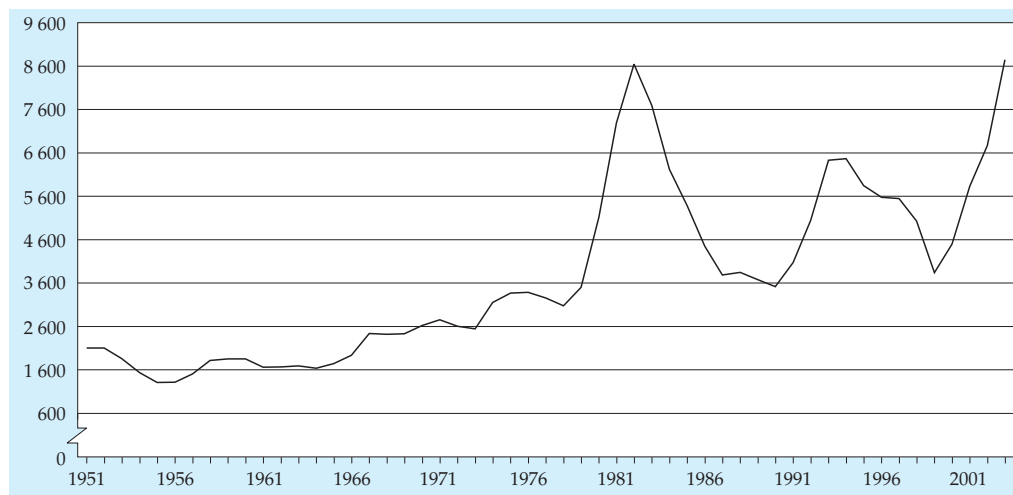
Uitgesproken faillissementen

De rechter kan onder omstandigheden ook ambtshalve het faillissement uitspreken. Verder volgt van rechtswege een faillissement na een (voortijdige) beëindiging van een wettelijke schuldsanering of na stopzetting van een surséance van betaling.

Bij de beslissing tot faillietverklaring van vennootschappen onder firma en commanditaire vennootschappen worden ook de deelnemende vennoten failliet verklaard. Dit gebeurt over het algemeen in één vonnis. Toch zijn deze deelnemende vennoten afzonderlijk in de desbetreffende rechtsvorm meegeteld. De faillissementsstatistiek gaat uit van het aantal uitspraken. Er vindt geen correctie plaats voor de uitspraken die achteraf wegens verzet, hoger beroep of cassatie zijn vernietigd.

In 2003 zijn circa 8,7 duizend faillissementen uitgesproken. Dit is een stijging van bijna 30 procent ten opzichte van 2002. Hiermee zet de stijgende tendens vanaf 2000 zich voort. Deze ontwikkeling hangt samen met de teruggelopen economische groei. Het aantal uitgesproken faillissementen van 2003 is het hoogste aantal dat ooit in een jaar is genoteerd. Hiermee wordt het vorige record van 1982 met 100 overtroffen.

2.12 Uitgesproken faillissementen

Bron: CBS.

Het aantal in 2003 uitgesproken faillissementen van besloten vennootschappen (BV's) bedraagt 4,7 duizend. Hiermee nemen faillissementen van BV's ruim de helft van het totale aantal faillissementen voor hun rekening.

Van alle uitgesproken faillissementen heeft in 2003 driekwart betrekking op bedrijven en instellingen. Daarvan zijn de besloten vennootschappen en eenmanszaken de grootste categorieën. In vergelijking met 2002 nemen de faillissementen van natuurlijke personen en eenmanszaken met ruim 30 procent toe. De faillissementen van vennootschappen onder firma zijn met ruim 60 procent gestegen ten opzichte van 2002. Hierbij zijn 441 vennoten betrokken.

Staat 2.12
Uitgesproken en vernietigde faillissementen naar rechtsvorm

	2001		2002		2003	
	uitgesproken	w.o. vernietigd	uitgesproken	w.o. vernietigd	uitgesproken	w.o. vernietigd
Natuurlijke personen ¹⁾	1 503	59	1 808	57	2 362	54
w.o. vennoten	241	30	242	25	440	25
Bedrijven en instellingen	4 329	121	4 963	126	6 386	154
w.v. eenmanszaken	997	67	878	44	1 151	78
besloten vennootschappen	2 943	36	3 700	65	4 687	49
overige	389	18	385	17	548	27
Totaal	5 832	180	6 771	183	8 748	208

¹⁾ Inclusief nalatenschappen.

Bron: CBS.

Vernietigde faillissementen

Vernietiging van een uitgesproken faillissement kan worden verkregen door het inroepen van een van de rechtsmiddelen verzet, hoger beroep of cassatie. Na vernietiging van het uitgesproken faillissement kan de aanvankelijk failliet verklaarde op oude voet verder gaan, maar de rechtshandelingen die de curator tussentijds heeft verricht zijn wel bindend.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek ontvangt van de rechtbank een bericht van de vernietiging van een uitgesproken faillissement. De vernietigingen zijn een correctie op de uitgesproken faillissementen.

De laatste drie jaar vertoont het aandeel vernietigde faillissementen een licht dalende tendens. In 2003 is 2 procent van de uitgesproken faillissementen vernietigd. In 2001 was dit nog in 3 procent van de uitgesproken faillissementen het geval. Het percentage vernietigde faillissementen is het hoogst bij de eenmanszaken (7%) en het laagst bij de besloten vennootschappen (1%).

Beëindigde faillissementen

Behalve door vernietiging, zoals hiervoor is besproken, kan een faillissement ook worden beëindigd door opheffing (wegens gebrek aan baten), boedelvereffening, akkoord met de schuldeisers of, sinds kort, door het uitspreken van een schuldsaneringsregeling bij natuurlijke personen. Indien een faillissement is vernietigd (na een van de rechtsmiddelen verzet, hoger beroep of cassatie), wordt aangenomen dat er in het geheel geen sprake is geweest van een faillissement. De vernietigingen blijven hier dan ook buiten beschouwing.

Staat het voor de curator min of meer vast dat hij bij de afwikkeling van het faillissement geen uitkering zal kunnen doen aan schuldeisers met concurrente vorderingen en uit het beschikbare actief – na betaling van boedelschulden – slechts een uitkering beschikbaar zal zijn voor schuldeisers met preferente

Staat 2.13
Beëindigde faillissementen naar wijze van beëindiging

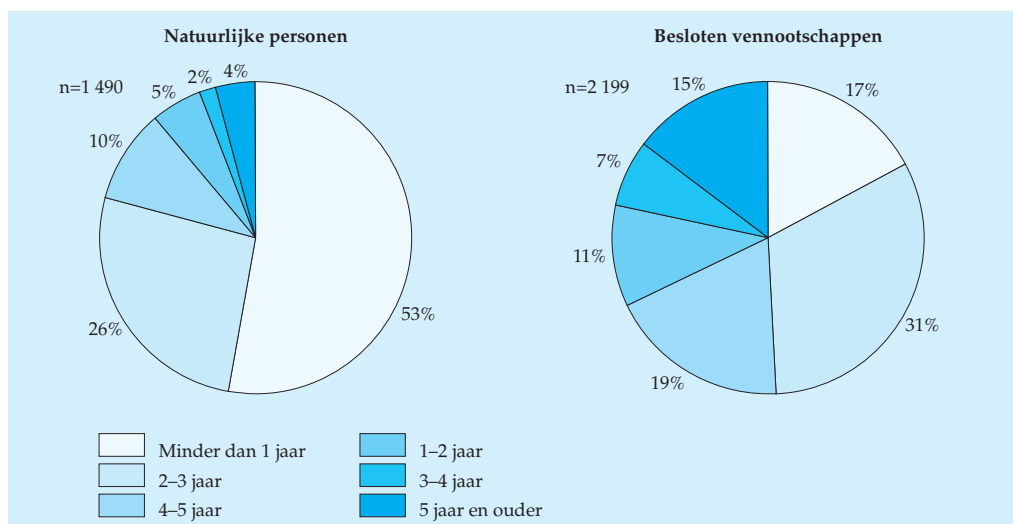
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
	abs.			%		
Beëindigd door						
boedelvereffening	175	254	788	4,8	6,0	16,0
akkoord	165	162	128	4,6	3,8	2,6
opheffing	3 023	3 533	3 764	83,1	83,5	76,3
schuldsanering	273	285	250	7,5	6,7	5,1
Totaal	3 636	4 234	4 930	100	100	100

Bron: CBS.

vorderingen, dan dient de curator de weg te volgen van afwikkeling volgens art. 137a e.v. Fw. De wet bepaalt dat in dat geval geen verificatievergadering noodzakelijk is en regelt de uitkering aan de preferente schuldeisers via een vereenvoudigde uitdelingslijst.

Het aantal beëindigde faillissementen in 2003 bedraagt 4,9 duizend. In vergelijking met 2002 is het aantal beëindigingen met 16 procent toegenomen. Ruim driekwart van de beëindigde faillissementen in 2003 betreft een opheffing wegens gebrek aan baten. In 2002 was dit nog in 84 procent van de beëindigingen het geval. De beëindiging door boedelvereffening is in 2003 ten opzichte van voorgaande jaren sterk toegenomen. Een en ander hangt samen met een wetswijziging per 1 augustus 2002 (Wet Vereenvoudigde Afwikkeling Faillissementen, artikel 137a Fw), rond de praktijk van de 'oneigenlijke opheffing'. In 2003 werden bijna 800 faillissementen door boedelvereffening, 128 door akkoord en 250 door schuldsanering beëindigd.

2.13 Beëindigde faillissementen naar behandelingsduur, 2003

Bron: CBS.

In 2003 is bijna 30 procent van de faillissementen binnen een jaar beëindigd. Bij een op de negen is de behandelingsduur vijf jaar of langer geweest. Van de in 2003 beëindigde faillissementen van natuurlijke personen is ruim de helft binnen een jaar afgewikkeld en bijna 80 procent binnen twee jaar. Bij de BV's is de helft binnen twee jaar beëindigd en is bij ruim een vijfde de behandelingsduur vier jaar of langer geweest.

Uit de onderliggende cijfers blijkt de wijze van beëindiging ook van invloed op de behandelingsduur. Ruim de helft van de beëindigde faillissementen door schuldsanering is binnen een jaar afgehandeld. Bij de beëindigingen door insolventie of akkoord is dit in slechts 10 procent het geval.

Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen

Op 1 december 1998 is de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP) in werking getreden. De rechter beslist hierbij, op verzoek van de schuldenaar, dat hij onder toezicht van een bewindvoerder, gedurende (in de regel) drie jaar, een zo groot mogelijk deel van zijn inkomen aan de schuldeisers zal afdragen. Daarna verleent de rechter hem een 'schone lei'. Kenmerkend verschil tussen faillissement en schuldsanering is dat bij de laatste regeling het belang van de schuldenaar voorop staat, niet dat van de schuldeiser(s).

Staat 2.14
Definitief uitgesproken schuldsaneringen naar leeftijd schuldenaren

	1999	2000	2001	2002	2003
Schuldenaren					
Jonger dan 25 jaar	353	520	592	710	774
25-34 jaar	2 045	2 893	2 843	3 106	3 512
35-44 jaar	2 149	2 873	2 847	3 183	3 429
45-54 jaar	1 290	1 688	1 682	1 701	2 020
55-64 jaar	432	569	581	655	676
65 jaar of ouder	80	120	118	120	144
Onbekend	12	10	9	5	5
Totaal	6 361	8 673	8 672	9 480	10 560
w.o.					
eenmanszaken	1 475	1 153	1 601	1 529	1 621

Bron: CBS - Raad voor de Rechtsbijstand/Den Bosch.

In 2003 zijn ruim 10,5 duizend schuldsaneringen definitief door de rechtbank uitgesproken. Dit is een stijging van 11 procent ten opzichte van 2002. Sinds 2002 is sprake van een stijgende tendens in het aantal uitgesproken schuldsaneringen. Betrof in 2000 één op de acht schuldsaneringen een particulier met een eenmanszaak, in 2003 is dit in een op de zes schuldsaneringen het geval. Steeds meer particulieren met een eenmanszaak weten de weg van de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen te vinden. De verdeling naar leeftijdsgroep van de schuldenaar blijft in de loop der jaren nagenoeg gelijk. Circa 7 procent van de uitgesproken schuldsaneringen zijn personen jonger dan 25 jaar. Bijna tweederde zit in de leeftijdsgroepen tussen 25 en 44 jaar. In de leeftijdsgroep 55 jaar of ouder valt 7 procent van de schuldsaneringen.

In 2003 zijn ruim acht duizend schuldsaneringen beëindigd. Hiervan was in driekwart van de zaken sprake van een schone lei. Dit aandeel neemt de laatste jaren sterk toe nu steeds meer driejarige schuldsaneringperiodes zijn gaan aflopen. Niet alle schuldsaneringen eindigen voor de schuldenaar echter positief. Een op de zes schuldsaneringen eindigt alsnog in een faillissement.

Staat 2.15
Beëindigde schuldsaneringen naar soort beëindiging

	1999	2000	2001	2002	2003
Akkoord	78	246	365	265	180
Faillissement	61	277	620	809	1 348
Schone lei	14	218	579	3 324	6 220
Zonder gevolg	72	279	649	762	590
Totaal	225	1 020	2 213	5 160	8 338

Bron CBS - Raad voor de Rechtsbijstand/Den Bosch.

3. Bestuursrechtspraak

3.1 Algemeen

Bestuursrecht is geen nieuw rechtsterrein. Toch wordt het bestuursrecht vaak gezien als iets van deze tijd. Dat komt voornamelijk omdat de overheid zich met steeds meer zaken in de samenleving is gaan bemoeien. Denk aan ruimtelijke ordening, milieu of sociaal-economisch beleid, om maar een paar voorbeelden te noemen. Dit levert regels op voor inspraak voor de burgers, maar ook mogelijkheden om bezwaar te maken tegen het verlenen of weigeren van een vergunning of een subsidie. Samengevat kan bestuursrecht worden omschreven als het geheel van bestuurlijke regels, inclusief de mogelijkheid om invloed uit te oefenen door middel van inspraak en met als sluitstuk de bescherming tegen het optreden van de overheid.

3.2 Bestuursrechter

Het instituut bestuursrechter bestaat uit diverse colleges, die elk een of meer speciale werkgebieden hebben, zoals belastingen, economische wetgeving of sociale verzekeringswetten. In elke wet is steeds aangegeven welke rechter (dus welk college) bevoegd is over een bepaald geschil te oordelen. Er wordt in enkele gevallen ook onderscheid gemaakt tussen de gerechtelijke organisaties. Zo worden bijvoorbeeld beroepszaken over de Telecommunicatiewet behandeld door de bestuursrechter van de Rechtbank Rotterdam.

De werkzaamheden van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven zijn geregeld in de Wet bestuursrechtspraak bedrijfsorganisatie. Op grond van die wet is beroep mogelijk tegen besluiten van product- en bedrijfsschappen. Daarnaast zijn er nog enkele tientallen bestuursrechtelijke wetten waarin staat dat men voor de beslechting van geschillen terecht kan bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. Dit college spreekt in bijna al deze zaken recht in eerste en enige instantie. Dit betekent dat er geen hoger beroep mogelijk is. Het College is hoger beroepsinstantie voor onder meer de Mededingingswet en de Telecommunicatiewet en is tuchtrechter in appel voor onder andere de Wet tuchtrechtspraak bedrijfsorganisaties.

De regeling van de belastingrechtspraak staat in de Algemene wet bestuursrecht, de Algemene wet inzake rijksbelastingen en het Besluit Beroep in Belastingzaken 2000. Voor beroep in douanekwesties of belastingen bij invoer is de douanekamer van het gerechtshof te Amsterdam de aangewezen instantie. De douanekamer maakt deel uit van de belastingsector. Uitspraken van de belastingkamer van het gerechtshof zijn (nog) niet vatbaar voor hoger beroep. Wel kan cassatie worden ingesteld bij de belastingkamer van de Hoge Raad.

Niet alle geschillen waarbij een overheidsorgaan is betrokken kunnen bij de bestuursrechter worden aangekaart. In die gevallen (onteigeningszaken bijvoorbeeld) kan de gewone rechter optreden.

3.3 *Procedure bij de bestuursrechter*

In grote lijnen begint de procedure bij de bestuursrechter met het vooronderzoek door de rechter, gevolgd door het onderzoek op de zitting. Dit is de mondelinge behandeling in een openbare rechtszitting. Na afsluiting van het onderzoek doet de rechter mondeling of schriftelijk uitspraak. Dit heet de gewone behandeling. Naast de gewone behandeling bestaat er een aantal varianten in de procesgang bij de bestuursrechter.

Ten eerste kan het onderzoek op de zitting achterwege blijven, mits alle partijen daarmee instemmen. De rechter doet dan na afronding van het onderzoek (schriftelijk) uitspraak. Een tweede mogelijkheid is een versnelde behandeling in spoedeisende gevallen met verkorte termijnen en versnelde procedures. De derde manier komt voor wanneer van meet af aan duidelijk is wat de uitslag van de procedure zal zijn. In dat geval kan de rechter beslissen tot een vereenvoudigde afdoening van de zaak. Zonder toestemming van partijen doet hij dan uitspraak zonder onderzoek op de zitting. Omdat degene die in beroep komt in principe recht heeft op een openbare behandeling van de zaak, kan hij tegen deze uitspraak in verzet komen bij de rechtbank. Wordt het verzet gegrond bevonden dan volgt alsnog een gewone behandeling bij dezelfde rechter. In het civiele recht wordt een kort geding vaak aangespannen om iets te voorkomen. In het bestuursrecht is het niet mogelijk te voorkomen dat het bestuur een bepaald besluit neemt. Als echter het besluit is genomen en men heeft bezwaar aangetekend, dan kan in spoedeisende gevallen via de voorlopige voorziening worden geprobeerd uitvoering van het besluit te blokkeren.

In sommige gevallen staat na het beroep bij de rechter nog hoger beroep open bij een hoger rechtscollege. Voor zaken die zijn behandeld door de sector bestuursrecht van de rechtbank staat hoger beroep open op de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, behalve wanneer het gaat over sociale verzekeringszaken en ambtenarenzaken. Dan staat hoger beroep open bij de Centrale Raad van Beroep.

Tegen een uitspraak over schorsing of een voorlopige voorziening is geen hoger beroep mogelijk. Uiteraard staat evenmin hoger beroep open tegen uitspraken van een rechter die als eerste en enige instantie is aangewezen, zoals de Centrale Raad van Beroep voor een aantal pensioenwetten. Dit geldt ook voor de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State voor zover die, zoals meestal het geval is bij geschillen over milieu en ruimtelijke ordening, als eerste en enige instantie rechtsprekt.

Na het onderzoek van de zaak volgt de uitspraak, waarin de rechter zijn oordeel geeft over het geschil. Er is een aantal mogelijkheden.

- De rechter acht het beroep niet-ontvankelijk (beroepstermijn verstreken, griffierecht niet betaald, ontbrekende gegevens niet aangevuld);
- De rechter verklaart het beroep ongegrond (het bestreden besluit is niet onrechtmatig);
- De rechter vindt het beroep gegrond (het bestreden besluit is onrechtmatig). In het laatste geval zal de rechter regelen op welke manier het nadeel kan worden weggenomen, bijvoorbeeld door het bestreden besluit geheel of gedeeltelijk te vernietigen en vervolgens het bestuur op te dragen een nieuw besluit te nemen.

Als schadevergoeding is gevraagd, kan de rechter ook daarover een beslissing nemen. Gegrondverklaring van het beroep houdt tevens vrijwel altijd in dat het griffierecht van de indiener wordt vergoed.

Bij de bestuursrechtspraak is het geschrift waarmee de procedure begint niet een dagvaarding of een verzoekschrift, maar een beroepschrift dat bij de bestuursrechter wordt ingediend. Dit betekent dat de burger die in beroep gaat bij de bestuursrechter geen kosten hoeft te maken voor een deurwaarder. Bovendien is er geen verplichte procesvertegenwoordiging: hij hoeft ook geen kosten te maken voor een advocaat of procureur. Griffierecht is altijd verschuldigd als men bij de bestuursrechter in beroep gaat.

3.3.1 *Sector bestuursrecht van de rechtbank*

Sinds de invoering van de Algemene Wet Bestuursrecht in het begin van de jaren negentig is de algemene bestuursrechtspraak in eerste aanleg opgedragen aan de rechtbanken. De daarvoor ingestelde sector bestuursrecht van de rechtbank is nu in beginsel de rechter die in eerste instantie beslist over geschillen met de overheid. Met de invoering van de Algemene Wet Bestuursrecht is de competentie van deze rechter uitgebreid. Ook bijstandszaken en vreemdelingenzaken kunnen bij de rechtbank worden ingediend. Vroeger werden ambtenarenzaken en pensioenzaken in eerste instantie behandeld door de ambtenarengerechten, terwijl zaken met betrekking tot sociale verzekeringswetten door de raden van beroep werden afgedaan. Beide colleges zijn inmiddels opgenomen in de sector bestuursrecht van de rechtbank. Een groot deel van het beroep op de bestuursrechter bestaat uit geschillen over sociale verzekeringswetten. In de gegevens over de sector bestuursrecht ontbreekt op dit moment nog de informatie van de vreemdelingenkamer.

In 1995 heeft ruim 70 procent van de nieuw ingediende beroepen (exclusief vreemdelingenzaken) hierop betrekking, in de periode tot 2001 is het aandeel gezakt naar 37 procent. In 2003 wordt 43 procent van de zaken ingediend wegens een geschil over sociale verzekeringswetten.

Staat 3.1

Rechtbanken, sector bestuursrecht: ingediende beroepen Algemene Wet Bestuursrecht naar regelgeving¹⁾

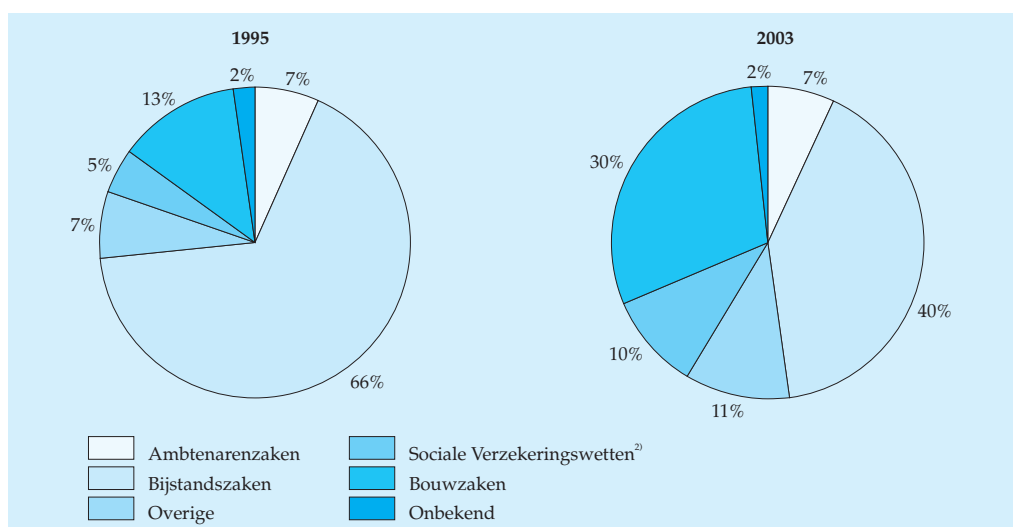
	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal ingediend	65,4	37,7	36,8	38,0	42,0	44,6
Ambtenarenzaken w.o.	4,4	3,3	3,0	2,8	2,8	3,0
Ambtenarenwet	3,4	2,8	2,5	2,4	2,4	2,5
Sociale Verzekeringswetten w.o.	43,6	15,3	14,1	14,1	18,1	19,2
Arbeidsongeschiktheidswetten ²⁾	32,7	6,1	5,8	6,5	8,8	8,9
Bijstandszaken w.o.	4,4	5,0	4,7	4,3	4,2	4,7
Algemene Bijstandswet	2,0	4,8	4,5	4,2	4,1	4,6
Bouwzaken	3,2	3,6	4,0	4,3	4,2	4,2
Overig	8,3	9,9	10,6	11,9	12,2	12,7
Onbekend	1,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,8

¹⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. Premiezaken.

Bron: CBS.

3.1 Rechtbanken, sector bestuursrecht: ingediende zaken naar soort regelgeving¹⁾

¹⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. Premiezaken.

Bron: CBS.

Staat 3.2
Rechtbanken, sector bestuursrecht: beroepen Algemene Wet Bestuursrecht naar regelgeving¹⁾

	In de loop van de periode				
	ingediend	afgedaan door			totaal
		uitspraak in vereenvoudigde behandeling	uitspraak in gewone of versnelde behandeling of buiten zitting of voorlopige voorziening	overig (intrekking, verwijzing)	
	<i>x 1 000</i>				
1995	63,6	21,4	32,0	4,5	57,9
1999	37,7	3,7	24,7	9,9	38,3
2000	36,8	3,4	25,2	9,2	37,8
2001	38,0	3,8	25,5	10,2	39,5
2002	42,0	4,2	25,4	10,8	40,4
2003	44,6	4,2	28,2	11,3	43,7
Ambtenarenzaken	3,0	0,2	1,7	0,9	2,9
w.o.					
Ambtenarenwet	2,5	0,2	1,4	0,8	2,4
Sociale Verzekeringswetten	19,2	1,9	12,3	4,2	18,4
w.o.					
Arbeidsongeschiktheidswetten ²⁾	8,9	0,8	5,9	2,1	8,8
Bijstandszaken	4,7	0,5	3,3	1,1	4,8
w.o.					
Algemene Bijstandswet	4,6	0,5	3,2	1,0	4,7
Bouwzaken	4,2	0,3	3,0	1,1	4,3
Overig	12,7	1,2	7,8	3,7	12,7
Onbekend	0,8	0,3	0,1	0,3	0,7

¹⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. Premiezaken.

Bron: CBS.

Ambtenarenzaken bij de rechtbank gaan niet alleen over de rechtspositie van ambtenaren, maar ook over pensioen en de VUT-regeling. In aantallen vormen deze zaken een klein deel van het totale aantal zaken. In 2003 heeft nog slechts 7 procent van het totale aantal ingediende zaken bij de bestuursrechter betrekking op ambtenarenzaken. De overige beroepen zijn vaak beroepen tegen wetten en regelingen in het algemeen en tegen gemeentelijke besluiten in het bijzonder. De meeste beroepen worden afgedaan door uitspraak in gewone of versnelde behandeling, buiten zitting of voorlopige voorziening. Daarnaast vinden er relatief veel verwijzingen en intrekkingen plaats. Over het algemeen worden drie van elke tien afgedane beroepen gegrond verklaard. Een op de vijf verzoeken om een voorlopige voorziening wordt geheel of gedeeltelijk toegewezen.

Staat 3.3

Rechtbanken, sector Bestuursrecht: uitspraken in beroepen Algemene Wet Bestuursrecht naar regelgeving¹⁾

	Vereenvoudigde behandeling		Gewone of versnelde behandeling			Voorlopige voorziening				
	totaal	w.o.	totaal	w.o.		totaal	w.o.			
		kennelijk gegrond		kennelijk on- gegrond	on- gegrond		gegrond	afge- wezen	geheel of gedeel- telijk toege- wezen	
	<i>x 1 000</i>									
1995	21,4	0,5	15,6	32,0	17,8	13,5	4,5	2,9	1,1	
2000	3,4	0,4	0,7	20,0	12,1	6,9	5,2	3,6	1,1	
2001	3,8	0,4	0,7	20,3	12,8	6,5	5,2	3,6	1,0	
2002	4,2	0,7	0,8	19,7	12,8	5,9	5,7	4,0	1,1	
2003	4,2	0,7	0,7	22,2	14,3	6,6	6,0	4,1	1,1	
Ambtenarenzaken	0,2	0,0	0,1	1,4	0,8	0,5	0,4	0,2	0,1	
Sociale Verzekeringswetten	1,9	0,4	0,3	11,8	7,8	3,4	0,5	0,3	0,1	
Bijstandszaken	0,5	0,1	0,0	2,3	1,5	0,7	0,9	0,6	0,2	
Bouwzaken	0,3	0,0	0,1	1,7	1,0	0,6	1,3	0,9	0,2	
Overig	1,2	0,2	0,2	5,0	3,1	1,5	2,9	2,0	0,5	
Onbekend	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	

¹⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

Bron: CBS.

3.3.2 *Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State*

Tegen een einduitspraak van de sector bestuursrecht van de rechtbank staat in het algemeen hoger beroep open bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Deze afdeling is, behalve rechter in hoger beroep, voor een aantal bijzondere wetten vaak de eerste en enige rechter. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Wet op de Ruimtelijke Ordening, de Wet Milieubeheer, de Wet op de Bejaardenoorden en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.

Onder de regeling van de Algemene Wet Bestuursrecht is de kort geding procedure uitgebreid tot vrijwel alle colleges (uitgezonderd zijn: de belastingkamers bij de hoven en de Hoge Raad). Deze bestuurlijke kort gedingprocedure is alleen mogelijk als er al beroep is ingesteld bij de afdeling bestuursrechtspraak zelf. Aan de voorzitter van de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State kan worden gevraagd een voorlopige voorziening te treffen, bijvoorbeeld schorsing van de beschikking waarmee men het niet eens is.

In 2003 zijn er ongeveer 2,5 duizend hoger beroepszaken ingediend bij de Raad van State krachtens de Algemene Wet Bestuursrecht; hiervan waren circa 0,3 duizend verzoeken om schorsingen en/of voorlopige voorzieningen.

Bij de bijzondere wetten zijn 2,8 duizend zaken in eerste en enige aanleg aan de Raad voorgelegd.

In beide gevallen worden de meeste zaken met zitting afgedaan. Het aantal beroepen in eerste en enige aanleg laat de laatste jaren een dalende lijn zien.

Sinds 2001 behandelt de Raad van State ook hoger beroepen op grond van de nieuwe Vreemdelingenwet 2000. Het hoger beroep kan alleen worden ingesteld tegen besluiten die de Staatssecretaris van Justitie na 1 april 2001 heeft genomen. In 2003 zijn 4,4 duizend hoger beroepszaken ingediend, waarvan 0,6 duizend verzoeken om schorsing van het besluit en/of een voorlopige voorziening. In beide gevallen is dit een verdubbeling van het aantal beroepen ten opzichte van 2002.

Het aantal ingediende en afgedane voorlopige voorzieningen door de voorzitter varieert in de periode 1995–2003 respectievelijk tussen 1,5 duizend en 2 duizend zaken en tussen 1,2 duizend en 1,5 duizend zaken per jaar.

3.3.3 *Centrale Raad van Beroep*

Deze bestuursrechter oordeelt als eerste en enige instantie over zaken met betrekking tot sommige pensioenen en vergelijkbare uitkeringen. Dit is in de desbetreffende wetten geregeld, zoals in de Spoorwegpensioenwet of de Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers.

Bij de Centrale Raad van Beroep kan hoger beroep worden ingesteld tegen uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank op het terrein van de sociale zekerheid (inclusief de Algemene Bijstandswet) en het ambtenaren-

Staat 3.4
Raad van State: beroepen in eerste en enige aanleg en zaken in hoger beroep

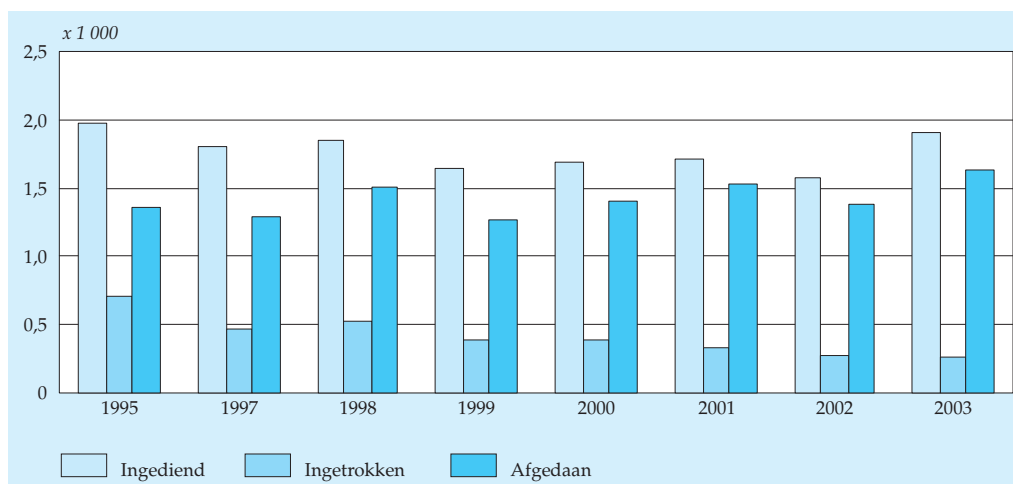
	1995		1999	
	hoofdzaak	verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening	hoofdzaak	verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening
<i>x 1 000</i>				
Beroepen in eerste en enige aanleg krachtens speciale wetten¹⁾				
In de loop van de periode ingediend	5,8	1,9	2,4	1,4
Afgedaan w.v.	4,3	1,3	1,9	1,1
met zitting	2,7	1,1	1,5	0,9
zonder zitting	1,6	0,2	0,4	0,2
Ingetrokken/op andere wijze beëindigd	2,8	0,7	0,9	0,3
Hoger beroepzaken krachtens de Algemene wet Bestuursrecht				
In de loop van de periode ingediend	0,7	0,1	1,8	0,2
Afgedaan w.v.	0,2	0,0	1,6	0,2
met zitting	0,2	0,0	1,3	0,1
zonder zitting	0,1	0,0	0,4	0,0
Ingetrokken/op andere wijze beëindigd	0,1	0,0	0,3	0,0
Hoger beroepzaken krachtens de Vreemdelingenwet				
In de loop van de periode ingediend				
Afgedaan w.v.				
met zitting				
zonder zitting				
Ingetrokken/op andere wijze beëindigd				

¹⁾ Onder meer de Wet op de Ruimtelijke Ordening, de Wet Milieubeheer en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.

Bron: CBS.

2000		2001		2002		2003	
hoofdzaak	verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening	hoofdzaak	verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening	hoofdzaak	verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening	hoofdzaak	verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening
2,1	1,5	2,2	1,3	2,0	1,1	1,8	1,0
2,1	1,3	2,5	1,2	2,2	0,9	1,6	0,8
1,7	1,0	1,9	1,0	1,7	0,8	1,3	0,7
0,4	0,3	0,5	0,2	0,4	0,2	0,3	0,2
0,7	0,3	0,7	0,3	0,4	0,2	0,4	0,2
1,9	0,2	2,1	0,3	2,0	0,3	2,2	0,3
1,4	0,1	1,5	0,2	2,2	0,2	1,9	0,2
1,2	0,1	1,3	0,2	1,9	0,2	1,6	0,2
0,3	0,0	0,2	0,0	0,3	0,0	0,3	0,0
0,3	0,0	0,4	0,0	0,4	0,1	0,3	0,1
		0,5	0,1	1,9	0,3	3,8	0,6
		0,4	0,1	1,5	0,2	3,2	0,6
		0,1	0,0	0,2	0,0	0,2	0,1
		0,4	0,1	1,3	0,2	3,0	0,5
		0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0

3.2 Raad van State: voorlopige voorzieningen door de voorzitter van de afdeling bestuursrechtspraak¹⁾

¹⁾ M.i.v. 2001 incl. Vreemdelingenwet.

Bron: CBS.

Staat 3.5 Centrale Raad van beroep: zaken naar regelgeving en wijze van afdoening

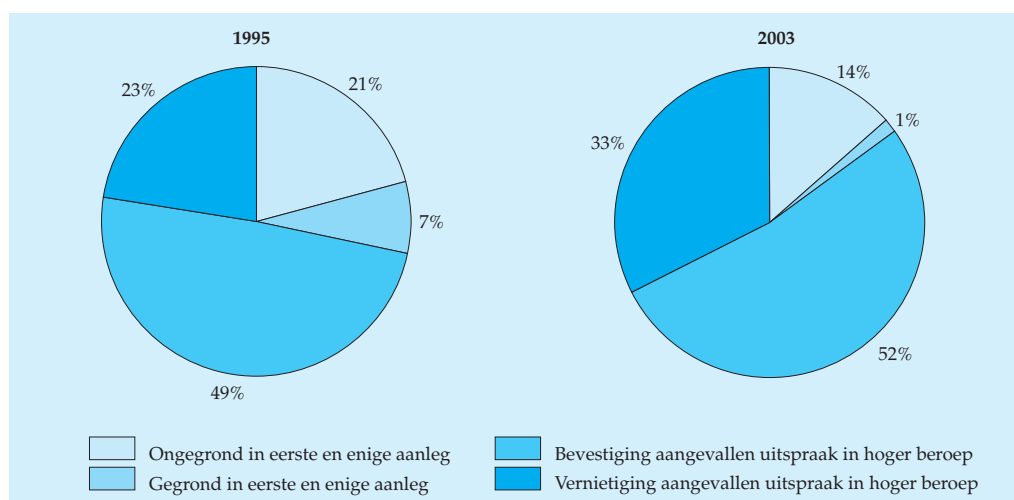
	In de loop van de periode				
	ingediend	afgedaan door			totaal
		uitspraak in vee- voudigde behan- deling	uitspraak in gewone of versnelde behandeling of buiten zitting of voorlopige voorziening	overig (intrekking, verwijzing)	
	<i>x 1 000</i>				
1995	9,3	0,4	3,8	4,2	8,4
1999	6,5	0,5	5,5	2,8	8,8
2000	6,8	0,4	4,3	1,9	6,6
2001	6,7	0,4	4,8	1,8	6,9
2002	6,4	0,4	5,1	1,4	6,9
2003	6,5	0,4	4,9	1,4	6,7
Ambtenarenzaken	0,8	0,0	0,9	0,2	1,1
Sociale Verzekeringswetten	4,1	0,2	2,5	1,0	3,7
Bijstandszaken	0,9	0,1	0,7	0,1	1,0
Pensioenzaken in 1e en enige aanleg	0,6	0,1	0,7	0,1	0,8
Overig	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1
Onbekend	0,0	-	0,0	0,0	0,0

Bron: CBS.

recht (inclusief pensioenen). Het aantal ingediende zaken bij de raad is ten opzichte van 1995 met 30 procent afgenomen. De belangrijkste reden voor deze daling is de invoering van de bezwaarschriftprocedure in alle sociale verzekeringswetten.

In bijna de helft van de beslissingen in hoger beroep wordt de aangevallen uitspraak door de Centrale Raad van Beroep bevestigd.

3.3 Centrale Raad voor Beroep: uitspraken in gewone of versnelde behandeling

Bron: CBS.

3.3.4 *College van Beroep voor het Bedrijfsleven*

Dit rechtscollege is ingesteld om rechtsbescherming te bieden op het terrein van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. In deze organisatie is het bedrijfsleven geordend in bedrijfsschappen, hoofdbedrijfsschappen en productschappen. De Sociaal-Economische Raad is het hoogste orgaan in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

Het College van Beroep voor het Bedrijfsleven oordeelt als eerste en enige instantie over beroepen tegen een besluit of handeling van de Sociaal-Economische Raad, een productschap, een bedrijfsschap of enig ander bestuursorgaan op dit terrein. Daarnaast is dit college bevoegd op grond van tientallen wetten op het gebied van het economische bestuursrecht. Hiermee is dit college de belangrijkste rechter op dit gebied. Voor de mededingingswetgeving is in 1997 een nieuwe procesgang in het leven geroepen. De rechtbank Rotterdam werd bevoegd om in eerste instantie te oordelen over geschillen met betrekking tot concurrentie. Het College van Beroep voor het Bedrijfsleven werd in deze zaken de rechter voor het instellen van hoger beroep. Het college is ten slotte ook de beroepsinstantie voor uitspraken van tuchtrechtcolleges zoals die voor de verschillende sectoren bestaan.

Beroepen die bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven binnenkomen kunnen in aanmerking komen voor 'vereenvoudigde afdoening'. In dat geval vindt geen openbare behandeling plaats, zonder dat degene die in beroep is gekomen daarvoor toestemming heeft gegeven. Tegen de beslissing in deze procedure kan de appellante verzet aantekenen. Het aantal ingediende en afgedane zaken is in de periode 1999–2001 vrij stabiel. In 2002 neemt het aantal ingediende zaken fors toe. Gedeeltelijk wordt dit veroorzaakt door beroepen inzake het Besluit zand- en lössgronden en de nasleep van de MKZ-crisis. In 2003 bedraagt het aantal ingediende zaken 1,5 duizend.

Staat 3.6
College van Beroep voor het Bedrijfsleven: zaken in beroep naar wijze van afdoening

	In de loop van de periode				
	ingediend	afgedaan door			totaal
		uitspraken in vereenvoudigde behandeling	uitspraken in gewone of versnelde behandeling of voorlopige voorziening	ingetrokken, verwezen	
	<i>x 1 000</i>				
1998	1,4	0,3	0,5	0,5	1,1
1999	1,1	0,2	0,6	0,4	1,0
2000	1,0	0,2	0,6	0,5	1,0
2001	1,1	0,1	0,8	0,4	1,1
2002	2,0	0,4	0,6	0,6	1,3
2003	1,5	0,3	0,9	0,1	1,2

Bron: CBS.

3.4 Procedure bij de belastingrechter

De belastingkamers bij de gerechtshoven behandelen het beroep tegen beslissingen op bezwaar van de belastinginspecteurs en/of lagere overheden in hun ressort. Sommige hoven zijn aangewezen voor de behandeling van specifieke belastingzaken.

Omdat het procesrecht in belastingzaken nogal verschilt van de overige bestuursrechtspraak wordt hieraan op deze plaats extra aandacht besteed. Zo is de openbaarheid in belastingzaken geen regel maar uitzondering (wanneer een verhoging, 'boete', is opgelegd is de boetebehandeling uiteraard volledig openbaar) en is de belastingrechter meer tijd dan de gewone bestuursrechter gegund te beslissen op bij hem ingediende bezwaarschriften (met een mogelijke verlenging). Bovendien wordt het beroep bij de belastingrechter voorals-

nog maar door één feitelijke instantie, namelijk het gerechtshof, behandeld. Na de behandeling door het hof staat alleen nog beroep in cassatie open bij de Hoge Raad.

Tabel 3.7
Gerechtshoven, belastingkamers: ingediende beroepen inzake directe en indirecte belastingen en premieheffing sociale verzekeringswetten

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	18,6	14,2	14,4	16,9	23,9	16,2
Rijksbelastingen	13,6	9,6	10,4	9,7	8,4	8,8
w.o.						
inkomstenbelasting	8,0	5,5	5,4	5,1	4,6	4,7
motorrijtuigenbelasting	1,6	1,2	0,8	0,5	0,4	0,3
Plaatselijke en waterschapsbelasting	4,7	4,5	3,5	6,8	15,0	6,6
w.o.						
onroerend zaakbelasting	1,7	0,6	0,6	0,8	0,4	0,5
wet waardering onroerende zaken	.	1,6	0,6	3,8	12,0	1,9
verontreinigingsheffing	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Premieheffing Sociale Verzekeringswetten	0,4	0,0	0,4	0,4	0,6	0,7

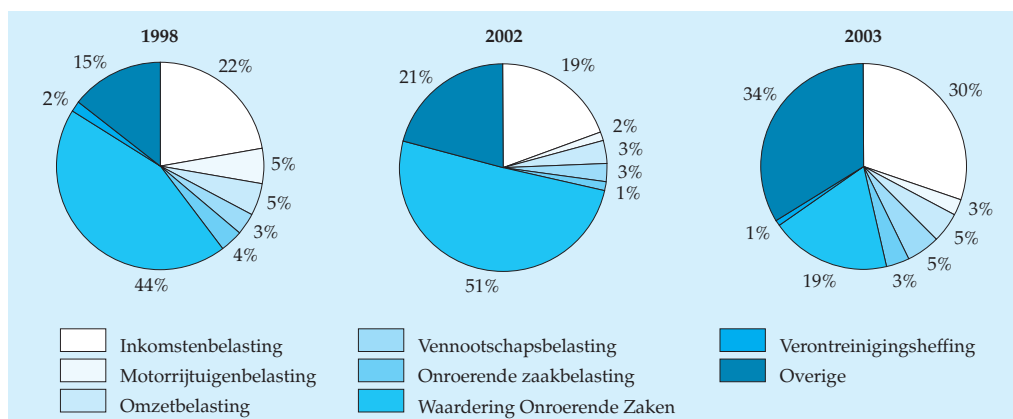
Bron: CBS.

3.4.1 *Belastingkamers van het gerechtshof*

De belastingkamers van de gerechtshoven zijn ook de beroepsinstantie voor bepaalde belastingen geheven door lagere overheden zoals de gemeente en het waterschap. Op 1 januari 1995 is de Wet Waardering Onroerende Zaken (Wet WOZ) in werking getreden. Dit betekent dat een keer per vier jaar de waardebepaling van onroerende zaken in het kader van deze wet ten behoeve van de belastingheffing aanleiding kan geven tot bezwaar en uiteindelijk beroep bij de belastingkamers van het hof. Uit de gegevens van de afgelopen jaren is af te leiden dat dit een reden was voor een extra aantal ingediende zaken bij de hoven. In 1998 was het aandeel ingediende zaken in het kader van de Wet WOZ 44 procent. In het jaar 2002 zijn er 12 duizend beroepen ingesteld tegen een beslissing op grond van de WOZ. Deze beroepen zijn daarmee goed voor de helft van de beroepen bij de belastingkamers in dat jaar.

Als het aantal beroepen op grond van de WOZ buiten beschouwing wordt gelaten, dan is het aantal beroepen inzake inkomstenbelasting in deze jaren bijna 40 procent van het totaal. De categorie 'overige belasting' bedraagt in 2002 en 2003 eveneens ongeveer 40 procent van het totaal. De belastingen die daaronder vallen zijn afkomstig van allerlei wetten en regelingen die niet eerder zijn genoemd evenals verschillende gemeentelijke belastingen zoals de parkeerbelasting.

3.4 Gerechtshoven, belastingkamers: ingediende zaken naar type belasting

Bron: CBS.

De uitspraak van het hof kan zijn: niet ontvankelijk, gegrond of ongegrond. Van de in 2003 totaal afgedane beroepen wordt een op de vijf niet-ontvankelijk verklaard. Het aantal beroepen dat als ongegrond wordt afgedaan is ruim tweemaal zoveel, rond de 45 procent. Ruim een derde van de afgedane beroepen is gegrond: degene die in beroep is gegaan wordt (geheel of gedeeltelijk) in het gelijk gesteld.

Staat 3.8

Gerechtshoven, belastingkamers: afgedane beroepen inzake directe en indirecte belastingen en premieheffing sociale verzekeringswetten naar wijze van afdoening

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal afgedaan	10,9	8,5	7,9	8,4	10,6	12,1
w.v.						
niet ontvankelijk	3,0	2,5	1,9	1,6	2,3	2,3
gegrond	2,9	2,7	2,8	3,0	3,5	4,2
ongegrond	5,0	3,3	3,3	3,8	4,8	5,6

Bron: CBS.

De behandeling door het hof eindigt met een mondelinge of schriftelijke uitspraak. Wil men van deze uitspraak in cassatie gaan bij de Hoge Raad dan is een schriftelijke uitspraak nodig. Elk der partijen kan een verzoek indienen om de mondelinge uitspraak te vervangen door een schriftelijke.

3.4.2 Belastingkamer van de Hoge Raad

In fiscale aangelegenheden ontbreekt tot nu toe het hoger beroep. Het is wel mogelijk in cassatie te gaan bij de Hoge Raad. Bij het beroep in cassatie in belastingzaken kan men zonder procesvertegenwoordiging procederen. Alleen indien men de zaak mondeling wil toelichten moet dit door een advocaat worden gedaan.

Wanneer de Hoge Raad een zaak na behandeling heeft beëindigd met een arrest is daarmee de procesgang afgelopen. De uitspraak kan zijn: niet ontvankelijk, verwerping van het beroep of gehele of gedeeltelijke vernietiging van het vonnis (ongegrond dan wel geheel of gedeeltelijk gegrond). Het is overigens ook mogelijk dat de Hoge Raad de zaak naar een gerechtshof terugwijst of verwijst. Er volgt dan een verdere behandeling met wederom de mogelijkheid van beroep in cassatie.

Staat 3.9
Hoge Raad, belastingkamer: cassatieberoep inzake belastingen en premieheffing¹⁾

	In de loop van de periode						op andere wijze beëindigd	totaal beëindigd
	ingediend	afgedaan				op andere wijze beëindigd		
		niet ontvankelijk	verwerping	gehele of gedeeltelijke vernietiging				
				beslissing ten verwijzing principale				
1995	841	103	437	70	113	80	803	
1999	826	162	629	60	112	89	1 052	
2000	950	91	523	71	132	98	915	
2001	1 128	111	480	58	96	131	876	
2002 ²⁾	1 102	62	495	77	100	180	923	
2003	1 472	172	646	74	111	205	1 212	

¹⁾ 1999 en later excl. Premieheffing.

²⁾ Raming Hoge Raad.

Bron: CBS/Hoge Raad der Nederlanden.

Het merendeel van de zaken (zes à zeven op elke tien zaken) in cassatieberoep bij de Hoge Raad wordt niet ontvankelijk verklaard of verworpen. Ongeveer een op de tien zaken wordt teruggewezen of verwezen naar een hof, dat wil zeggen dat het cassatieberoep in beginsel terecht was.

3.5 Asielverlening¹⁾

Nederland voert, net als de meeste andere landen, een beperkend toelatingsbeleid voor vreemdelingen die zich voor langere tijd in het land willen vestigen. Om toegang tot Nederland te krijgen, hebben vreemdelingen een geldige

verblijfstitel nodig, bijvoorbeeld een machtiging tot voorlopig verblijf. Onderdanen van bepaalde landen, zoals de lidstaten van de Europese Unie, hebben in beginsel zonder deze machtiging onbeperkt toegang tot Nederland. Bepaalde andere categorieën vreemdelingen die voor een (tijdelijk) verblijf naar ons land willen komen, zoals werknemers in loondienst, zelfstandige ondernemers, au-pairs, studenten of stagiairs moeten wel een machtiging tot voorlopig verblijf aanvragen.

Een heel andere groep vreemdelingen die toegang tot Nederland wil krijgen zijn de personen die in Nederland asiel aanvragen: de asielzoekers. Zij kunnen voor een verblijfsvergunning in aanmerking komen op grond van:

1. het Vluchtelingenverdrag van Genève en het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens;
2. klemmende humanitaire redenen;
3. de omstandigheid dat terugkeer naar het land van herkomst zeer moeilijk is vanwege de situatie ter plaatse, bijvoorbeeld een toestand van oorlog.

Op 1 april 2001 is de nieuwe Vreemdelingenwet 2000 in werking getreden. Een sterke vereenvoudiging van de procedures en een impliciet ontmoedigingsbeleid voor asielzoekers ligt aan de nieuwe wet ten grondslag.

In 2003 zijn ruim 13 duizend asielverzoeken bij de IND ingediend. In de jaren na 2000 is sprake van een scherpe daling van het aantal verzoeken. In 2003 zijn bijna 30 procent minder verzoeken ingediend dan in 2002 en bijna 70 procent minder dan het aantal verzoeken in 2000.

Staat 3.10
Asielverlening

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Ingediende verzoeken	29,3	39,3	43,9	32,6	18,7	13,4
Ingewilligde verzoeken	18,5	13,5	9,7	10,6	8,8	9,8
Op grond van oude wet						
Vluchtelingen asiel erkend (A-status)	8,0	1,5	1,8	0,4	.	.
Vergunning tot verblijf	6,2	3,5	4,8	1,6	.	.
Voorlopige vergunning tot verblijf	4,3	8,5	3,1	0,8	.	.
Op grond van nieuwe wet (Vreemdelingenwet 2000)						
Verblijfsvergunning asiel (bepaalde tijd) ¹⁾				7,2	8,1	8,3
Verblijfsvergunning asiel (onbepaalde tijd) ¹⁾				0,5	0,7	1,4
Afwijzingen	32,3	48,5	60,2	51,3	53,4	21,9

¹⁾ Inclusief reguliere vergunningen verleend in asielprocedures.

Bron: Ministerie van Justitie.

In het begin van de jaren negentig is het aantal ingewilligde asielverzoeken gestegen van 15 duizend in 1993 tot ruim 23 duizend in 1996. Na 1996 is het aantal inwilligingen gedaald tot onder de 10 duizend in het jaar 2000. In 2001 zijn 10 500 asielverzoeken ingewilligd. Deze lichte toename is waarschijnlijk het gevolg van de omschakeling van procedures volgens de oude wet naar procedures onder de nieuwe wetgeving. In 2003 zijn 9,8 duizend verzoeken ingewilligd; dat is een toename van ruim 10 procent ten opzichte van 2002 en bijna 30 procent minder dan in 1999 toen de oude Vreemdelingenwet nog van kracht was.

Als de asielaanvraag door de IND wordt afgewezen kan de asielzoeker tegen de afwijzing door de IND in beroep gaan bij de rechtbank en daarna in hoger beroep gaan bij de Raad van State. Wanneer de asielaanvraag definitief is afgewezen en de asielzoeker eventueel alle procedures, beroeps- en hoger beroepsmogelijkheden heeft doorlopen, dan moet hij Nederland verlaten. Het aantal afgewezen asielverzoeken is in de jaren negentig toegenomen van bijna 16 duizend in 1993 tot ruim 57 duizend in 2000. In 2003 zijn bijna 22 duizend verzoeken afgewezen.

3.6 *Bestuursrechtspraak door de burgerlijke rechter*

In enkele situaties is de burgerlijke (kanton)rechter bevoegd in bestuursrechtelijke kwesties op te treden. Hij is belast met bestuursrechtspraak bij een beroep op de rechter in verband met overtredingen op grond van de Wet Administratiefrechtelijke Handhaving Verkeersvoorschriften (de Wet Mulder, waarover meer in hoofdstuk 4 over strafrechtspraak). Ook is de civiele rechter soms bevoegd in omstandigheden waarbij aanvulling nodig is op de rechtsbescherming tegen de overheid. Bovendien heeft de burgerlijke rechter een grote rol bij conflicten over het toekennen van schadevergoeding voor handelingen van het bestuur.

3.7 *Nationale ombudsman*

De Nationale ombudsman is het sluitstuk van de rechtsbescherming tegen de overheid. Bij deze functionaris kan men klagen over gedrag van bestuurders en ambtenaren in hun functie en tegen de overheidsorganen waarbij zij in dienst zijn. Dat kan niet bij de bestuursrechter. Daar kan men alleen zijn bezwaren voorleggen tegen een besluit van een overheidsorgaan. Op de volgende pagina's wordt in een afzonderlijk artikel dieper ingegaan op de werkzaamheden van de Nationale ombudsman en de resultaten van zijn activiteiten.

Noot in de tekst

¹⁾ Een meer uitgebreide beschrijving van de asielprocedure is opgenomen in de vorige editie van Rechtspraak in Nederland.

Nationale ombudsman

Achtergrond

Het instituut van de Nationale ombudsman is ingesteld om de burger een mogelijkheid te geven om klachten over de uitvoering van taken door de overheid voor te leggen aan een onafhankelijke en deskundige instantie.¹⁾ Deze mogelijkheid staat naast andere voorzieningen, zoals de volksvertegenwoordiging, de rechterlijke macht en interne procedures van klachtbehandeling. Het werk van de Nationale ombudsman kan leiden tot het (alsnog) nemen van een maatregel en heeft uiteindelijk tot doel bij te dragen aan herstel van geschonden vertrouwen. Met het oog op deze functie naar de burger toe is in de Wet Nationale ombudsman gekozen voor een vorm waarin één persoon, de Nationale ombudsman, de naar buiten herkenbare exponent is van het instituut, als tegenwicht van een vaak anonieme bureaucratie.

Voor de overheid kan de Nationale ombudsman bijdragen aan de terugkoppeling van ervaringen met de uitvoeringspraktijk. Dat is van belang voor overheidsorganisaties die 'klantgericht' willen werken en hechten aan een daarbij passende kwaliteit van de beleidsuitvoering. Klachten zijn signalen die kostbare informatie bieden voor de meting van kwaliteit. Het in acht nemen van de door de Nationale ombudsman gehanteerde behoorlijkheidscriteria draagt bij aan de rationaliteit en de legitimiteit van het openbaar bestuur. Wil de Nationale ombudsman deze functies kunnen vervullen, dan is het van belang dat burgers hem weten te vinden en dat zij vertrouwen hebben in zijn onpartijdigheid en werkwijze. In zijn relatie tot de overheid is van belang dat het oordeel van de Nationale ombudsman rechtens niet afdwingbaar is. Waar formele macht ontbreekt, is het gezag van de Nationale ombudsman en van zijn uitspraken van bijzonder belang voor het effect van het werk. Dat gezag wordt allereerst bepaald door de kwaliteit van het werk: een zorgvuldig en vlot onderzoek, een goed onderbouwde beoordeling, en een rapportage in goed leesbare vorm. Kwaliteit is weliswaar een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde. Naast deze interne pijler is ook de externe pijler van belang: politieke steun en/of belangstelling, alsmede openbaarheid van het werk.

Procedure

De hoofdtaak van de Nationale ombudsman is het doen van onderzoek naar gedragingen van bestuursorganen en het geven van een oordeel over deze gedragingen. Er zijn twee wegen die tot onderzoek kunnen leiden: een onderzoek op eigen initiatief of een verzoekschrift.

Onderzoek

De Nationale ombudsman is bevoegd onderzoek te doen naar gedragingen van bestuursorganen. Wat wordt verstaan onder het begrip 'bestuursorgaan' is bepaald in artikel 1:1 van de Algemene wet bestuursrecht. Een gedraging van een ambtenaar, verricht in de uitoefening van zijn functie, wordt in de Wet Nationale ombudsman aangemerkt als een gedraging van het bestuursorgaan onder wiens verantwoordelijkheid hij werkzaam is. De Wet Nationale ombudsman is ten minste van toepassing op gedragingen van de ministers en van de bestuursorganen op het terrein van de politie. Daarnaast vallen andere bestuursorganen binnen de bevoegdheid van de Nationale ombudsman. Het gaat hierbij om bestuursorganen die niet hiërarchisch ondergeschikt zijn aan een minister en die ook niet behoren tot de bestuursorganen van provincies, gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen. Verder biedt de Wet Nationale ombudsman de grondslag om bestuursorganen van provincies, gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen binnen de bevoegdheid van de Nationale ombudsman te brengen.

Sinds 1999 zijn alle bestuursorganen in Nederland verplicht een behoorlijke interne klachtvoorziening te hebben. Sinds kort bestaat voor iedere decentrale overheid ook de verplichting om ervoor te zorgen dat hun burgers met klachten over de bestuursorganen van deze overheid terecht kunnen bij een onafhankelijke externe klachtinstantie die aan bepaalde wettelijke eisen voldoet. Dat kan een door de decentrale overheid zelf in het leven geroepen ombudsman of ombuds(man)commissie zijn, maar ook de Nationale ombudsman. Regelt een decentrale overheid op dit punt niets, dan zal vanaf 1 januari 2006 de Nationale ombudsman ten aanzien van de bestuursorganen van die overheid van rechtswege bevoegd zijn.

Veel van de klachten bij de Nationale ombudsman zijn buitenwettelijke klachten. Dit zijn bijvoorbeeld alle consumentenklachten. Nog steeds gebeurt het regelmatig dat de Nationale ombudsman telefoontjes of brieven ontvangt met betrekking tot wasmachines en dergelijke. Het spreekt voor zich dat deze klachten niet in behandeling kunnen worden genomen. In dit verband speelt natuurlijk ook de kwestie van de definitie van de term bestuursorgaan een rol. Veel instellingen die in de ogen van de burger bestuursorganen zijn, zijn dat niet. Verzekeringsmaatschappijen bijvoorbeeld zijn geen bestuursorgaan en klachten daarover kunnen dan ook niet door de Nationale ombudsman in behandeling worden genomen.

In 2003 ontving de Nationale ombudsman een record aantal klachten: ruim 10,5 duizend. De stijging in het aantal klachten is te zien bij vrijwel alle overheidsinstanties. Ook zochten meer mensen telefonisch contact met de Nationale ombudsman: bijna 22 duizend.

Staat 3.11
Nationale ombudsman; contacten en verzoekschriften

	2000	2001	2002	2003
Telefonische contacten	12 338	18 186	17 371	21 979
Aanbod aan te behandelen zaken	9 969	11 333	11 888	12 037
w.v.				
schriftelijke klachten in behan- deling, 1 januari	1 727	1 805	2 245	1 519
ontvangen verzoekschriften	8 242	9 528	9 643	10 518
Afgedane verzoekschriften	8 172	9 060	10 363	10 214
w.v.				
buitenwettelijk	1 654	1 902	1 677	1 628
binnenwettelijk, niet in onderzoek	3 424	4 431	5 788	5 836
in onderzoek en afgedaan	3 094	2 727	2 898	2 300
w.v.				
met rapport	379	406	413	507
zonder rapport	2 715	2 321	2 485	2 243

Bron: Bureau Nationale ombudsman.

Onderzoek na verzoekschrift

Nadat een verzoekschrift is ontvangen met een klacht over de gedraging van een bestuursorgaan, wordt allereerst vastgesteld of de Nationale ombudsman bevoegd is en het verzoekschrift in aanmerking komt voor onderzoek. Als dat zo is, kan de ombudsman twee wegen bewandelen: een interventie starten of een feitenonderzoek beginnen dat resulteert in een rapport.

Interventie zonder rapport

De interventie past de Nationale ombudsman toe als het gaat om klachten die juridisch gezien niet complex zijn en waarvan in beginsel duidelijk is dat het probleem snel kan worden weggenomen (bijvoorbeeld een aanvraag die maar niet wordt behandeld). Een interventie past hij ook toe wanneer er voor de klager belang is bij een snelle tussenkomst van de Nationale ombudsman (bijvoorbeeld een invordering door een deurwaarder waardoor een burger in grote financiële problemen komt). In de praktijk leidt de tussenkomst van de Nationale ombudsman vrijwel steeds binnen korte tijd tot de situatie waarin het bestuursorgaan alsnog de gewenste duidelijkheid geeft en/of actie aankondigt. De verzoeker heeft daarmee doorgaans gekregen wat hij wilde, zodat voortzetting van het onderzoek niet doelmatig is en de Nationale ombudsman ook geen rapport uitbrengt.

Feitenonderzoek met rapport

Bij de juridisch meer complexe klachten volgt in beginsel een uitvoerig feitenonderzoek, waarna de Nationale ombudsman over zijn bevindingen een rapport uitbrengt. Een enkele keer zijn de feiten niet eenduidig vast te stellen, zodat de Nationale ombudsman geen oordeel kan geven. Normaal gesproken lukt dit wel, waarna het oordeel 'behoorlijk' of 'niet behoorlijk' over de desbetreffende gedraging in het rapport wordt gegeven.

Om vast te stellen of de onderzochte gedraging wel of niet behoorlijk is, hanteert de Nationale ombudsman een lijst met behoorlijke vereisten. De gedraging wordt als behoorlijk aangemerkt wanneer het optreden van het betrokken bestuursorgaan voldoet aan de vereisten die daaraan in de gegeven context kunnen worden gesteld. De lijst met behoorlijke vereisten kent een aantal categorieën. In de eerste plaats moeten grond- en mensenrechten worden gerespecteerd, zoals het huisrecht en het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. Verder moet een aantal beginselen in acht worden genomen die ook in het bestuursrecht een belangrijke rol spelen, zoals het verbod om een bevoegdheid te gebruiken voor een oneigenlijk doel, het beginsel dat gelijke gevallen gelijk worden behandeld en het vereiste dat besluiten worden gemotiveerd. Ten slotte moeten zorgvuldigheidsvereisten in acht worden genomen, zoals het vereiste van voortvarendheid en het vereiste van correcte bejegening.

De klachten bij de Nationale ombudsman hebben vooral te maken met traag handelen van de overheid. Andere veel voorkomende problemen betreffen de wijze van informatieverstrekking door de overheid en het niet nakomen van wettelijke regels.

Beoordelingscriteria

De beoordelingscriteria die de Nationale ombudsman heeft ontwikkeld vormen een nadere uitwerking van de behoorlijke norm van artikel 26, eerste lid van de Wet Nationale ombudsman. De lijst met beoordelingscriteria en de totstandkoming ervan zijn toegelicht in Jaarverslag 1988 (blz. 68-70). Op de lijst, die begin 1996 enigszins is bijgesteld (zie Jaarverslag 1995, blz. 73-74), staan de volgende criteria.

1. Overeenstemming met algemeen verbindende voorschriften d.w.z. alle algemeen werkende regels niet zijnde beleidsregels of andere interne instructies (bijvoorbeeld mensenrechten/grondrechten, bevoegdheidsvoorschriften en vorm- en procedurevoorschriften).
2. Geen misbruik van bevoegdheid (het zogenoemde verbod van détournement de pouvoir; zie art. 3:3 Algemene wet bestuursrecht (Awb))
3. Belangenafweging/redelijkheid. Er moet in dit geval sprake zijn van een juiste belangenafweging en evenredigheid (zie art. 3:4, tweede lid Awb).

4. Rechtszekerheid/vertrouwen. Dit wil onder andere zeggen het honoreren van gedane toezeggingen en het actief gevolg geven aan rechterlijke beslissingen.
5. Zorgvuldigheid is een algemene categorie en daaronder vallen onder andere voortvarendheid, administratieve nauwkeurigheid, actieve/adequate informatieverstrekking en correcte bejegening:

Staat 3.12
Toepasselijkheid beoordelingscriteria en oordelen in door de Nationale ombudsman afgesloten onderzoeken¹⁾

	2000	2001	2002	2003
Beoordelingscriteria				
Algemeen verbindende voorschriften	127	154	185	250
Redelijkheid / proportionaliteit	78	93	140	136
Voortvarendheid (behandeling / herstel)	164	136	155	192
Actieve informatieverstrekking	118	140	143	233
Actieve informatieverwerving	59	76	113	111
Administratieve nauwkeurigheid	28	21	33	52
Correctheid bejegening	52	66	96	97
Overige criteria	139	212	310	356
Totaal	765	898	1 175	1 427
Oordelen				
Behoorlijk	247	327	474	556
Niet behoorlijk	463	512	612	765
Geen oordeel	55	59	89	106
Totaal	765	898	1 175	1 427

¹⁾ In een onderzoek kan meer dan een beoordelingscriterium / oordeel van toepassing zijn.

Bron: Bureau Nationale ombudsman.

Aanbeveling

De Nationale ombudsman kan – en dat gebeurt ook regelmatig – aan zijn oordeel een aanbeveling verbinden. Een aanbeveling kan individueel van aard zijn, dus specifiek op de verzoeker gericht, of een meer structureel karakter dragen. Onder meer de Tweede Kamer ontvangt ieder kwartaal een overzicht van de reacties op de door de Nationale ombudsman gedane aanbevelingen. Anders dan de uitspraak van de rechter is, zoals gezegd, het oordeel van de Nationale ombudsman rechtens niet afdwingbaar. De ervaring leert dat de aanbevelingen vrijwel zonder uitzondering worden opgevolgd.

Staat 3.13
Rapporten van de Nationale ombudsman met een aanbeveling en het resultaat

	2000	2001	2002	2003
Rapporten met aanbeveling w.v. op 31 december	28	53	54 ¹⁾	66 ²⁾
opgevolgd	22	36	28	28
niet opgevolgd	–	–	–	–
nog niet opgevolgd	6	17	26	38

¹⁾ 54 Aanbevelingen gedaan in 50 rapporten.

²⁾ 66 Aanbevelingen gedaan in 51 rapporten.

Bron: Bureau Nationale ombudsman.

Meer informatie

Verdere informatie over het werk van de Nationale ombudsman, de behandeling van de klachten en de resultaten daarvan is te vinden op de website van het instituut Nationale ombudsman: www.nationaleombudsman.nl.

Noot in de tekst

¹⁾ Op 4 februari 1981 is de Wet Nationale ombudsman tot stand gekomen (Stb. 35). Op 1 januari 1982 is het instituut daadwerkelijk met zijn werk begonnen. Sinds 25 maart 1999 is het ambt van Nationale ombudsman in de Grondwet verankerd. Dat is gebeurd via de wet van 25 februari 1999, Stb. 133. Met een nieuw artikel 78a heeft de Nationale ombudsman een plaats gekregen in hoofdstuk 4, met de andere hoge colleges van staat: de Raad van State en de Algemene Rekenkamer.

4. Strafrechtspraak

4.1 Algemeen

Het materiële strafrecht beschrijft de strafbare gedragingen, noemt de straffen die kunnen worden opgelegd en schrijft ook voor hoe deze bepalingen moeten worden toegepast. Materieel strafrecht staat bijvoorbeeld in het Wetboek van Strafrecht. Het formele strafrecht beschrijft de procedures die bij de handhaving van de bepalingen uit het materiële strafrecht moeten worden gevolgd. Het gaat dan niet alleen over de regels bij de terechtzitting, maar regelt ook wat voorafgaat in de fase van opsporing en vervolging. Het Wetboek van Strafvordering is een voorbeeld van formeel strafrecht.

Gebeurtenissen rond het strafrecht spelen zich af binnen een strak omljnd stelsel dat wel wordt omschreven als het strafrechtelijk systeem. De activiteiten volgen elkaar op, als schakels in een keten, waarbij allerlei instanties en personen zijn betrokken. Elk van deze instanties en personen, zoals politie, openbaar ministerie en rechter maar ook slachtoffer, verdachte, raadsman en getuige of deskundige, heeft in het systeem zijn eigen specifieke plaats en rol. Die taakverdeling en de onderlinge samenhang is het uitgangspunt bij deze beknopte beschrijving van de strafrechtspraak in Nederland.

4.2 Van delict tot strafzaak

Vanouds heeft het gezag of het bestuur er naar gestreefd gebeurtenissen die de maatschappelijke orde verstoren te beoordelen en te corrigeren. Zo nodig wordt de dader vervolgd, berecht en bestraft. Aanvankelijk werd de afhandeling overgelaten aan het slachtoffer of de nabestaanden. Later werd recht gesproken door professionals, al dan niet in samenwerking met klagende slachtoffers.

Strafrecht is een strak georganiseerd systeem van regels en bepalingen, inclusief de daarbij betrokken instanties en personen. Het strafrecht en het strafrechtelijk traject worden gezien als een reeks samenhangende, elkaar logisch opvolgende gebeurtenissen, procedures, beslissingen en gevolgen. Dit wordt 'de strafrechtketen' genoemd. Aan het begin van de strafrechtketen staat het delict, ook genoemd het strafbare feit. Het is een gedraging die is strafbaar gesteld in een van de strafwetten. In tegenstelling tot enkele eeuwen terug is het nu een bijna algemeen aanvaarde gedachte dat men niet kan worden gestraft voor een gedraging die op het moment van de daad niet was strafbaar gesteld. Terugwerkende kracht in een strafbepaling is uitgesloten. De uitzondering op deze grondregel van het recht en in brede kring aanvaard, geldt voor misdaden tegen de menselijkheid. De redenering hier achter is dat deze delicten uit menselijk en maatschappelijk oogpunt zo onmiskenbaar onaanvaardbaar en onduelbaar zijn, dat iedereen kan weten strafbaar te zijn. Evenmin is het in het

strafrecht toegestaan naar analogie te oordelen. De geconstateerde feiten moeten exact passen op een wettelijke delictsomschrijving. Alle daarin opgenomen bestanddelen en elementen (zoals wederrechtelijkheid, opzet of schuld) moeten in de fase van vervolging en berechting worden ten laste gelegd en bewezen. Zware delicten zijn in de wet aangeduid als misdrijven, lichte als overtredingen. De belangrijkste, meest omvattende en meest algemene strafwet is het Wetboek van Strafrecht, waarin de commune – voor elke burger geldende – delicten zijn opgenomen. Tegenover de commune delicten staan de delicten uit de bijzondere strafwetten. De belangrijkste daarvan is de Wegenverkeerswet, maar ook de Wet op de economische delicten (waaronder veel milieudelicten vallen) en de Opiumwet behoren hiertoe. Wie de wet overtreedt komt, indien het strafbare feit is opgehelderd, in het strafrechtelijk systeem terecht. De overtreder is (verdachte in) een strafzaak geworden.

4.3 *Personen en functionarissen*

De beantwoording van de vraag, wanneer iemand wordt beschouwd als verdachte, is niet onbelangrijk. Aan een verdachte komen bepaalde rechten toe. Hij heeft bijvoorbeeld recht op rechtsbijstand van een raadsman en hij heeft het recht te zwijgen. Anderzijds kan hij te maken krijgen met tegen hem gerichte (dwang)maatregelen zoals voorlopige hechtenis. In het Wetboek van Strafvordering is het begrip ‘verdachte’ daarom nauwkeurig omschreven, zowel de verdachte in de opsporingsfase als de verdachte in de vervolgingsfase. Pas na een eventuele veroordeling wordt de verdachte een dader. Een belangrijk recht van de verdachte, is het recht op rechtsbijstand van een raadsman (‘advocaat’). De verdachte kiest zelf zijn raadsman of hem wordt vanwege de overheid een raadsman toegevoegd. De raadsman is een professionele deskundige die de belangen van de verdachte tegenover de opsporings- en vervolgingsinstanties zal behartigen. Ook houdt hij voor de verdachte de procedurele gebeurtenissen in de gaten en wikkelt de formaliteiten af. Dit is ook in het belang van een vlotte rechtsgang. Bij een situatie van verplichte procesvertegenwoordiging zal de raadsman tijdens de terechtzitting tevens optreden als procureur.

Om helderheid in een zaak te brengen is het soms nodig, in het vooronderzoek bij de rechter-commissaris of tijdens de terechtzitting, getuigen of deskundigen te horen. Zowel de verdachte als het openbaar ministerie kan een of meer getuigen of deskundigen oproepen. Een getuige geeft bij de rechter-commissaris of in de rechtszaal zijn visie op de omstandigheden waaronder de gebeurtenis zich heeft afgespeeld. Een deskundige zal veelal op de achtergrond aan een zaak bijdragen, bijvoorbeeld via onderzoeksverslagen.

4.4 Procedure

Na aangifte of opsporing neemt de politie kennis van een strafbaar feit en maakt proces-verbaal op. Indien een verdachte bij de politie bekend is – met een bij de aangifte of na nader onderzoek – is per definitie het delict ‘opgehelderd’. De politie zendt het proces-verbaal door naar het parket (van het openbaar ministerie). De officier van justitie verbonden aan het openbaar ministerie beslist vervolgens over de verdere afhandeling. Eventueel volgt eerst nog een gerechtelijk vooronderzoek. Al naar gelang alle bevindingen en omstandigheden seponert de officier de zaak (geen vervolging), biedt hij een transactie aan (afkoop van vervolging) of gaat hij over tot vervolging bij de rechter. In het laatste geval is het openbaar ministerie van oordeel dat de zaak zal leiden tot een veroordeling. Het OM legt de zaak voor aan de rechter door het dagvaarden van de verdachte: de officier van justitie roept de verdachte op voor de rechter te verschijnen. Afhankelijk van de instantie wordt de verdachte eventueel bijgestaan door een raadsman. Tijdens de zitting kunnen zich ‘incidenten’ voordoen waarover de rechter tussentijds beslissingen moet nemen (tussenvonnissen). Aan het eind van de terechtzitting neemt de rechter een beslissing met het in het openbaar uitspreken van een vonnis.

Verdachte of openbaar ministerie kunnen zich neerleggen bij deze rechterlijke beslissing ‘in eerste aanleg’ of ervoor kiezen een rechtsmiddel aan te wenden. In het laatste geval wordt de zaak voor een beroepsrechter opnieuw behandeld. De zaak eindigt met het onherroepelijk worden van de eindbeslissing van de (beroeps)rechter. De laatste stap binnen het strafrechtelijke systeem is de tenuitvoerlegging van eventueel door de rechter opgelegde sancties: zoals geldboete, gevangenisstraf, taakstraf, verbeurdverklaring, terbeschikkingstelling of een combinatie van straffen en maatregelen.

De eindbeslissing van de rechter is schuldigverklaring, vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolging of een van de andere wijzen van afdoening door de (beroeps)rechter. In gemiddeld negen van de tien zaken blijkt de rechter in eerste aanleg te oordelen dat de verdachte schuldig is aan het ten laste gelegde feit.

In de wet is de rechterlijke competentie (in strafzaken) geregeld: welke rechter behandelt welk type delict.

De regels van de absolute competentie uit de Wet op de Rechterlijke Organisatie geven aan welke delicten bij welke rechter terechtkomen. Tot 1 januari 2002 werden kantonstrafzaken (overtredingen) in eerste instantie voorgelegd aan de kantonrechter. Voor de behandeling van de kantonstrafzaken waren aparte rechtbanken ingesteld, de zogenaamde kantongerechten. Over rechtbankstrafzaken (misdrijven) oordeelde in eerste instantie de arrondissementsrechtbank. Met ingang van 1 januari 2002 zijn de kantongerechten en de arrondissementsrechtbanken samengevoegd tot rechtbanken. Nu komen alle strafzaken in eerste aanleg ter kennis van de rechtbank. Kantonstrafzaken krijgt de kantonrechter (sector kanton) voorgelegd; rechtbankstrafzaken gaan naar de strafrechter (sector straf). In de Wet op de Rechterlijke Organisatie is ook bepaald tot welke rechtbank een gemeente behoort.

De relatieve competentie, uitvoerig geregeld in het Wetboek van Strafvordering, geeft aan bij welke rechtbank de zaak aanhangig wordt gemaakt. Alle rechtbanken zijn in beginsel gelijk bevoegd. In de praktijk wordt de rechtbank in eerste instantie bepaald aan de hand van de regio waarin het delict is gepleegd. In enkele gevallen is een rechtbank exclusief bevoegd ten aanzien van bepaalde delicten. De rechtbank Amsterdam is bijvoorbeeld exclusief bevoegd ten aanzien van misbruik van voorkennis in de effectenhandel.

Onlangs is het Landelijk Coördinatiecentrum Megazaken opgezet dat vanaf 1 november 2003 de grote strafzaken gelijkmatig over de gerechten gaat verdelen. Doel is te voorkomen dat megastrafzaken teveel beslag leggen op de zittingscapaciteit van de grote rechtbanken in de randstad en te bevorderen dat bij de kleinere gerechten meer expertise voor de afwikkeling van megazaken wordt opgebouwd.

Staat 4.1
Eindbeslissingen van de rechter in kantonstrafzaken naar instantie en aard einduitspraak

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Eerste aanleg	124,8	79,0	88,0	90,5	109,1	134,2
w.v.						
schuldigverklaring	106,1	70,2	78,6	82,2	100,8	124,1
vrijspraak en ontslag van rechtsvervolgning	3,2	2,0	2,3	2,4	2,8	4,0
overige eindbeslissingen	15,4	6,8	7,1	5,9	5,5	6,2
Hoger beroep bij de rechtbank ¹⁾	5,2	5,8	4,8	4,8	.	.
Cassatie	0,7	0,6	0,5	.	.	.
w.v.						
verwerping van het beroep	0,4	0,5	0,4	.	.	.
terugwijzing/verwijzing	0,1	0,0	0,0	.	.	.
overige eindbeslissingen	0,3	0,1	0,1	.	.	.

¹⁾ Met ingang van 1 januari 2002 is het gerechtshof de hoger beroepsinstantie voor kantonzaken. Over de beslissingen van het hof zijn geen gegevens beschikbaar.

Bron: CBS.

Wanneer de rechter er niet van overtuigd is dat de verdachte het door het openbaar ministerie ten laste gelegde feit heeft gepleegd, volgt een vrijspraak. De rechter spreekt dan impliciet uit dat het openbaar ministerie hem niet genoeg bewijsmateriaal heeft geleverd om wettig en overtuigend bewezen te achten dat deze verdachte dit strafbare feit heeft gepleegd. Als de rechter er wel van overtuigd is ('bewezen acht') dat deze verdachte dit feit heeft gepleegd, kan er desondanks een omstandigheid zijn waardoor de verdachte toch niet strafbaar is. De rechter zal de verdachte dan ontslaan van alle rechtsvervolgning. Deze omstandigheden heten strafuitsluitingsgronden en staan omschreven in de wet. Voorbeelden zijn noodweer of ontoerekeningsvatbaarheid. Voor toepassing van deze wettelijke gronden worden door de rechter overigens zeer strenge eisen gesteld. Voordat de rechter zijn eindbeslissing

Staat 4.2
Eindbeslissingen van de rechter in rechtbankstrafzaken naar instantie en aard einduitspraak

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Eerste aanleg ¹⁾	102,3	111,3	111,0	112,0	116,8	134,6
w.v.						
schuldigverklaring	97,2	105,8	105,4	105,9	110,9	127,7
vrijspraak	4,1	4,7	4,7	4,7	4,6	5,7
ontslag van alle rechtsvervolging	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4
overige eindbeslissingen	0,7	0,6	0,7	1,1	0,9	0,9
Hoger beroep bij het hof	9,7	9,1	.	.	.	.
w.v.						
bevestiging vonnis eerste aanleg	0,4	0,3	.	.	.	.
schuldigverklaring, incl.strafwijziging	7,3	7,1	.	.	.	.
vrijspraak	0,8	0,8	.	.	.	.
ontslag van alle rechtsvervolging	0,1	0,0	.	.	.	.
overige eindbeslissingen	1,1	0,9	.	.	.	.
Beroep in cassatie bij de Hoge Raad	1,8	1,7	1,3	.	.	.
w.v.						
verwerping van het beroep	1,5	1,3	1,0	.	.	.
terugwijzing/verwijzing	0,1	0,1	0,1	.	.	.
overige eindbeslissingen	0,2	0,4	0,2	.	.	.

¹⁾ Exclusief voegingen ter zitting.

Bron: CBS.

geeft over de zaak zelf, zal hij altijd moeten toetsen of aan alle vereiste voorwaarden voor zijn eigen bevoegdheid of de ontvankelijkheid van het openbaar ministerie is voldaan. Zo niet dan kan de rechter zichzelf onbevoegd of het openbaar ministerie niet-ontvankelijk verklaren. De verdachte gaat dan (voorlopig) vrijuit.

Elke partij die helemaal of voor een deel in het ongelijk is gesteld kan in beroep gaan tegen de eindbeslissing van de rechter in eerste aanleg. Behalve bij het rechtsmiddel verzet (dat een verdachte kan aanwenden als hij bij verstek is veroordeeld) behandelt steeds een hogere rechter dan het college in eerste instantie een strafzaak in hoger beroep. Wanneer partijen in beroep gaan volgt een geheel nieuwe behandeling van de zaak.

Kantonstrafzaken komen (tot 1 januari 2002) in hoger beroep terecht bij de rechtbank, rechtbankstrafzaken worden in hoger beroep behandeld door het gerechtshof. Met ingang van 1 januari 2002 worden ook kantonstrafzaken in hoger beroep behandeld door het gerechtshof. In bepaalde omstandigheden is nog een toetsing mogelijk omtrent de toepassing van het recht bij beslissingen van de (lagere) rechter via een beroep in cassatie bij de Hoge Raad.

Niet van elk vonnis kan in beroep worden gegaan. De wet regelt uitvoerig onder welke omstandigheden een van de soorten beroep kan worden ingesteld. Tegen een vrijspraak kan de verdachte niet in hoger beroep gaan, het openbaar ministerie (uiteraard) wel. Als een veroordeelde verdachte of de officier

van justitie geen van beiden in beroep gaan, of beroep om de een of andere reden onmogelijk is of is geworden, wordt het vonnis of arrest na verloop van de beroepstermijn onherroepelijk. Het vonnis of arrest is dan alleen nog in zeer uitzonderlijke omstandigheden aantastbaar via een van de buitengewone rechtsmiddelen.

4.5 Delict

De fase van het strafrecht direct na het ter kennis komen of constateren van het delict, valt in eerste instantie binnen het werkkerrein van politie en Koninklijke Marechaussee. Door surveillance, actieve opsporing of aangifte van slachtoffers, belanghebbenden of derden-getuigen, komt de opsporingsinstantie (meestal de politie) strafbare feiten op het spoor. Het is voor de opsporingsinstanties ondoenlijk en ondoelmatig van alle geconstateerde (soms 'zeer lichte') strafbare feiten proces-verbaal op te maken. De opsporingsambtenaar mag in veel gevallen zelfstandig beslissen het geconstateerde delict al dan niet langs het strafrechtelijke traject te sturen. Ontwikkelingen in de aantallen opgemaakte processen-verbaal geven een indicatie van ontwikkelingen van de criminaliteit.

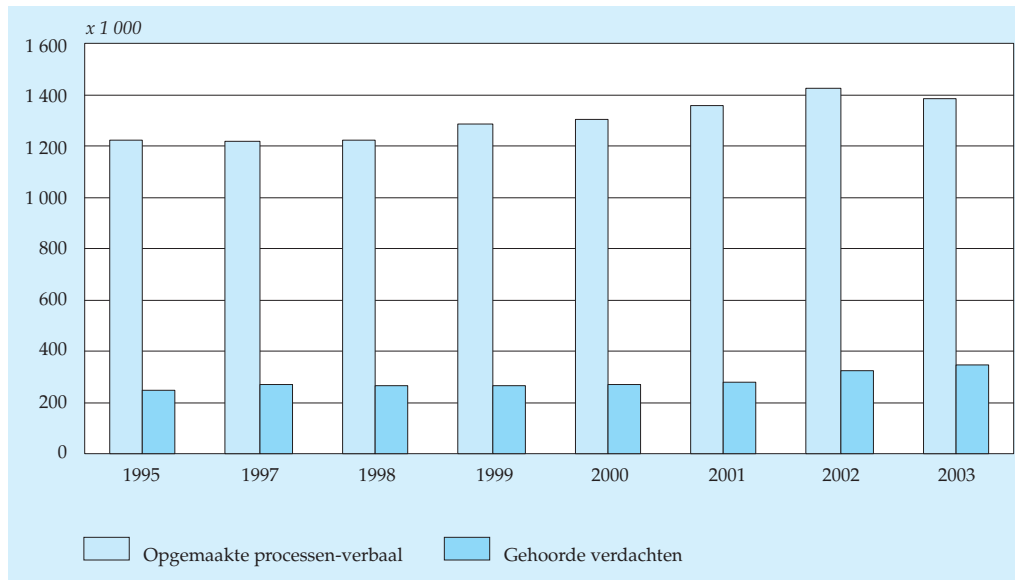
Staat 4.3
Geregistreeerde criminaliteit, kerncijfers

	Opgemaakte processen- verbaal	Gehoorde verdachten		
		meerderjarig	minderjarig	totaal
	<i>x 1 000</i>			
Totaal				
1995	1 222,9	205,6	41,4	247,0
1999	1 284,3	219,3	47,9	267,2
2000	1 305,6	221,0	47,2	268,2
2001	1 357,6	229,5	47,1	276,6
2002	1 422,9	266,6	55,2	321,7
2003	1 383,9	287,9	59,0	346,8
Wetboek van Strafrecht w.v.	1 217,2	204,3	56,2	260,5
gewelddsmisdrijven	111,5	58,1	11,7	69,9
vermogensmisdrijven	897,3	102,7	26,2	128,9
vernieling en openbare orde	198,8	35,5	17,3	52,8
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	9,7	7,9	0,9	8,9
Wegenverkeerswet	140,6	54,2	1,0	55,3
Wet op de Economische delicten	4,2	3,7	0,1	3,8
Opiumwet	15,6	20,0	0,7	20,7
Wet Wapens en munitie	6,0	5,4	0,9	6,3
Overige wetten	0,3	0,2	0,0	0,2

Bron: CBS.

4.1 Opgemaakte processen-verbaal en gehoorde verdachten

Bron: CBS.

Een aanzienlijk deel van de door de politie opgemaakte processen-verbaal leidt om allerlei redenen niet tot inschrijving bij het openbaar ministerie en dus niet tot een strafzaak. Niet-opgehelderde delicten – delicten waarvan geen verdachte bekend is geworden – bereiken het parket niet. Processen-verbaal voor bepaalde veel voorkomende maar veelal onopgehelderde delicten als fietsdiefstal komen dan ook zelden bij het parket terecht. Het percentage opgehelderde delicten is sinds 1994 gedaald van 18 procent tot 15 procent in 2000. In de periode tussen 2000 en 2003 is het ophelderingspercentage toegenomen tot 20 procent, dit is iets hoger dan in 1994. Het ophelderingspercentage loopt per delictsoort sterk uiteen. In 2003 is 96 procent van de geregistreerde opiumdelicten en ruim de helft van de geweldsmisdrijven opgehelderd. Rijden onder invloed wordt voor 100 procent opgehelderd omdat dit strafbare feit in principe alleen door heterdaad kan worden geconstateerd. Het wordt daarom per definitie altijd opgehelderd: er is altijd een verdachte bekend. Een zeer veel voorkomend delict als diefstal met braak – inbraak – heeft daarentegen een laag ophelderingspercentage. Een op de tien geregistreerde inbraken wordt opgehelderd.

4.6 Ingeschreven zaken bij het openbaar ministerie

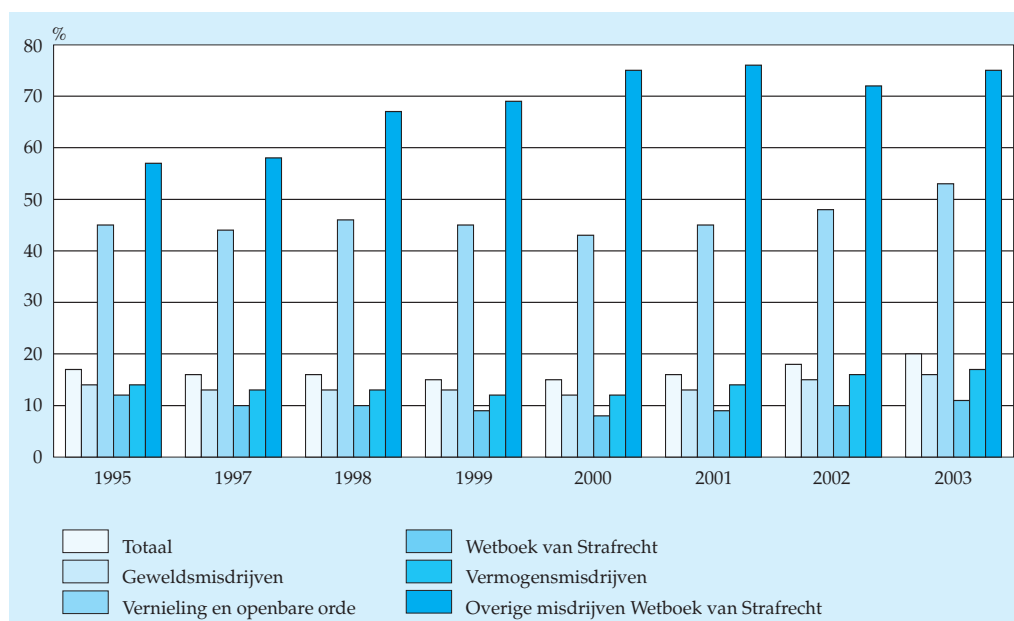
Het openbaar ministerie is een overheidsorgaan en ressorteert onder het ministerie van Justitie. Het heeft onder meer als taak de wetten te handhaven, strafbare feiten op te sporen en te vervolgen. Het vertegenwoordigt de staat bij de vervolging van verdachten van strafbare feiten. Het openbaar ministerie

Staat 4.4
Opheldering van strafbare feiten (percentages) naar delictgroep

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Totaal	17	15	15	15	18	20
Wetboek van Strafrecht	14	13	12	13	15	16
w.v.						
geweldd misdrijven	45	45	43	44	48	53
vermogens misdrijven	12	9	8	9	10	11
vernieling en openbare orde	14	12	12	13	16	17
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	57	69	75	72	72	75
Wegenverkeerswet	47	35	35	34	38	40
Wet op de Economische delicten	74	57	54	68	79	80
Opiumwet	100	85	86	89	96	96
Wet Wapens en munitie	100	83	83	87	95	94
Overige wetten	82	81	72	69	76	75

Bron: CBS.

4.2 Opheldering van strafbare feiten Wetboek van Strafrecht (percentages)

schrijft het door de opsporingsinstantie doorgezonden proces-verbaal in als een nieuwe strafzaak met één verdachte. De officier van justitie zal het delict op basis van de vermelde feiten kwalificeren om te bepalen tot welk type strafzaak het behoort en welke afdoeningmogelijkheden ten dienste staan.

Staat 4.5
Bij het openbaar ministerie ingeschreven kantonstrafzaken naar soort verdachte

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal betrokken verdachten	308,3	251,6	182,5	179,2	219,3	273,4
w.v.						
strafrechtelijk meerderjarigen	279,4	224,8	164,8	169,6	205,3	253,7
strafrechtelijk minderjarigen	16,1	18,4	10,9	6,3	10,3	15,5
rechtspersonen	12,9	8,5	6,8	3,3	3,7	4,2

Bron: CBS.

Het aantal ingeschreven kantonstrafzaken in het jaar 2003 bedroeg ruim 273 duizend, dat is bijna 25 procent meer dan het jaar daarvoor. In 1995 waren het er nog ongeveer 306 duizend. Het aantal ingeschreven kantonstrafzaken is in de tweede helft van de jaren negentig sterk gaan dalen omdat sindsdien een grote hoeveelheid lichte verkeersdelicten niet meer strafrechtelijk maar bestuursrechtelijk wordt afgehandeld. De inwerkingtreding van de Wet Mulder (officieel: Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften) en de fiscalisering van gemeentelijke parkeerboetes (het zijn niet langer verkeers-overtredingen met geldboete maar naheffingen door de belastingdienst) hebben dalende aantallen ingeschreven zaken tot gevolg gehad. Deze reductie betekende een aanzienlijke vermindering van de aantallen zaken bij het parket.

Een strafzaak wordt gevoerd tegen één verdachte. In die strafzaak kunnen overigens verschillende feiten worden behandeld die de verdachte heeft begaan. Als iemand zich op verschillende momenten en plaatsen schuldig maakt aan bijvoorbeeld zwartrijden, kunnen de feiten in één zaak worden behandeld. Uit de berichtgeving over kantonstrafzaken is niet af te leiden welk feit het zwaarste delict bevat, zoals dit wel het geval is bij rechtbankstrafzaken. Typen van zaken naar delict is daarom niet mogelijk.

Om toch een indruk te krijgen van de overtreden wetten die hebben geleid tot de strafzaken, wordt gekeken naar de ingeschreven feiten. Daaruit blijkt dat de toename van zaken in 2002 en 2003 bij de sector kanton voornamelijk wordt veroorzaakt door een stijging van het aantal ingeschreven feiten wegens overtreding van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV), het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens en de Wet personenvervoer.

De ontwikkeling van het aantal strafzaken dat aan het openbaar ministerie is aangeboden heeft, met een verschuiving in de tijd, uiteraard een ontwikkeling in het aanbod van strafzaken bij de diverse rechterlijke instanties tot gevolg gehad.

Bij de parketten worden ook zaken ingeschreven waarover volgens de wet de rechtbank (sector straf) een oordeel zal dienen te geven, als het tot een dagvaarding komt. Deze rechtbankstrafzaken gaan in de regel over de ernstige strafbare feiten.

Staat 4.6
Ingeschreven kantonfeiten naar overtreden wet

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	319,3	265,9	198,9	193,1	237,4	301,0
Wegenverkeerswet	33,2	30,4	20,5	23,9	26,7	29,0
Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens	126,5	86,7	60,1	32,9	39,3	57,2
Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM) en Uitvoeringsbesluit WAM	34,5	44,1	28,6	36,1	44,6	38,1
Voertuigreglement	4,4	18,3	10,2	4,0	5,0	7,2
Algemeen Plaatselijke Verordeningen (APV)	14,5	25,1	27,3	41,7	52,2	70,5
Wet personenvervoer	60,4	30,2	28,8	25,8	36,9	56,1
Algemeen Reglement Vervoer	1,5	1,8	1,2	2,1	2,9	4,9
Wetboek van Strafrecht	9,3	11,4	7,7	10,0	10,0	12,8
Vreemdelingenwet en Vreemdelingenbesluit	7,0	2,8	2,2	2,5	4,2	6,7
Leerplichtwet	0,8	1,7	2,5	2,7	4,0	3,9
Overige wetten en regelgeving	27,3	13,2	10,0	11,3	11,7	14,5

Bron: CBS.

Staat 4.7
Bij het openbaar ministerie ingeschreven rechtbankstrafzaken naar delictgroep

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	257,8	234,7	233,3	237,1	252,5	271,5
Wetboek van Strafrecht w.v.	157,3	137,6	137,0	139,3	149,3	156,9
gewelddsmisdrijven	28,9	32,7	33,5	35,4	39,0	42,8
vermogensmisdrijven	103,3	74,8	71,5	70,6	73,8	74,5
vernieling en openbare orde	22,9	25,6	26,8	28,0	30,2	31,9
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	2,2	4,4	5,1	5,3	6,3	7,7
Wegenverkeerswet	42,7	45,9	47,4	48,1	51,0	56,4
Wet op de Economische delicten	34,3	28,4	27,1	26,3	27,0	31,6
Opiumwet	9,9	10,6	10,0	12,1	14,3	15,0
Wet Wapens en munitie	4,6	5,0	4,6	5,1	4,3	5,1
Overige wetten/Onbekend	8,9	7,2	7,3	6,3	6,5	6,5

Bron: CBS.

In 2003 zijn ongeveer 270 duizend zaken ingeschreven, dat is een toename van ruim 7 procent ten opzichte van 2002. In 1995 waren het er ongeveer 260 duizend. Daarna is het aantal ingeschreven zaken gedaald tot en met 2001; in 2002 is voor het eerst weer een stijging waar te nemen. Uit het onderliggende cijfer

blijkt dat bij de parketten, per 100 000 van de desbetreffende leeftijdsgroep, meer zaken met een minderjarige (12–17 jaar) dan met een meerderjarige (18–79 jaar) verdachte worden ingeschreven.

4.7 *Beslissing over verdere vervolging*

De volgende fase in het strafrechtelijk traject is de beslissing van het openbaar ministerie over de (verdere) vervolging van de ingeschreven strafzaak. De officier van justitie beoordeelt of de ingeschreven strafzaak in aanmerking komt voor (verdere) vervolging. De officier zal afwegen of een tenlastelegging op basis van het proces-verbaal zal kunnen leiden tot een veroordeling door de rechter of dat de zaak op een andere wijze moet worden afgedaan. Soms is het nodig aanvullend onderzoek te doen om te kunnen beoordelen hoe de zaak verder moet worden afgehandeld. Dan wordt besloten tot een gerechtelijk vooronderzoek. In dit kader is de functie van een onafhankelijke rechter-commissaris ingesteld. Hij beschikt over een aantal bijzondere bevoegdheden en dwangmiddelen. Zo'n onderzoek moet aanvullende informatie opleveren, zodat het openbaar ministerie op basis van voldoende gegevens kan beslissen over de (verdere) vervolging in een strafzaak. In de eventuele rechtszaak kan de verzamelde informatie ook voor de rechter nuttig zijn.

4.8 *Afdoeningen kantonstrafzaken door het openbaar ministerie*

Wanneer het openbaar ministerie zich een oordeel heeft kunnen vormen over de aangeboden strafzaak, neemt de officier van justitie een beslissing over de verdere gang van zaken.

Staat 4.8
Door het openbaar ministerie afgedane kantonzaken naar wijze van afdoening

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	248,3	167,7	144,5	94,8	89,2	130,1
Sepot	84,4	38,5	38,5	41,3	31,1	46,3
Voeging	11,7	17,6	12,8	12,0	16,4	30,5
Overdracht	6,2	4,6	3,4	3,2	3,2	3,4
Transactie	146,0	106,9	89,9	38,3	38,5	49,9

Bron: CBS.

In de periode tussen 1995 en 2002 daalde het aantal afgedane zaken van ongeveer 250 duizend tot bijna 90 duizend. In 2003 is het aantal afgedane zaken door het openbaar ministerie toegenomen tot 130 duizend.

Staat 4.9

Door het openbaar ministerie afgedane kantonfeiten naar wijze van afdoening en overtreden wet

	1995	1999	2000	2001	2002	2003			
							totaal	w.o.	
								sepots	trans-acties
	x 1 000						%		
Totaal	258,2	173,8	159,5	104,3	100,4	147,4	34,7	33,0	
Wegenverkeerswet	31,6	20,6	16,1	13,0	13,2	16,4	33,8	48,5	
Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens	105,7	67,9	61,4	26,2	19,9	27,4	27,0	66,8	
Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM) en Uitvoeringsbesluit WAM	23,9	20,2	15,4	12,7	12,1	16,5	51,4	21,2	
Voertuigreglement	2,3	15,1	12,4	4,0	3,7	5,4	21,5	73,9	
Algemeen Plaatselijke Verordeningen (APV)	10,3	12,5	13,9	13,3	13,9	24,7	48,0	15,4	
Wet personenvervoer	43,2	15,2	20,8	16,4	19,2	32,2	21,4	5,4	
Algemeen Reglement Vervoer	1,6	0,8	0,6	0,6	0,9	2,2	48,0	4,0	
Wetboek van Strafrecht	7,7	7,5	6,3	4,8	4,9	6,5	43,8	28,9	
Vreemdelingenbesluit en Vreemdelingenwet	5,7	1,7	1,9	2,4	2,0	4,0	67,5	13,5	
Leerplichtwet	0,3	0,6	0,7	0,8	1,3	1,7	46,1	48,7	
Overige wetten en regelgeving	26,0	11,8	10,0	10,2	9,3	10,4	23,5	56,9	

Bron: CBS.

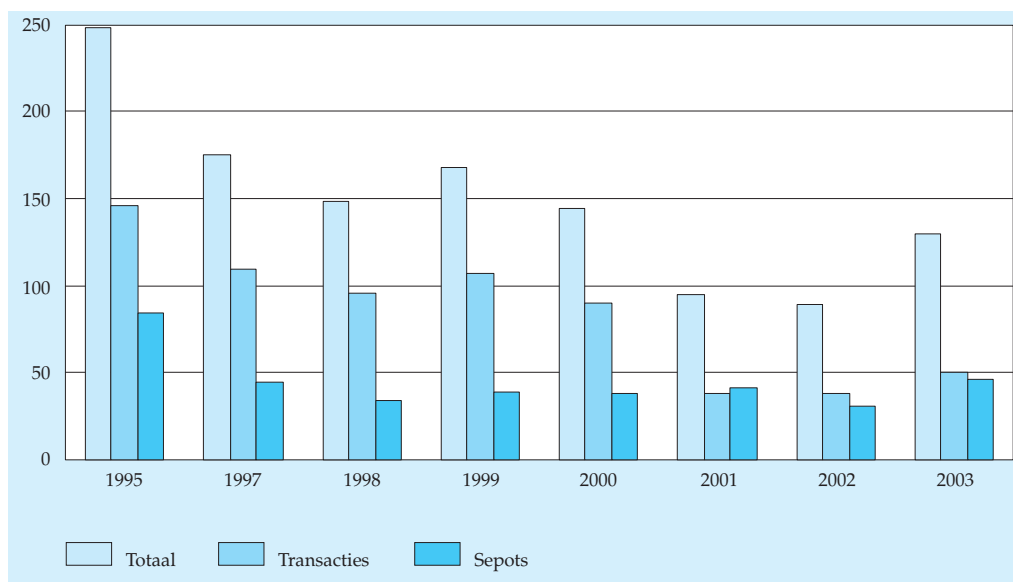
Het totaal aantal afgedane feiten is in de afgelopen jaren gedaald van ruim 718 duizend in 1985 tot net iets meer dan 100 duizend in 2002. In 2003 is het aantal afgedane feiten met bijna 50% toegenomen tot ruim 147 duizend. Ook hier wordt de toename veroorzaakt door overtredingen van de Algemene plaatselijke verordening (APV), het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens en de Wet personenvervoer.

Meent de officier van justitie dat er voldoende bewijs is voor een veroordeling dan kan hij de zaak ter berechting voorleggen aan de rechter. Evenals bij de rechtbankstrafzaken zijn deze dagvaardingen niet meegeteld bij de afdoeningen door het openbaar ministerie.

De officier heeft voor een aantal minder ernstige delicten de bevoegdheid de verdachte een transactie aan te bieden. De verdachte kan verdere strafvervolgning voorkomen door de transactie te aanvaarden. Een transactie kan bestaan uit bijvoorbeeld het betalen van een geldbedrag, het vergoeden van de schade of het uitvoeren van een taakstraf. In 2003 is in ongeveer 33 procent van de afdoeningen van kantonzaken sprake van een transactie.

De cijfers tonen duidelijk aan dat de eerder genoemde Wet Mulder het aantal afgedane strafzaken door het openbaar ministerie sterk heeft gereduceerd (zie ook paragraaf 4.9).

4.3 Transacties en septs kantonstrafzaken

Bron: CBS.

De verdachte kan bij een transactie strafvervolging ontgaan door te voldoen aan een of meer door het openbaar ministerie te stellen voorwaarden. Meestal gaat het om het betalen van een som geld (boete). Een aantal veelvoorkomende overtredingen wordt inmiddels op deze wijze afgedaan. Accepteert de verdachte/dader het voorstel dan is de zaak daarmee afgedaan en volgt er geen zaak bij de rechter.

Als de officier van justitie meent dat de feiten en omstandigheden in het proces-verbaal geen tenlastelegging opleveren die zal resulteren in een veroordeling of indien er een andere belemmering is de zaak (verder) te vervolgen, dan kan hij de strafzaak seponeren. Daarmee is de zaak beëindigd.

4.9 Afdoeningen Wet Mulder

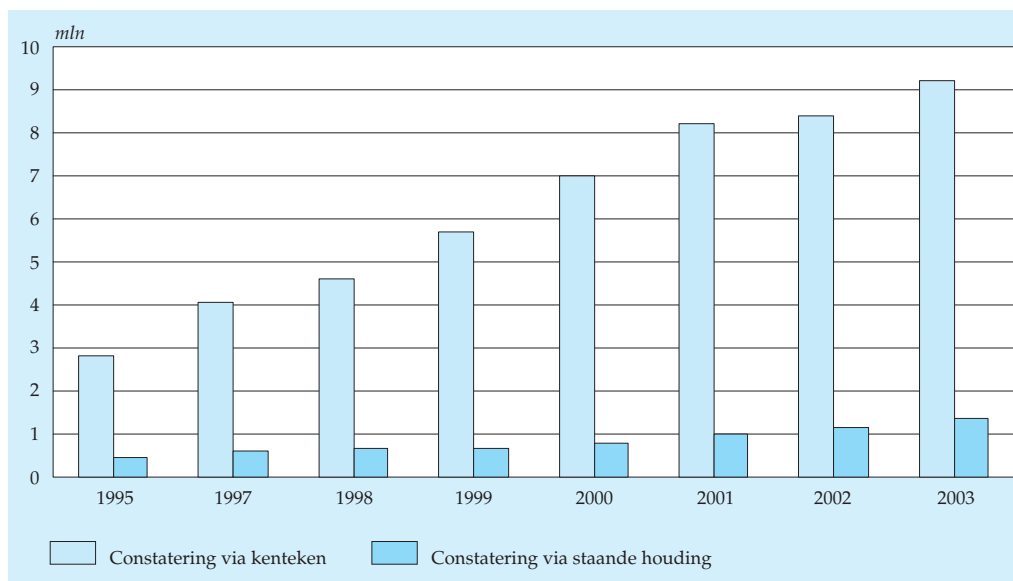
Een regeling, die sterk samenhangt met strafrecht, maar in de regel bestuursrechtelijk wordt afgewikkeld, is de afhandeling van eenvoudige (verkeers)overtredingen. Deze Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften, in de wandeling 'Wet Mulder' geheten, heeft primair tot doel de werklast van politie, openbaar ministerie en rechter te verlichten. Strafzaken over delicten van relatief klein belang – ze heten ook wel 'mulderfeiten' – worden niet meer binnen het reguliere strafrechtelijke systeem afgehandeld. In de wet zijn regels opgesteld om onder bepaalde voorwaarden en omgeven door waarborgen de lichte (verkeers)overtredingen bestuursrechtelijk af te handelen. Er zijn in 2003 ruim 10,5 miljoen beschikkingen verzonden.

Staat 4.10
Geregistreerde beschikkingen Wet Mulder naar wijze van constatering en soort verkeersovertreding

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Constatering via kenteken						
Totaal	2 805,2	5 694,2	7 006,1	8 209,8	8 388,4	9 212,5
w.v.						
te hard rijden	1 591,2	4 301,4	5 556,1	6 616,8	6 769,9	7 479,4
door rood licht rijden	175,5	198,5	224,4	257,7	260,5	296,3
fout parkeren	859,4	912,5	933,6	1 012,6	1 074,7	1 121,9
overige	179,1	281,8	292,0	322,7	283,3	314,9
Constatering via staande houding						
Totaal	458,6	673,8	787,9	993,2	1 148,7	1 357,5
w.v.						
te hard rijden	87,7	81,8	92,1	121,9	155,5	171,3
door rood licht rijden	41,5	44,6	53,5	63,5	70,3	88,9
fout parkeren	20,1	30,5	33,1	41,5	46,2	54,7
overige	309,2	516,9	609,2	766,3	876,7	1 042,6

Bron: CBS.

4.4 Geregistreerde beschikkingen Wet Mulder, naar wijze van constatering

Bron: Centraal Justitieel Incassobureau.

De betrokken overtreder krijgt, vrij snel na het constateren van het delict, een voorstel voor een bestuursrechtelijke sanctie voorgelegd. De Wet Mulder kent als enige sanctie het betalen van een geldsom. De inning van de verschuldigde boetes staat onder leiding van de officier van justitie en is in handen van het

Centraal Justitieel Incassobureau in Leeuwarden. Als de verdachte niet akkoord gaat met de beschikking, dan kan hij administratief beroep aantekenen bij de officier van justitie. Op diens beslissing staat beroep open bij de kantonrechter, daarna eventueel cassatie bij de Hoge Raad. Het beroep bij de rechter wordt pas in behandeling genomen nadat zekerheid is gesteld voor de oorspronkelijk opgelegde boete.

Staat 4.11
Inning opgelegde boetes Wet Mulder

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Beschikkingen	3 263,8	6 368,0	7 794,0	9 203,1	9 536,9	10 570,0
w.o.						
ingetrokken	15,5	32,1	31,3	38,1	52,2	50,8
vernietigd	52,6	125,4	145,1	167,8	152,5	149,2
Te innen door het CJIB ¹⁾	3 195,8	6 210,5	7 617,6	8 997,2	9 332,2	10 370,0
Geïnde beschikkingen	2 910,0	6 035,3	7 385,9	8 622,6	8 755,0	9 956,5
(Nog) niet geïnde beschikkingen op 1 april	285,8	175,2	231,7	374,6	577,1	413,5
	<i>mln euro</i>					
Opgelegde boetes	123,9	260,5	313,1	377,9	395,8	431,5
Ontvangen boetes	115,5	235,2	304,2	350,3	375,2	444,7
	<i>euro</i>					
Gemiddeld boetebedrag	38	41	40	41	42	41

¹⁾ Centraal Justitieel Incassobureau.

Bron: CBS.

Als de betrokken overtreder niet (tijdig) betaalt en ook niet in beroep gaat, zijn in de wet, inmiddels zeer effectief gebleken, innings- en verhaalsmaatregelen opgenomen. Vrijwel alle opgelegde bedragen worden geïnd. Op de peildatum (1 april) is ongeveer 5 procent (nog) niet geïnd. In totaal is er in 2003 ongeveer 444 miljoen euro ontvangen, met een gemiddeld boetebedrag van 41 euro.

4.10 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door het openbaar ministerie

Het openbaar ministerie beslist over de afdoening van de ingeschreven rechtbankstrafzaken. Een deel van de zaken (ongeveer 130 duizend in 2003) wordt door het openbaar ministerie zelf afgedaan, waaronder sepots (27 duizend), transacties (81 duizend) en 22 duizend overige afdoeningen, zoals voeging ad

informandum of overdracht aan een ander parket. De overige ingeschreven zaken gaan in principe door naar de rechter.

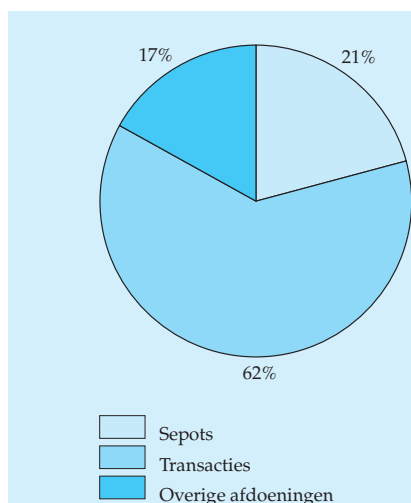
Staat 4.12

Door het openbaar ministerie afgedane rechtbankstrafzaken naar wijze van afdoening en delictgroep

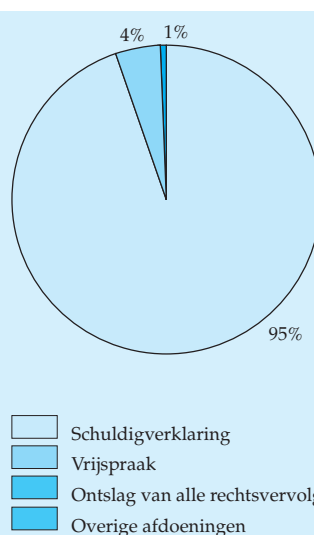
	1995	1999	2000	2001	2002	2003			
						Totaal		w.o.	
								sepots	transacties
	x 1 000					%			
Totaal	147,5	114,5	118,4	116,7	121,9	130,1	20,8	62,3	
Wetboek van Strafrecht w.v.	87,5	57,2	62,4	60,2	63,4	66,3	26,2	51,8	
gewelddsmisdrijven	12,9	11,6	13,3	13,5	14,1	15,6	33,9	48,5	
vermogensmisdrijven	59,7	30,3	31,7	28,9	30,1	30,3	23,5	48,2	
vernietiging en openbare orde	13,7	13,1	14,6	15,0	16,1	16,5	24,8	59,2	
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	1,2	2,2	2,8	2,8	3,1	3,9	23,1	62,1	
Wegenverkeerswet	21,2	20,4	21,8	20,3	21,3	24,8	13,1	75,4	
Wet op de Economische delicten	27,2	25,6	23,2	23,1	25,9	27,3	14,5	73,9	
Opiumwet	4,5	3,0	3,1	3,8	4,3	4,5	27,7	56,0	
Wet Wapens en munitie	3,1	3,3	3,0	3,3	2,7	3,2	11,4	79,7	
Overige wetten/Onbekend	4,1	5,0	4,9	6,0	4,4	3,9	19,7	70,5	

Bron: CBS.

4.5a Rechtbankstrafzaken afgedaan door het openbaar ministerie naar wijze van afdoening, 2003

4.5b Rechtbankstrafzaken afgedaan door de rechter in eerste aanleg naar einduitspraak, 2003

Bron: CBS.

4.11 Afdoeningen kantonstrafzaken door de rechter

Op grond van de wet behandelen de kantonrechters de strafzaken van alle overtredingen waarvan de kennisneming niet aan een andere rechter is opgedragen. Verder is bepaald dat hoger beroep van de vonnissen die in deze zaken zijn geweest steeds mogelijk is, behalve als het belang van een nieuwe behandeling van de zaak volgens objectieve in de wet genoemde maatstaven te gering is. De kantonrechter spreekt recht als alleenzittende rechter, met administratieve ondersteuning van een griffier.

Staat 4.13
Door de rechter in eerste aanleg afgedane kantonstrafzaken naar eindbeslissing

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	124,8	79,0	88,0	90,5	109,1	134,2
Dagvaarding nietig	14,2	6,1	6,4	5,2	4,6	5,2
OM niet-ontvankelijk	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vrijspraak	3,0	1,9	2,2	2,2	2,7	3,6
Ontslag van rechtsvervolgning	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,4
Schuldigverklaringen	106,1	70,2	78,6	82,2	100,8	124,1
Overig en onbekend	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	1,0

Bron: CBS.

Staat 4.14
Door de rechter in eerste aanleg afgedane kantonfeiten naar overtreden wet

	1995	1999	2000	2001	2002	2003		
						totaal	w.o. schuldig- verkla- ringen	
	<i>x 1 000</i>						<i>%</i>	
Totaal	123,8	90,4	100,3	101,9	122,2	158,7	95,3	
Wegenverkeerswet	17,9	11,6	11,6	11,5	12,9	14,6	95,9	
Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens	21,6	14,0	15,6	12,9	16,8	23,1	94,9	
Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM) en Uitvoeringsbesluit WAM	23,9	21,1	24,8	24,0	25,4	31,8	95,8	
Voertuigreglement	0,4	2,1	2,9	1,8	1,4	1,6	94,4	
Algemeen Plaatselijke Verordeningen (APV)	7,6	13,3	18,2	22,2	33,2	42,2	96,4	
Wet personenvervoer	38,9	18,9	17,3	18,2	18,8	29,6	95,4	
Algemeen Reglement Vervoer	0,7	1,1	1,0	1,4	1,7	1,7	95,7	
Wetboek van Strafrecht	3,4	3,7	4,2	4,6	5,5	6,0	95,2	
Vreemdelingenbesluit en Vreemdelingenwet	1,0	0,6	0,8	0,8	1,4	2,5	96,0	
Leerplichtwet	0,8	1,3	1,3	1,8	2,1	2,5	69,4	
Overige wetten en regelgeving	7,8	2,7	2,6	2,7	3,1	3,1	92,2	

Bron: CBS.

De kantonrechter doet de voorgelegde zaken en feiten af met een eindbeslissing in eerste instantie.

Het aantal door de kantonrechter afgedane zaken is in de periode tussen 1995 en 2000 gedaald van 125 duizend tot 80 duizend zaken. In de jaren daarna is het aantal weer toegenomen tot 134 duizend.

In 1985, ver voor de invoering van de Wet Mulder, werden er 425 duizend feiten afgedaan. In de daarop volgende jaren daalde dit aantal tot 100 duizend afgedane feiten in 2000. In de jaren vanaf 2001 is het aantal afgedane feiten weer toegenomen tot ongeveer 160 duizend feiten in 2003. Het merendeel van deze feiten gaat over overtreding van Algemene plaatselijke verordeningen (42 duizend). Ook overtredingen van de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (32 duizend), de Wet personenvervoer (30 duizend) en het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens leveren veel procedures op.

In vrijwel alle gevallen eindigt de zaak met een schuldigverklaring.

In ongeveer 4 procent van de zaken besluit de rechter om de dagvaarding nietig te verklaren.

De overige beslissingen, zoals vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolging of niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie, zijn uitzonderingen.

4.12 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter

De rechtbank (sector straf) neemt in eerste instantie kennis van de strafzaken van misdrijven, met uitzondering van een aantal delicten uit bijzondere strafwetten en uitgezonderd bepaalde bijzondere omstandigheden. Ruim 60 procent van de rechtbankstrafzaken die door de rechter zijn afgedaan hebben betrekking op een delict uit het Wetboek van Strafrecht. Ook de misdrijven uit de Wegenverkeerswet maken een behoorlijk deel (22%) uit van de zaken die in eerste aanleg door de rechtbank worden afgedaan. Het is van belang te vermelden dat bij meervoudig strafbaar handelen (bijvoorbeeld aanranding met bedreiging of mishandeling) in de statistieken het delict wordt geteld waarop

Staat 4.15
Door de rechter in eerste aanleg afgedane rechtbankstrafzaken¹⁾ naar einduitspraak

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	102,3	111,3	111,0	112,0	116,8	134,6
w.v.						
schuldigverklaring	97,2	105,8	105,4	105,9	110,9	127,7
vrijspraak	4,1	4,7	4,7	4,7	4,6	5,7
ontslag van alle rechtsvervolging	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4
overige afdoeningen	0,7	0,6	0,7	1,1	0,9	0,9

¹⁾ Exclusief voegingen ter zitting.

Bron: CBS.

in de wet de zwaarste strafbedreiging staat. De rechtbank spreekt in beginsel recht in meervoudige kamer, waarbij de kamer bestaat uit drie rechters. In de praktijk spreekt de rechtbank in vier van de vijf zaken recht in enkelvoudige kamer. De (economische) politierechter en de kinderrechter zijn alleenzittende rechters.

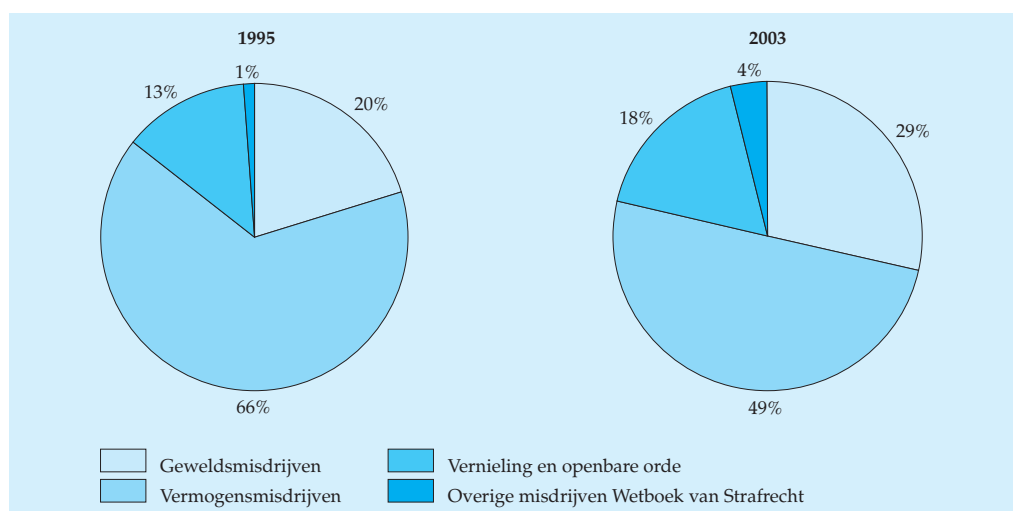
Staat 4.16
Door de rechter in eerste aanleg afgedane rechtbankstrafzaken ¹⁾ naar delictgroep

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	102,3	111,3	111,0	112,0	116,8	134,6
Wetboek van Strafrecht w.v.	66,9	70,8	70,5	71,6	74,8	84,0
geweldsmisdrijven	13,7	17,8	18,2	19,2	20,7	24,1
vermogensmisdrijven	43,5	39,3	37,8	37,5	38,7	41,9
vernietiging en openbare orde	9,0	12,1	12,4	12,7	13,1	14,8
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	0,7	1,6	2,1	2,2	2,3	3,2
Wegenverkeerswet	20,0	23,6	25,0	24,0	23,5	29,0
Wet op de Economische delicten	6,3	5,3	5,0	3,9	4,4	5,6
Opiumwet	4,8	7,2	6,7	7,4	9,0	10,3
Wet Wapens en munitie	2,1	2,0	1,9	1,9	1,9	2,2
Overige wetten/Onbekend	2,2	2,4	2,0	3,2	3,3	3,5

¹⁾ Exclusief voegingen ter zitting.

Bron: CBS.

4.6 Rechtbankstrafzaken afgedaan door de rechter in eerste aanleg naar delicten Wetboek van Strafrecht

Bron: CBS.

De 19 rechtbanken hebben in 2003 bijna 135 duizend rechtbankstrafzaken afgedaan. Daarbij zijn de voegingen van strafzaken ter zitting buiten beschouwing gelaten. Bij de strafkamers van de rechtbanken eindigt 95 procent van de zaken in een schuldigverklaring.

De op te leggen sancties bestrijken een brede variatie aan hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen. Bij een schuldigverklaring wordt de rechter geen minimumsanctie voorgeschreven. Als hij dat noodzakelijk vindt kan hij schuldig verklaren zonder strafoplegging. Anderzijds behoort bij elke strafbeoordeling een maximale strafbedreiging. In de delictsomschrijving of via een verwijzing in een ander artikel of in een verwante wet staan de hoogte van de boete of de duur van de vrijheidsbenemende straf of de maatregel die de rechter ten hoogste mag opleggen. Dat kan in voorwaardelijke dan wel onvoorwaardelijke vorm en ook in combinatie met andere sancties. De belangrijkste hoofdstraffen zijn: gevangenisstraf, jeugddetentie, geldboete en taakstraf.

Staat 4.17
Door de rechter opgelegde straffen en maatregelen¹⁾ in rechtbankstrafzaken

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Hoofdstraffen						
gevangenisstraf	42 755	45 893	44 603	44 939	47 701	52 053
hechtenis	200	245	223	197	189	284
geldboete	48 747	50 328	51 274	48 038	47 096	55 675
tuchtschool	2 824	–	–	–	–	–
berisping	28	–	–	1	–	–
arrest	785	–	–	–	–	–
jeugddetentie	421	3 805	3 993	4 223	4 771	5 274
taakstraf	13 885	20 744	19 814	22 400	25 492	30 332
leerproject	69	831	954	1 374	1 626	1 493
Bijkomende straffen						
ontzetting van rechten	9	4	7	8	16	10
ontzegging rijbevoegdheid	14 466	16 379	16 726	16 228	16 442	18 960
verbeurdverklaring voorwerpen	3 161	3 124	2 939	3 205	3 896	4 627
overig	48	43	29	27	36	49
Maatregelen						
onttrekking aan het verkeer	2 955	2 777	2 893	3 142	3 661	3 874
terbeschikkingstelling (van de regering)	241	221	222	268	276	300
ondertoezichtstelling	40	–	–	–	–	–
overig	3 091	10 365	10 685	12 371	14 249	16 863
Totaal (incl. onbekend)	134 552	155 664	155 272	156 742	165 809	190 282

¹⁾ Inclusief dubbeltellingen en zowel opgelegde (deels) voorwaardelijke als (deels) onvoorwaardelijke sancties.

Bron: CBS.

Bij de bijkomende straffen gaat het vooral om de ontzegging van de rijbevoegdheid of de verbeurdverklaring. Van de maatregelen komt nog al eens de onttrekking aan het (maatschappelijk) verkeer voor.

Staat 4.18

Sancties, opgelegd door de rechter in eerste aanleg in rechtbankstrafzaken naar soort sanctie en delictgroep

	Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke vrijheidsstraf ¹⁾				Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke geldboete				Taakstraf			
	1995	2000	2002	2003	1995	2000	2002	2003	1995	2000	2002	2003
	<i>x 1 000</i>											
Totaal	25,4	28,4	35,4	38,7	46,2	48,1	43,9	52,1	14,0	20,8	27,1	31,8
Wetboek van Strafrecht w.v.	20,6	23,3	28,4	30,7	20,9	19,6	17,5	20,1	11,6	16,3	21,1	24,0
gewelddsmisdrijven	4,7	5,9	7,2	7,9	3,6	4,4	4,5	5,2	1,8	4,4	6,3	7,6
vermogensmisdrijven	14,5	15,3	18,7	20,0	12,8	8,8	6,9	7,5	8,6	8,7	10,3	11,1
vernietiging en openbare orde	1,2	1,8	2,2	2,4	4,3	5,0	4,8	5,4	1,0	3,0	4,2	4,9
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	0,2	0,2	0,3	0,4	0,2	1,3	1,4	1,9	0,1	0,2	0,3	0,5
Wegenverkeerswet	1,0	1,3	1,2	1,6	17,4	21,5	19,7	24,0	0,9	1,8	2,8	3,8
Wet op de Economische delicten	0,2	0,2	0,0	0,0	4,8	3,8	3,3	4,5	0,0	0,0	0,1	0,2
Opiumwet	3,0	3,1	5,0	5,6	0,8	1,3	1,6	1,7	0,6	1,8	2,3	2,8
Wet Wapens en munitie	0,5	0,4	0,5	0,5	1,0	0,9	0,7	0,9	0,3	0,5	0,6	0,7
Overige wetten/Onbekend	0,2	0,1	0,2	0,3	1,2	1,1	1,0	0,9	0,5	0,5	0,4	0,4

¹⁾ Gevangenisstraf, jeugd detentie en hechtenis.

Bron: CBS.

Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen worden hoofdzakelijk opgelegd bij vermogensdelicten (ruim 50%), geweldsdelicten (20%) en overtredingen van de Opiumwet (14%). Bijna de helft van de (deels) onvoorwaardelijke geldboetes wordt opgelegd wegens overtreding van de Wegenverkeerswet. Taakstraffen legt de rechter het meest op bij vermogensdelicten (bijna 35%), geweldsdelicten (ruim 20%) en vernietiging en openbare orde (15%). Het aantal taakstraffen dat door de rechter is opgelegd, is sinds 1995 meer dan verdubbeld.

De hoogte van de opgelegde sancties is uiteraard afhankelijk van de feiten en omstandigheden van de individuele zaak. Van de 37 duizend opgelegde onvoorwaardelijke gevangenisstraffen in 2003 was het ruim 12 duizend keer voor een periode tot één maand.

Ongeveer negen van de tien gevangenisstraffen worden opgelegd aan mannen. De leeftijdsgroep 30–39 jaar krijgt het meest te maken met onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Van de 39 duizend keer worden er bijna 12 duizend uitgedeeld aan mannen in deze leeftijdscategorie. De leeftijdscategorieën tot 25 jaar en 25–29 jaar komen daar vlak achter, met respectievelijk 9,6 duizend en 6,0 duizend veroordelingen.

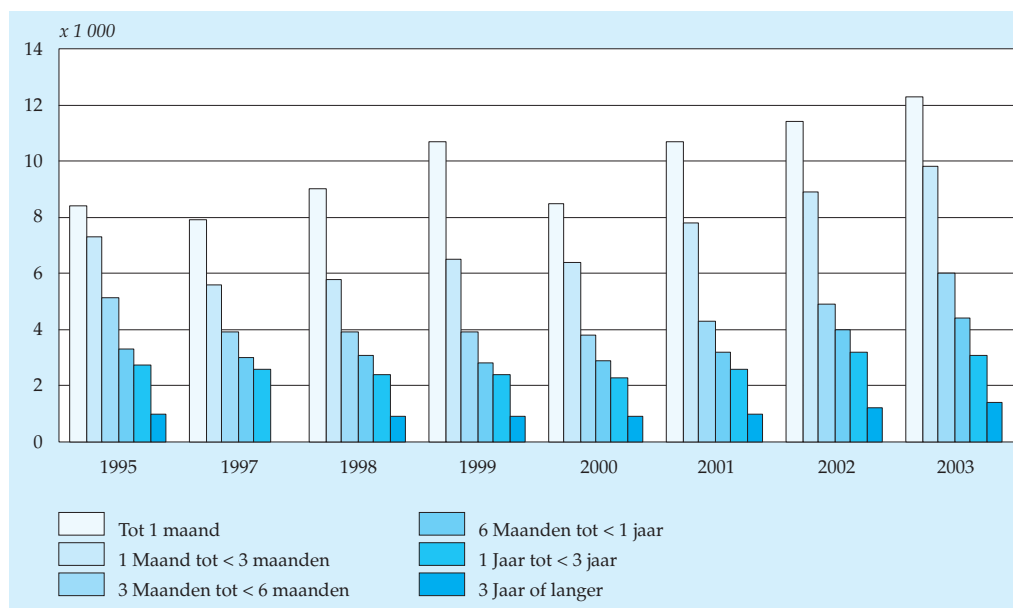
Staat 4.19

Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke gevangenisstraffen, opgelegd door de rechter in eerste aanleg in rechtbankstrafzaken naar duur van het onvoorwaardelijke deel

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
<i>x 1 000</i>						
Tot 1 maand	7,6	10,7	8,5	10,7	11,4	12,3
1 maand tot 3 maanden	6,3	6,5	6,4	7,8	8,9	9,8
3 maanden tot 6 maanden	4,7	3,9	3,8	4,3	4,9	6,0
6 maanden tot 1 jaar	3,1	2,8	2,9	3,2	4,0	4,4
1 jaar tot 3 jaar	2,7	2,4	2,3	2,6	3,2	3,1
3 jaar en langer	1,0	0,9	0,9	1,0	1,2	1,4
Totaal	25,3	27,3	27,4	29,7	33,6	36,9

Bron: CBS.

4.7 (Deels) onvoorwaardelijke gevangenisstraffen, opgelegd door de rechter in eerste aanleg in rechtbankstrafzaken naar duur van het onvoorwaardelijk deel

Bron: CBS.

In ruim 50 duizend zaken werd door de rechter in eerste aanleg (mede) een geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke geldboete opgelegd. Een boetebedrag tussen 226,29 en 907,56 euro (tot 2002 respectievelijk 500 en 2 000 gulden) wordt het meest opgelegd: bijna 32 duizend keer.

Staat 4.20

Sancties, opgelegd door de rechter in eerste aanleg in rechtbankstrafzaken naar soort sanctie, geslacht en leeftijdsgroep van de veroordeelde

	Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke vrijheidsstraf ¹⁾				Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke geldboete				Taakstraf			
	1995	2000	2002	2003	1995	2000	2002	2003	1995	2000	2002	2003
	<i>x 1 000</i>											
Totaal ²⁾	25,4	28,4	35,4	38,7	46,2	48,1	43,9	52,1	14,0	20,8	27,1	31,8
Mannen	23,6	26,2	32,0	35,0	39,3	41,6	37,8	44,9	11,5	18,2	23,5	27,4
Tot 25 jaar	7,4	6,8	8,8	9,6	11,3	10,2	9,4	11,1	4,7	9,0	11,4	12,8
25-29 jaar	5,5	5,2	5,8	6,0	7,4	0,8	6,0	7,2	2,2	2,4	2,9	3,2
30-39 jaar	7,5	9,2	11,0	11,7	10,6	12,2	11,2	13,4	2,7	3,9	5,1	6,0
40-49 jaar	2,5	4,0	4,9	5,8	6,3	7,0	6,7	8,0	1,3	2,0	2,8	3,4
50-59 jaar	0,5	0,8	1,1	1,3	2,7	3,4	3,2	3,9	0,5	0,8	1,0	1,4
60 jaar of ouder	0,1	0,1	0,3	0,6	0,8	1,1	1,2	1,4	0,1	0,2	0,3	0,5
Vrouwen	1,8	2,3	3,3	3,7	4,6	5,0	4,5	5,3	2,5	2,6	3,6	4,3
Tot 25 jaar	0,5	0,5	0,9	1,0	1,2	1,2	1,0	1,2	0,6	1,1	1,6	1,9
25-29 jaar	0,4	0,4	0,6	0,7	0,9	0,8	0,6	0,8	0,5	0,4	0,4	0,5
30-39 jaar	0,6	0,9	1,0	1,1	1,4	1,5	1,4	1,6	0,9	0,7	0,8	1,0
40-49 jaar	0,2	0,4	0,6	0,7	0,8	1,0	1,0	1,1	0,4	0,4	0,5	0,7
50-59 jaar	0,0	0,1	0,1	0,1	0,3	0,4	0,4	0,5	0,1	0,2	0,2	0,3
60 jaar of ouder	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1

¹⁾ Gevangenisstraf, jeugddetenties en hechtenis.

²⁾ Incl. onbekend + rechtspersonen.

Bron: CBS.

Een voor betrokkenen ingrijpende sanctie is een (deels) onvoorwaardelijke ontzegging van de rijbevoegdheid. De veroordeelde mag dan gedurende enige tijd geen motorrijtuig meer besturen.

Van de ruim 11 duizend keer dat deze sanctie wordt uitgesproken is ruim tweederde opgelegd voor een periode tussen de zes maanden en een jaar. Een langere periode komt voor in bijna 8 procent van de opgelegde onvoorwaardelijke ontzeggingen.

Staat 4.21**Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke geldboetes, opgelegd door de rechter in eerste aanleg in rechtbankstrafzaken naar naar bedrag van het onvoorwaardelijke deel¹⁾**

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	46,2	47,1	48,1	45,4	43,9	52,1
Tot 22,69 euro	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
22,69 tot 113,45 euro	4,9	3,0	2,8	2,8	3,4	3,9
113,45 tot 226,89 euro	8,9	8,0	8,1	7,5	8,9	10,6
226,89 tot 453,78 euro	15,1	15,9	16,7	15,3	12,6	15,8
453,78 tot 907,56 euro	12,6	14,4	14,6	13,5	13,4	16,0
907,56 tot 2 268,90 euro	3,8	5,0	5,2	5,4	4,8	4,9
2 268,90 tot 4 537,80 euro	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
4 537,80 euro of meer	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4

¹⁾ Ten behoeve van de vergelijkbaarheid met eerdere jaren zijn de oorspronkelijke klassegrenzen in guldens omgerekend naar euro's.

Bron: CBS.

Staat 4.22**Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke ontzeggingen van de rijbevoegdheid, opgelegd door de rechter in eerste aanleg in rechtbankstrafzaken naar duur van het onvoorwaardelijke deel**

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	8,8	9,4	9,6	9,6	9,9	11,3
Tot 6 maanden	1,8	1,9	2,1	2,2	2,3	2,7
6 maanden tot 12 maanden	6,2	6,9	6,8	6,6	6,9	7,7
12 maanden tot 18 maanden	0,5	0,4	0,4	0,6	0,5	0,6
18 maanden tot 24 maanden	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
24 maanden of langer	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2

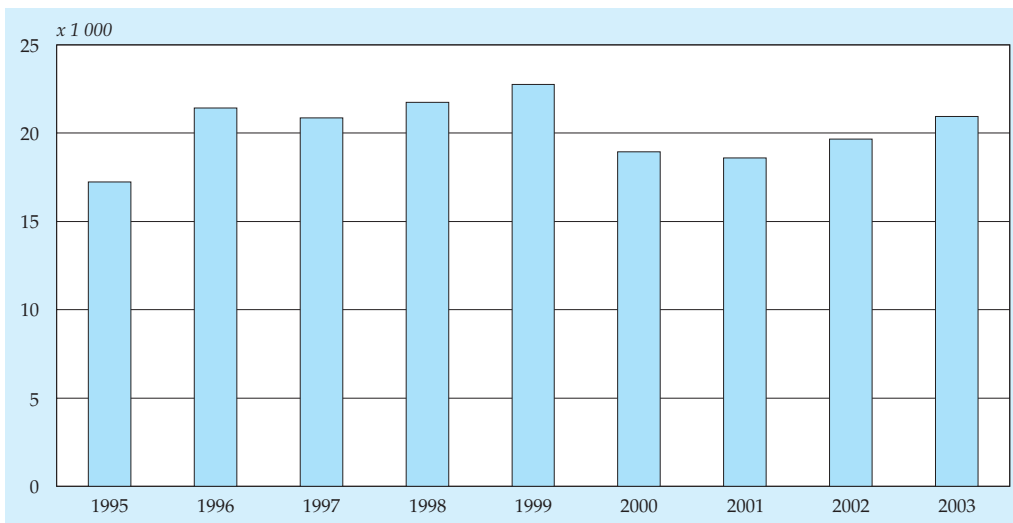
Bron: CBS.

4.13 *Halt en jeugdstrafrechtspraak*

In het jeugdstrafrecht is sinds 1995 de bijzondere vorm van afhandeling van geconstateerde strafbare feiten bij jeugdige wetsovertreders, de Haltafdoening, opgenomen. Om te voorkomen dat strafrechtelijk minderjarigen – de leeftijdscategorie 12–17 jaar – bij een eerste politiecontact in verband met lichte criminele gedragingen meteen het ingrijpende reguliere strafrechtelijke traject worden opgestuurd, is sinds begin van de jaren tachtig een alternatieve wijze van sanctionering tot ontwikkeling gekomen. Hiervoor zijn de Haltbu-

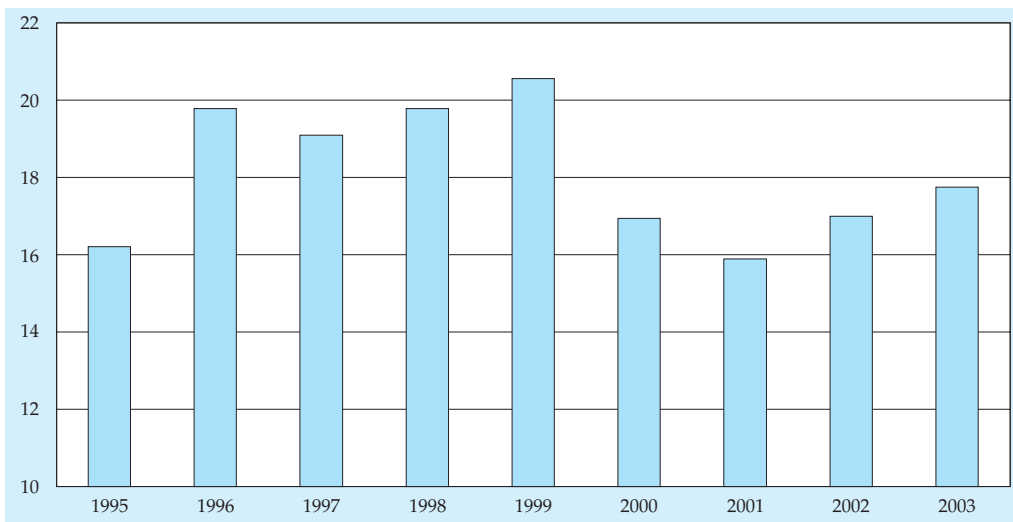
reus (HALT = Het ALternatief) in het leven geroepen. Jeugdige criminelen wordt daar de mogelijkheid geboden 'de zaak weer goed te maken' door de schade te betalen en een tegenprestatie voor de benadeelde te leveren in de vorm van 'werken'. Komt de jonge dader de afspraken na dan is daarmee de zaak afgedaan en volgt geen opname in de justitiële documentatie. Daarnaast ondernemen de Haltbureaus allerlei preventieve activiteiten.

4.8 Aantal Halt-verwijzingen

Bron: CBS.

4.9 Aantal Halt-verwijzingen per 1 000 jongeren van 12 tot 18 jaar

Bron: CBS.

In de loop der jaren is het jaarlijkse aantal Haltverwijzingen gestaag toegenomen tot boven de 20 duizend. Ook los van de groei van het aantal Haltbureaus wordt steeds meer gebruik gemaakt van de Haltafdoening. Andere redenen van deze toeneming zijn verder de geleidelijke uitbreiding van het aantal delicten waarbij de Haltafdoening mogelijk is, de toenemende bekendheid van Halt bij de politie en de strengere aanpak van de jeugdcriminaliteit.

Kinderen tot 12 jaar kunnen vanwege hun leeftijd niet worden vervolgd. Als zij door de politie worden aangehouden kan hun een zogenaamde Stopreactie worden aangeboden. Voorwaarde is wel dat het een Haltwaardig delict betreft, dat wil zeggen dat het om een delict gaat dat bij kinderen boven 12 jaar voor een Haltafdoening in aanmerking komt.

Na een experimentele fase is de Stopreactie halverwege het jaar 2001 landelijk ingevoerd. In 2003 zijn 2,3 duizend Stopreacties aangeboden, hoofdzakelijk aan 10- en 11-jarige kinderen.

Zowel de Haltafdoeningen als de Stopreacties zijn in hoofdzaak aangeboden als afdoening van vernieling, vuurwerkdelicten en winkeldiefstal.

Wanneer strafrechtelijk minderjarigen bij contact met justitie niet in aanmerking komen voor een Haltafdoening geldt voor hen het strengere reguliere jeugdstrafrecht. Dit is in 1995 uitvoerig herzien. Bij deze jeugdige delinquenten gaat het meestal om een veroordeling wegens vormen van diefstal (diefstal met geweld, een geweldsdelict of gekwalificeerde diefstal, een vermogensdelict).

De kinderrechter kan de jonge criminelen veroordelen tot een vrijheidsstraf: jeugddetentie. Tot september 1995 bestonden ook de tuchtschool en het arrest, maar bij de herziening van het jeugdstrafrecht zijn deze vormen van vrijheidsstraf vervallen.

Staat 4.23
Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen, opgelegd door de kinderrechter in rechtbankstrafzaken naar duur van het onvoorwaardelijke deel

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Totaal	1 072	599	1 000	1 602	1 813	1 769
Tuchtschool	888					
Arrest	63					
Jeugddetentie	93	599	1 000	1 602	1 813	1 769
w.v.						
Tot 1 maand	15	100	182	315	419	503
1 maand tot 3 maanden	24	152	223	470	578	610
3 maanden tot 6 maanden	41	208	346	525	514	424
6 maanden of langer	13	139	249	292	302	232

Bron: CBS.

4.14 Doorlooptijd strafprocedures

De gemiddelde doorlooptijd van strafprocedures, gerekend vanaf de inschrijving bij het parket tot de eindbeslissing in eerste aanleg is per type zaak verschillend. De gemiddelde duur is afhankelijk van een aantal factoren.

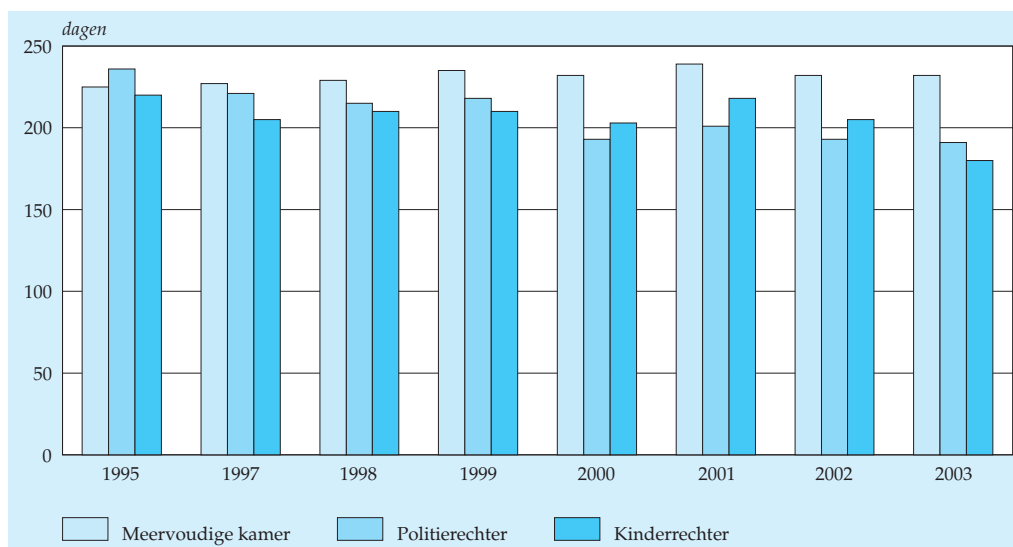
Staat 4.24
Gemiddelde doorlooptijd in dagen van rechtbankstrafzaken naar soort rechter

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Meervoudige kamer	225	235	232	239	232	232
Politierechter	236	218	193	201	193	191
Kinderrechter	220	210	203	218	205	180

Bron: CBS.

Een rol blijkt te spelen welk rechterlijk college de zaak afhandelt: de meervoudige kamer, de politierechter of de kinderrechter. Bij de rechtbankstrafzaken die in 2003 in eerste instantie zijn afgedaan door de meervoudige kamer gingen er vanaf de inschrijving bij het parket tot de eindbeslissing gemiddeld 232 dagen voorbij. Bij de kinderrechter waren het er minder (180 dagen). Bij de politierechter duurde het 191 dagen. In de loop van de jaren zijn nogal sterke fluctuaties zichtbaar.

4.10 Gemiddelde doorlooptijd van rechtbankstrafzaken naar soort rechter

Bron: CBS.

De kwaliteit van het dossier speelt ongetwijfeld een belangrijke rol. Ingewikkelde zaken met veel (proces)incidenten, uitgebreide getuigenverhoren en andere tijdrovende complicaties kunnen de duur doen oplopen. Deze kwalitatieve kenmerken van de procedures zijn niet in de statistieken bekend.

4.15 Hoger beroep

Van vonnissen van de rechtbank, sinds 1 januari 2002 zowel van de sector kanton als van de sector straf, kunnen betrokken 'partijen' in hoger beroep gaan bij het gerechtshof. Dit geldt uiteraard zowel voor de verdachte als voor het openbaar ministerie. De zaak wordt dan opnieuw in volle omvang behandeld. De strafkamer van het hof bestaat uit drie raadsheren. Hij behandelt een rechtbankstrafzaak in hoger beroep. Het eerder door de kantonrechter of de rechter van de sector straf gewezen vonnis is inzet van het geding. Het hof kan dit vonnis bevestigen of vernietigen. In zijn eindbeslissing, het arrest, neemt het hof in geval van vernietiging van het vonnis van de rechtbank een nieuwe beslissing.

Gegevens over hoger beroep zijn in beperkte mate beschikbaar. In het begin van dit hoofdstuk zijn de beschikbare gegevens opgenomen.

4.16 Beroep in cassatie

Een 'partij' in het strafgeding in tweede instantie kan onder bepaalde omstandigheden van de beslissing van een beroepsrechter in cassatie gaan bij de Hoge Raad, het hoogste rechtscollege van ons land in strafzaken. De raad zetelt in 's-Gravenhage. De appellant moet zich in rechte laten vertegenwoordigen door een als zodanig gekwalificeerde cassatieadvocaat.

De Hoge Raad oordeelt nooit over de feiten maar neemt aan dat die door de lagere rechter(s) juist zijn vastgesteld. De raad beoordeelt of het recht goed is toegepast. Hij kan het cassatieberoep verwerpen of het aangevallen vonnis van de rechtbank of arrest van het gerechtshof vernietigen ('casseren'). Als de beslissing van de lagere rechter wordt vernietigd kan de raad de zaak zelf afdoen. Ook kan de Hoge Raad de zaak terugwijzen naar de rechter die de eerdere beslissing heeft genomen of de zaak verwijzen naar een ander rechterlijk college. De lagere rechter moet een nieuwe beslissing nemen met inachtneming van de aanwijzingen van de Hoge Raad, dan wel de zaak, of een bepaald aspect daarvan, geheel opnieuw behandelen.

De laatste jaren doet de Hoge Raad jaarlijks in ongeveer 3 duizend strafzaken uitspraak.

Bijna de helft van de zaken wordt niet-ontvankelijk verklaard. Door een wetswijziging in 2000 is het indienen van cassatieklachten verplicht gesteld, op straffe van niet-ontvankelijkheid. Dit heeft geleid tot een toename van het aantal niet-ontvankelijkverklaringen en een afname van het aantal verworpen

Staat 4.25
Strafzaken in cassatie afgedaan door de Hoge Raad naar aard einduitspraak

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Totaal	2 606	2 859	1 838	2 753	3 020	2 924
Verwerping van het beroep	1 936	2 079	1 394	1 834	892	968
Niet-ontvankelijkverklaring	161	374	188	401	1 668	1 585
Vernietiging en terugwijzing / verwijzing	157	117	90	144	134	123
Vernietiging en afdoening	337	228	152	309	315	247
Overige uitspraken	15	61	14	65	11	1

Bron: CBS/Hoge Raad der Nederlanden.

beroepen. Ongeveer een derde van de zaken eindigt in verwerping van het beroep. In 12 tot 15 procent van de zaken besluit de Hoge Raad om het bestreden vonnis te vernietigen.

4.17 Enkele bijzondere procedures

Herziening

Het rechtsmiddel herziening (in strafzaken) dient voor het aanvechten van een rechterlijke beslissing die inmiddels juridisch onherroepelijk is geworden. Herziening komt voor wanneer na het onherroepelijk worden van een rechterlijke beslissing een nieuw feit – novum – bekend wordt dat, indien het eerder bekend was geweest tot een andere beslissing, vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolging, had geleid. Een veroordeelde kan er niet slechter van worden.

Staat 4.26
Buitengewone rechtsmiddelen; herziening in strafzaken

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Ingeschreven	70	65	61	67	50	50
Na inschrijving ingetrokken	1	1	1	2	.	1
Afdoeningen ter zitting	55	64	35	53	77	79
w.v.						
afwijzing	8	8	13	.	.	36
verwijzing	14	12	5	.	.	24
niet-ontvankelijkverklaring	33	44	17	.	.	19

Bron: CBS.

In 2003 zijn 50 herzieningsverzoeken bij de Hoge Raad ingeschreven. Tijdens het jaar zijn er bijna 80 ter zitting afgehandeld.

Schadevergoeding ex-verdachten

Personen die ten onrechte hechtenis hebben ondergaan ontvangen als ze daar om vragen van de overheid een schadevergoeding. Deze regeling is gebaseerd op de artikelen 89 en 591a Wetboek van Strafvordering. Een toenemend aantal ex-verdachten maakt hiervan gebruik.

Staat 4.27
Schadevergoedingen aan ex-verdachten op basis van artikelen 89 en 591a Sv

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
In de loop van het jaar beslist w.o.	1 977	3 873	4 660	4 576	4 254	4 460
met toekenning	1 668	3 333	3 839	4 029	3 705	3 799
	<i>mln euro</i>					
Toegekend schadevergoedingsbedrag	4,4	8,8	11,8	12,0	14,7	12,3
	<i>euro</i>					
Gemiddeld bedrag per toekenning	2 630	2 633	3 087	2 985	3 974	3 230

Bron: CBS.

In 2003 zijn ongeveer 3,8 duizend verzoeken gehonoreerd. Met de toegekende schadevergoedingen is in 2003 een bedrag gemoeid van ruim 12 miljoen euro. In 1995 was het uitgekeerde bedrag nog ruim 4 miljoen euro.

Direct na dit hoofdstuk wordt in een afzonderlijk artikel nader ingegaan op schadevergoeding aan ex-verdachten wegens ten onrechte hechtenis en gemaakte kosten.

Gratieverlening

Een verzoek tot gratie heeft als opzet dat een opgelegde straf geheel of gedeeltelijk wordt kwijtgescholden. Een tijdig na de strafoplegging ingediend gratieverzoek schort de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf op. Formeel beslist het staatshoofd op voordracht van de minister van Justitie over de gratieverlening. Het aantal ingediende verzoeken varieert in de periode 1995 tot 2003 tussen de 4 duizend en 7 duizend. In 2003 is op bijna 3400 verzoeken een beslissing genomen. Ruim een derde hiervan is geheel of gedeeltelijk ingewilligd, de rest is afgewezen.

Uitlevering

Wanneer de verdachte van een in Nederland gepleegd strafbaar feit zich in het buitenland bevindt en het openbaar ministerie tot vervolging wil overgaan, zal de overheid een verzoek om uitlevering doen aan de staat waar de verdachte zich ophoudt. Al naar gelang de omstandigheden en de tussen de staten bestaande verdragsverplichtingen wordt de verdachte al dan niet aan

ons land uitgeleverd. Veel staten zullen in beginsel geen eigen onderdaan aan een andere staat uitleveren; Nederland hoort overigens niet tot deze landen.

**Staat 4.28
Gratieverlening**

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Ontvangen verzoekschriften	5 409	5 769	4 806	3 998	3 823	4 187
Totaal beslissingen ¹⁾	5 728	4 526	5 185	3 887	3 390	3 374
w.v.						
onvoorwaardelijke gratieverlening	963	353	465	268	333	405
voorwaardelijke gratieverlening	1 095	1 932	2 344	1 564	1 105	821
afwijzing gratieverlening	3 670	2 241	2 376	2 055	1 952	2 148

¹⁾ Beslissingen per straf (een verzoekschrift kan verscheidene straffen betreffen).

Bron: CBS.

**Staat 4.29
Verzoeken om uitlevering**

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Door Nederland aan een land in:						
Europa	105	95	78	110	109	97
Azië	-	-	-	-	-	1
Afrika	-	-	-	3	-	-
Amerika	4	10	7	7	18	12
Oceanië	-	-	-	1	-	-
Onbekend	-	-	1	-	3	-
Totaal	109	105	86	121	130	110
Aan Nederland door een land in:						
Europa	207	241	184	265	363	294
Azië	1	3	2	4	-	3
Afrika	-	-	-	-	-	1
Amerika	8	18	22	31	26	36
Oceanië	-	-	-	1	-	2
Onbekend	4	3	2	10	2	-
Totaal	220	265	210	311	391	336

Bron: CBS.

In 2003 is door Nederland aan een buitenlandse staat van 110 personen de uitlevering gevraagd. In vrijwel alle gevallen was het verzoek gericht tot een Europees land.

Vanzelfsprekend krijgen de Nederlandse justitiële autoriteiten ook te maken met de spiegelbeeldsituatie, waarbij een vreemde staat de uitlevering vraagt van een in ons land verblijvende persoon die verdacht wordt van een in die verzoekende staat strafbaar gesteld feit.

In 2003 is van ruim 300 verdachten door een buitenlandse staat aan Nederland de uitlevering verzocht. De verzoeken zijn meestal afkomstig van een ander Europees land.

Schadevergoeding aan ex-verdachten in Nederland

Personen die ten onrechte hechtenis hebben ondergaan ontvangen, als ze daar om vragen, van de overheid een schadevergoeding. Deze schadevergoeding kan ook voorzien in vergoeding van gemaakte kosten. Deze regeling is gebaseerd op de artikelen 89 en 591a van het Wetboek van Strafvordering (Sv). In dit artikel wordt ingegaan op de voorwaarden voor recht op schadevergoeding van ex-verdachten. Vervolgens wordt gekeken naar het aantal ingediende verzoeken om schadevergoeding en naar het aantal toegekende verzoeken. Ten slotte volgt een discussie over het toegekende schadebedrag en het gemiddelde bedrag.

Recht op schadevergoeding?

Waarom kent de overheid eigenlijk schadevergoeding toe aan ex-verdachten? In ons rechtssysteem moet iedereen immers zijn eigen schade dragen. Een ander dan het slachtoffer kan alleen de geleden schade voor zijn rekening nemen als de wetgeving erin voorziet dat de schadeveroorzaker verplicht is de schade te vergoeden. Men zal in dit geval vrij snel denken aan de schuldaansprakelijkheid in geval van een onrechtmatige daad, artikel 6:162 Burgerlijk Wetboek.

Personen kunnen in het strafrechtelijk traject op een aantal terreinen door handelen van de overheid, en achteraf ten onrechte, worden geschaad. Er kunnen bijvoorbeeld ten onrechte telefoons zijn afgetapt, er kan schade zijn als gevolg van huiszoeking of een persoon kan ten onrechte zijn vrijheid zijn ontnomen. In geval van schade door onrechtmatig handelen door de overheid heeft het slachtoffer recht op een volledige schadevergoeding. Heeft een verdachte ten onrechte vastgezet dan voorziet de wetgeving met artikel 89 Sv erin dat de overheid deze schade vergoedt.

De voorwaarden voor schadevergoeding

Een ex-verdachte die in verzekering is gesteld en/of in voorlopige hechtenis is genomen komt in aanmerking voor een schadevergoeding op grond van artikel 89 Sv. Een verdachte kan in voorlopige hechtenis worden genomen op grond van verdenking van vluchtgevaar of in geval van verdenking van een misdrijf waarop minimaal vier jaar gevangenisstraf staat, maar bijvoorbeeld ook indien van de verdachte geen vaste woon- of verblijfplaats kan worden vastgesteld.

De verdachte kan in aanmerking komen voor schadevergoeding als de strafzaak onherroepelijk is geëindigd zonder dat een straf of maatregel is opgelegd of als de verdachte wel is veroordeeld, maar de voorlopige hechtenis is toegepast voor een feit waarvoor dat niet is toegelaten. Dit kan bijvoorbeeld zo zijn als de verdachte wordt veroordeeld voor een ánder feit dan waarvoor hij in hechtenis werd genomen.

De schadevergoeding omvat alleen de schade die door de verdachte zelf is geleden en die het gevolg is van (onterechte) detentie. Als een zaak is geëindigd zonder oplegging van straf of maatregel kan de verdachte bovendien een beroep doen op vergoeding van kosten volgens artikel 591a Sv. De ex-verdachte kan gelijktijdig een beroep doen op beide regelingen. In dat geval worden de verzoeken op grond van artikel 89 Sv en artikel 591a Sv als aparte verzoeken behandeld.

Het totaal aantal verzoeken om schadevergoeding is in 2003 weer gestegen na een daling in 2001 en 2002. Vergeleken met 2002 nam het aantal verzoeken in 2003 toe met bijna 5 procent van bijna 4,3 duizend naar bijna 4,5 duizend. Het aantal verzoeken om schadevergoeding wegens onterechte hechtenis steeg van ruim 0,2 duizend in 1985 tot 1,8 duizend in 2003.

Schadevergoeding voor ten onrechte hechtenis (89 Sv)

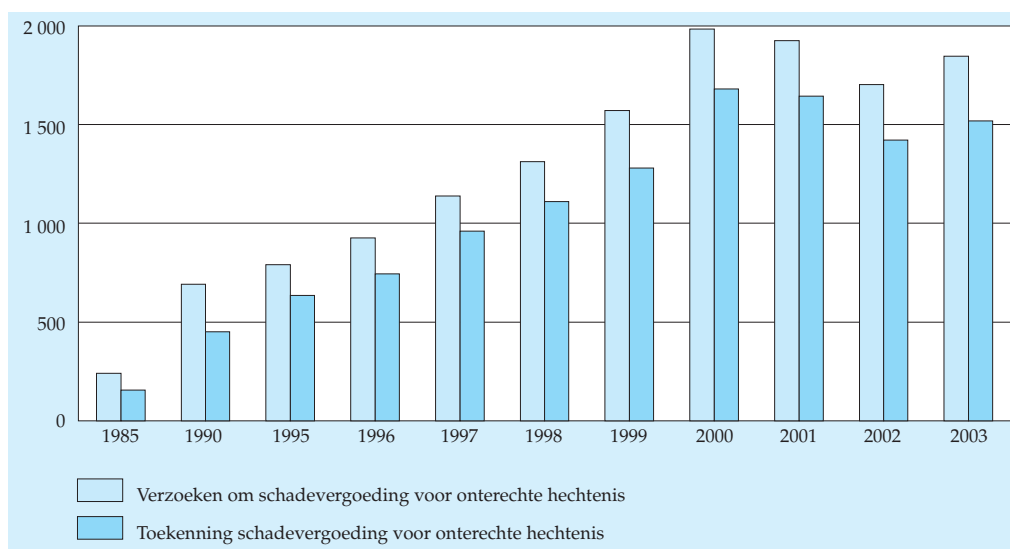
Er wordt niet altijd schadevergoeding toegekend. In de praktijk is 'eigen schuld' een belangrijke reden om de claim geheel of gedeeltelijk af te wijzen. Eigen schuld is onder meer het afleggen van een onware of tegenstrijdige verklaring zoals een ten onrechte afgelegde bekentenis. Het niet geven van een aannemelijke verklaring van een belastend feit kan ook reden zijn voor afwijzing. Bijvoorbeeld een vingerafdruk op de plaats van het delict, waarvoor door de verdachte geen aannemelijke verklaring gegeven kan worden. Ook het gebruik maken van het zwijgrecht kan hem worden tegengeworpen. De verdachte heeft hier wel het recht toe, maar desondanks kan hij om een toelichting op zijn zwijgen worden gevraagd.

Na een daling in 2002 is het aantal toegekende schadevergoedingen in 2003 weer toegenomen. Vergeleken met 1985 is het aantal vergoedingen wegens onterechte hechtenis bijna vertienvoudigd tot 1,5 duizend in 2003.

Voor vergoeding van schade wegens onterechte detentie komen zowel de materiële schade als de immateriële schade in aanmerking. De immateriële schadevergoeding wordt in billijkheid bepaald. Om te voorkomen dat iedere ex-verdachte opnieuw de immateriële schade aannemelijk moet maken, wordt uitgegaan van vaste bedragen per dag. Dit is € 70 per dag na detentie in een huis van bewaring en € 95 per dag na detentie in een politiecel. De standaardbedragen worden landelijk door de rechtbanken vastgesteld. De schadevergoeding hoeft overigens niet uit een geldbedrag te bestaan. Er kan ook

compensatie worden geboden in de vorm van verrekening van de onterechte detentie met een nog uit te zitten straf.¹⁾

4.11 Ingediende en toegekende verzoeken van ex-verdachten om schadevergoeding voor onterechte hechtenis (art. 89 Sv)

Bron: CBS.

Schadevergoeding voor gemaakte kosten (591a Sv)

Een zaak is geëindigd zonder straf of maatregel als voor geen enkel feit in de zaak een veroordeling volgt. Als een verdachte bijvoorbeeld terecht staat voor tien feiten en hij wordt slechts voor één feit veroordeeld met een minimale straf of maatregel, dan heeft de verdachte geen recht meer op de vergoeding van de kosten.

In het geval dat een zaak is geëindigd zonder oplegging van straf- of maatregel kan de verdachte een beroep doen op vergoeding van kosten volgens artikel 591a Sv.

De kosten die voor schadevergoeding in aanmerking komen zijn:

1. reis- en verblijfskosten die de verdachte heeft moeten maken ten behoeve van het onderzoek en de behandeling van de zaak
2. schade die de verdachte heeft geleden ten gevolge van tijdverzuim voor het gerechtelijk vooronderzoek en de behandeling van de zaak ter terechtzitting (bijv. gederfde inkomsten)
3. de kosten van de raadsman.

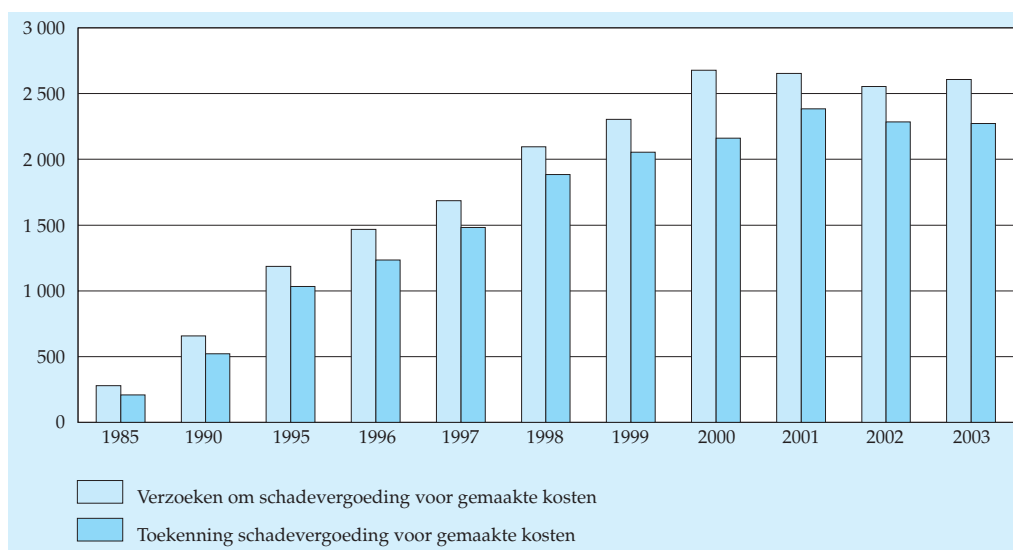
De verdachte ontvangt een vergoeding die in billijkheid wordt bepaald. Als bijvoorbeeld een kind terecht heeft gestaan komen ook de ouders voor de schadevergoeding in aanmerking.

Wil de verdachte in aanmerking komen voor schadevergoeding volgens artikel 591a Sv, dan dient hij door de raadsman een verzoekschrift te laten opstellen.

In 2003 zijn 2,6 duizend verzoeken om vergoeding van gemaakte kosten ingediend, bijna tien maal zoveel als in 1985.

Vergeleken met 1985 is het aantal toekenningen van kostenvergoeding gestegen van 0,2 duizend tot 2,3 duizend in 2003.

4.12 Ingediende en toegekende verzoeken van ex-verdachten om schadevergoeding voor gemaakte kosten (art. 591a Sv)

Bron: CBS.

Worden er steeds hogere schadebedragen toegekend?

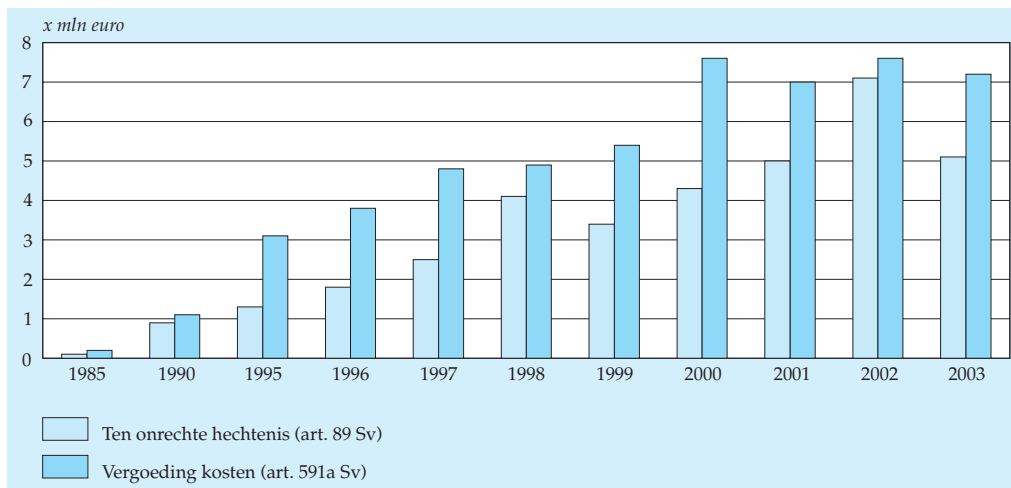
Het aantal schadevergoedingen en het uitgekeerde schadebedrag is de afgelopen jaren gestegen. In 1985 bedroeg het totaal toegekende schadebedrag aan ex-verdachten voor zowel ten onrechte hechtenis als kostenvergoeding nog geen miljoen euro, in 2003 was dit ruim 12 miljoen euro. Het gemiddelde schadebedrag is in die periode verdrievoudigd.

De schadevergoeding voor ten onrechte hechtenis steeg in die periode van 0,1 tot 5,1 miljoen euro, de schadevergoeding voor kostenvergoeding steeg van 0,2 tot 7,2 miljoen euro.

Het totaal toegekende bedrag wisselt in de jaren sterk. Ook de verhouding van de bedragen van de vergoeding ten onrechte hechtenis ten opzichte van de vergoeding kosten schommelt sterk.

De stijging van het gemiddelde schadebedrag in de periode is geen goed antwoord op de vraag of er steeds hogere schadevergoedingen worden toegekend.

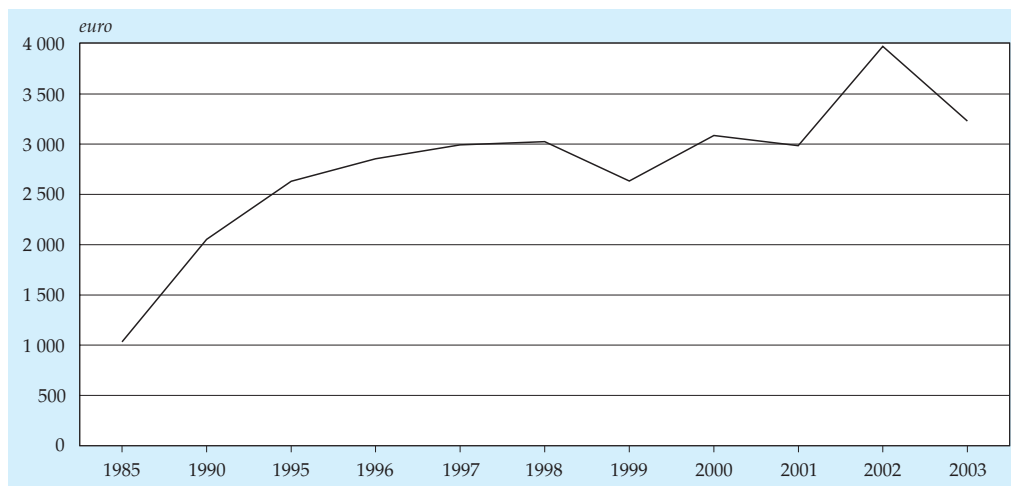
4.13 Aan ex-verdachten toegekend schadebedrag

Bron: CBS.

Het totale toegekende bedrag is afhankelijk van het aantal zaken. De som van de toegekende bedragen bevat ook de bedragen uit zaken waarin uitzonderlijk hoge vergoedingen zijn toegekend. Hiermee dient rekening te worden gehouden bij de interpretatie van de ontwikkeling van de bedragen. Het incidenteel toekennen van hoge schadebedragen kan de grote fluctuatie in het schadebedrag over de jaren verklaren.

4.14 Gemiddeld bedrag per toegekende schadevergoeding

Bron: CBS.

Noot in de tekst

¹⁾ Woensel, A.M., van en A.J.A. van Dorst, 2001. Handboek Strafzaken.

5. Financiën en personeel

5.1 Uitgaven en inkomsten

Hoeveel geeft Nederland uit aan openbaar ministerie (OM) en rechtspraak en hoe hebben die uitgaven zich sinds 1995 ontwikkeld? Met de aanduiding 'rechtspraak' wordt hier de Zittende magistratuur (rechters, raadsheren e.d.) en de ondersteuning daarvan bedoeld.

De cijfers over uitgaven en personeel van de rechtspraak in deze paragraaf zijn steeds exclusief de Raad van State, die zich onder andere met de afhandeling van bepaalde bestuurszaken bezighoudt (zie hoofdstuk 3 van deze publicatie); dit omdat het betreffende deel niet goed is af te splitsen. Wel worden soms in bijgaande noten enige cijfers over de Raad van State vermeld.

De eerste staat van dit hoofdstuk geeft een beeld van de uitgaven. Tot 2000 waren de uitgaven voor het OM en de rechtspraak niet apart te onderscheiden. Vanaf 2000 is dit wel het geval. De begrotingssystematiek is toen gewijzigd en sindsdien is onderscheid te maken in het beleidsartikel 'rechtshandhaving', waaronder het openbaar ministerie valt, en het beleidsartikel 'rechtspleging', waaronder de gerechten vallen.

Staat 5.1
Uitgaven aan OM en rechtspraak en inkomsten uit griffierechten¹⁾

	1995	1998	2000	2001	2002	2003
	<i>mln euro</i>					
Uitgaven OM en rechtspraak	466	603	860	1 015	1 092	1 168
w.v.						
personele uitgaven	342	439				
materiële uitgaven	84	130				
gerechtskosten	39	34				
Uitgaven OM			247	288	425 ²⁾	458
Uitgaven rechtspraak			613	726	667 ²⁾	709
Inkomsten uit griffierechten ³⁾	75	77	93	102	114	130

¹⁾ Nominale bedragen. Bedragen t/m 2001 omgerekend van guldens naar euro's. Bedragen tot 1999 exclusief huisvestingskosten.

In 2000 bedroegen deze circa 90 miljoen euro voor OM en rechtspraak samen. OM inclusief de Rijksrecherche. Rechtspraak exclusief Raad van State; de uitgaven van de Raad van State (inclusief Directie Wetgeving) bedroegen in 2003 circa 41 miljoen euro (Raad van State, Jaarverslag 2003. Den Haag, 2004 (p.169).

²⁾ In 2002 is vanwege de ontvlechting van ondersteunende diensten circa 80 miljoen euro overgeheveld van rechtspraak naar OM.

³⁾ Exclusief griffierechten geïnd door Raad van State. Deze bedroegen in 2003 circa 1 miljoen euro (Raad van State, Jaarverslag 2003, p.169).

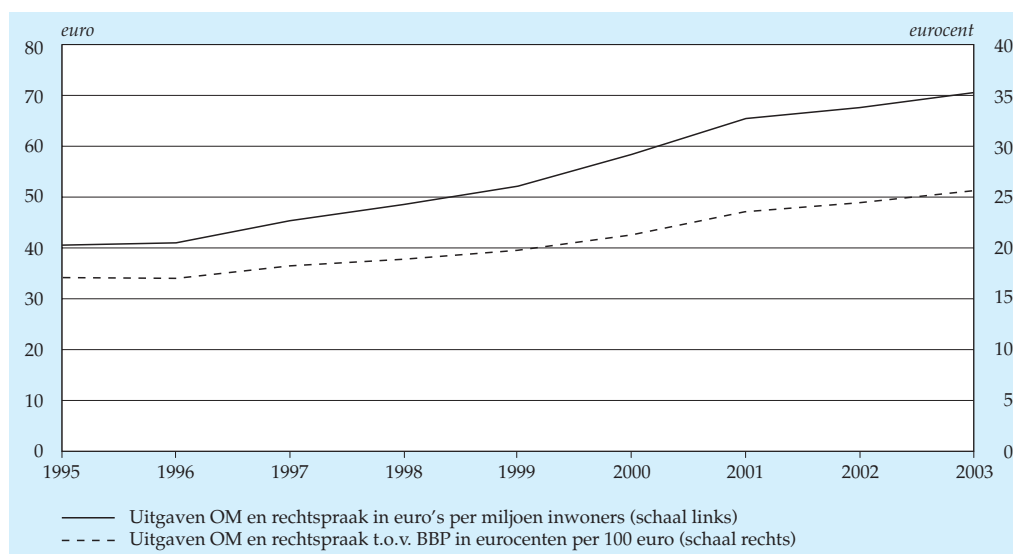
Bron: Ministerie van Justitie, begrotingen van meerdere jaren; Jaarverslag van de Rechtspraak 2002 en 2003.

De staat brengt ook de ontwikkeling van de inkomsten van de overheid uit griffierechten in beeld. Dit zijn de gelden die partijen in civielrechtelijke of bestuursrechtelijke zaken moeten betalen ter behandeling van hun zaak.

De uitgaven aan OM en rechtspraak stegen van circa 500 miljoen euro in 1995 tot bijna 1,2 miljard euro in 2003. In dit laatste jaar beslaat het OM 40 procent van deze uitgaven en de rechtspraak 60 procent. De geïnde griffierechten stegen eveneens vanaf 1995, met ruim 70 procent, tot 130 miljoen euro in 2003. Zij dekken daarmee circa 19 procent van de kosten van de rechtspraak. Uit onderzoek blijkt dat het grootste deel van de geïnde griffierechten in 2001 samenhangt met de behandeling van civiele zaken bij rechtbanken en kantongerechten, namelijk respectievelijk circa 44 procent en 37 procent van het totaal¹⁾.

De uitgaven in staat 5.1 zijn in nominale termen en weerspiegelen onder andere de stijging van lonen en prijzen. Figuur 5.1.1 schetst de ontwikkeling van de uitgaven voor OM en rechtspraak in reële termen, ofwel gecorrigeerd voor inflatie. Dit geeft een beeld van de koopkracht die de Nederlanders gezamenlijk opofferen om OM en rechtspraak in stand te houden. Tevens geeft de figuur aan welk deel van wat de Nederlanders samen verdienen, het Bruto Binnenlands Product, aan OM en rechtspraak wordt besteed.

5.1.1 Ontwikkeling uitgaven openbaar ministerie (OM) en rechtspraak

Bron: Raad voor de rechtspraak.

Uit de figuur blijkt dat de (reële) uitgaven voor OM en rechtspraak per hoofd van bevolking in de periode 1995–2003 duidelijk zijn toegenomen. Het totaal correspondeert in laatstgenoemd jaar met ruim 28 euro per hoofd van de bevolking voor OM en ruim 43 euro per hoofd van de bevolking voor de rechtspraak. Ter vergelijking: de uitgaven aan de politie lagen op circa 240 euro per

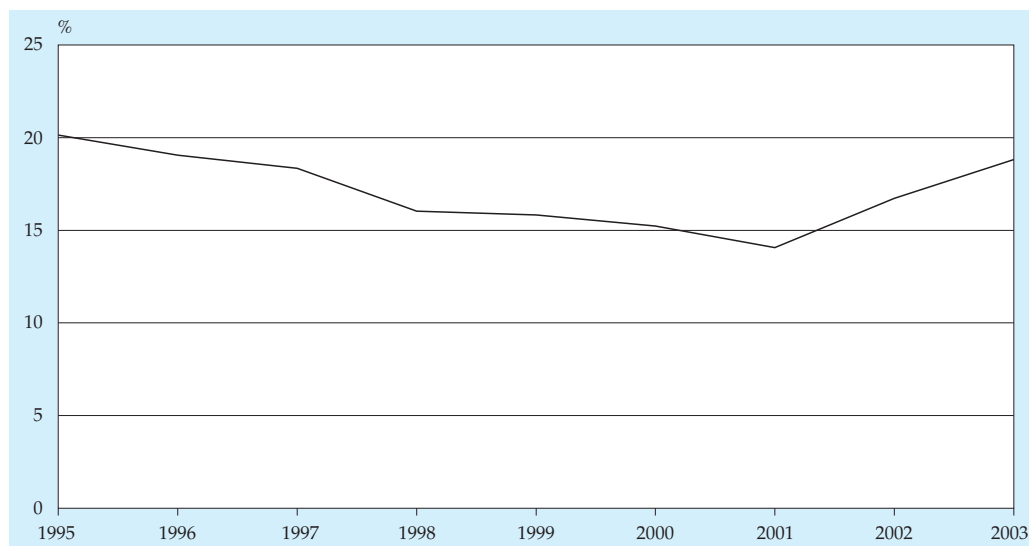

hoofd en de uitgaven aan gesubsidieerde rechtsbijstand (raden voor rechtsbijstand; toegevoegde advocaten) op circa 22 euro per hoofd. De uitgaven aan OM en rechtspraak maken circa 20 procent van de begroting van het ministerie van Justitie uit.

De figuur laat tevens zien dat de uitgaven voor OM en rechtspraak in verhouding tot het Bruto Binnenlands Product in de betreffende periode ook zijn gestegen, maar duidelijk minder. In 2003 werd per 100 van de in ons land verdiende euro's iets meer dan 25 eurocent aan OM en rechtspraak besteed. In 1995 was dit circa 16 eurocent.

Figuur 5.1.2 schetst welk deel van de uitgaven aan rechtspraak degenen die een beroep doen op de civiele en bestuursrechtspraak zelf bekostigen via de betaling van griffierechten.

5.1.2 Ontwikkeling aandeel inkomsten griffierechten t.o.v. uitgaven rechtspraak

Bron: Raad voor de rechtspraak.

Het deel van de uitgaven voor de rechtspraak dat door de rechtzoekenden zelf direct wordt betaald via de griffierechten, vertoont over de periode 1995–2003 per saldo enige daling. Weliswaar zijn de opbrengsten uit griffierechten sterk toegenomen (in reële termen met circa 42 procent), maar de uitgaven stegen harder. Sinds 2001 is het aandeel van de griffierechten enigszins gestegen.

De stijging van de reële uitgaven aan OM en rechtspraak heeft diverse achtergronden. Er is een maatschappelijke vraag naar vergroting van de veiligheid en rechtsbescherming. Die uit zich bijvoorbeeld in de beleidsmatige prioriteit die verhoging van de veiligheid krijgt²⁾ en het toenemende beroep op met name de civiele rechter (zie hoofdstuk 2 in deze publicatie). Overigens is ook de kostprijs per behandelde zaak bij OM en rechtspraak gestegen³⁾. Dit kan di-

verse oorzaken hebben. De selectie 'aan de poort' is op sommige gebieden sterker geworden, waardoor bijvoorbeeld op het gebied van overtredingen veel minder zaken OM en rechter bereiken dan vroeger. Tegenwoordig worden bijvoorbeeld zeer veel overtredingszaken bestuursrechtelijk afgedaan (conform de Wet Mulder). De overblijvende groep zaken kan dan bewerkelijker zijn. Daarnaast worden in toenemende mate eisen gesteld aan de procesgang (mede onder invloed van Europese wet- en regelgeving) en vinden vanwege uitbreiding en een streven naar kwaliteitsverbetering steeds meer investeringen in opleiding en ICT plaats. Ook is niet uit te sluiten dat de groei tot ondoelmatigheden in de organisatie heeft geleid. Vergelijkend onderzoek met andere Europese landen suggereert dat de 'selectie aan de poort' van de rechter in Nederland sterk is, maar de gemiddelde uitgaven per zaak vrij hoog zijn. Bij de uitgaven aan rechtspraak per inwoner ligt Nederland in de Europese middenmoot ⁴⁾.

5.2 Samenstelling van de uitgaven

De volgende staat geeft een indicatie van de samenstelling van de uitgaven voor OM en rechtspraak in 2002 en 2003.

Staat 5.2
Procentuele verdeling uitgaven OM en rechtspraak

	Uitgaven OM, 2002	Uitgaven OM, 2003	Uitgaven rechtspraak, 2002 ^{1) 2)}	Uitgaven rechtspraak, 2003 ¹⁾
Personele uitgaven	50	³⁾	68	70 ⁴⁾
Materiële uitgaven	34	³⁾	32	29
Gerechtskosten	15	15	1	1
Totaal	100	100	100	100

¹⁾ Voorzover vallend onder de begroting van de Raad voor de rechtspraak.

²⁾ In Rechtspraak in Nederland 2002 waren voor de rechtspraak alleen de uitgaven opgenomen van de gerechten die onder de begroting van de Raad voor de rechtspraak vallen (rechtbanken, gerechtshoven, Centrale Raad van Beroep, College van Beroep voor het Bedrijfsleven). Nu zijn ook uitgaven voor de landelijke diensten, programmabudgetten en het bureau van de Raad voor de rechtspraak opgenomen (conform de Jaarverslagen van de Rechtspraak).

³⁾ In het OM Jaarverslag 2003 worden personele en materiële uitgaven samengenomen (samen 85 procent van het totaal).

⁴⁾ Bij de Raad van State was het aandeel van de personele uitgaven in 2003 eveneens 70 procent.

Bron: Parket-generaal, Jaarverslag OM 2002 en 2003; Jaarverslag van de Rechtspraak 2002 en 2003.

De personele uitgaven vormen de grootste uitgavenpost. Dit geldt het sterkst bij de rechtspraak. Bij het OM zijn naast de materiële uitgaven ook de gerechtskosten van belang. Dit zijn de kosten gemoeid met inzet van opsporingsmiddelen (telefoontaps e.d.) en de inzet van tolken en vertalers in strafzaken.

Sinds 2002 is een groot deel van de rechtspraak te onderscheiden in sectoren. Het bijgaande overzicht geeft een schatting van de uitgaven aan en het personeel van de diverse sectoren bij het totaal van de gerechten die vallen onder

de begroting van de Raad voor de rechtspraak, dus exclusief de Hoge Raad en de Raad van State. Omdat kantonrechters zowel civiele als straf(overtredings)zaken behandelen, is de sector kanton van de rechtbanken niet nader op te delen. Het zwaartepunt bij deze sector ligt echter bij de behandeling van civiele zaken. Overigens is een deel van de uitgaven en het personeel niet aan sectoren toe te rekenen. (Het gaat dan vooral om staf- en algemene beheersdiensten, algemene exploitatiekosten, kosten van automatiseringsapparatuur, e.d.) Tevens is er nog geen volledige uniformiteit in wijze van indelen over de diverse gerechten.

Staat 5.3
Uitgaven rechtspraak en personeel naar sectoren, 2003¹⁾

	Uitgaven rechtspraak		Personeel	
	<i>mln euro</i>	%	<i>x 1 000 arbeidsjaren</i>	%
Sector civiel	114	17	1,9	24
Sector bestuur ²⁾	104	15	1,8	23
Sector straf ³⁾	99	14	1,5	19
Sector kanton	56	8	1,0	13
Niet in te delen ⁴⁾	317	46	1,8	21
Totaal	690	100	8,0	100

¹⁾ Exclusief Hoge Raad en Raad van State.

²⁾ Inclusief Vreemdelingenzaken (41 miljoen euro) en belastingzaken (11 miljoen euro).

³⁾ Inclusief Megazaken (5 miljoen euro).

⁴⁾ Uitgaven en personeel van de gerechten, voor zover deze niet naar sector zijn in te delen, en van Landelijke Diensten, Raad voor de rechtspraak etc.

Bron: Raad voor de rechtspraak, Geconsolideerde rapportage van de gerechten 2003; Jaarverslag van de Rechtspraak 2003.

Hoewel de strafsector maatschappelijk en politiek vaak de meeste aandacht krijgt, is deze niet de grootste. De civiele sector is relatief het grootst, gevolgd door de bestuurssector. De strafsector komt op de derde plaats. Overigens is, zeker bij de uitgaven, een belangrijk deel (meer dan een derde) niet naar de sectoren in te delen.

5.3 *Personeel*

In het overzicht van de ontwikkeling van de personeelssterkte bij OM en rechtspraak tussen 1995 en 2003 zijn, vanwege de reorganisatie van de rechtspraak, met de samenvoeging van kantongerechten en rechtbanken, en de ontvlechting van de ondersteunende diensten, de cijfers over 2002 en latere jaren helaas niet vergelijkbaar met de jaren daarvoor.

Staat 5.4
Personeelssterkte OM en rechtspraak, 1995–2003, jaargemiddelden in voltijd-equivalenten

	1995	1998	2000	2001		2002	2003
Ressortsparketten	177	219	237	276		302	331
Arrondissementsparketten	1 985	2 275	2 459	2 694		2 950	2 958
Totaal OM ¹⁾	2 162	2 494	2 696	2 970		3 252	3 289
Hoge Raad (incl. parket)	139	137	162	175		191	202
Gerechtshoven	540	573	650	626		828	929
(Arrondissements)rechtbanken ²⁾	2 868	3 073	3 624	3 997		6 163	6 551
Kantongerechten ³⁾	787	830	870	901			
Centrale Raad van Beroep	155	154	151	162		168	172
College van Beroep voor het Bedrijfsleven	47	35	33	36		37	43
Totaal rechtspraak (ZM)	4 536	4 802	5 490	5 897		7 197	7 695
DGO/arrondissementale stafdiensten	1 120	1 295	1 465	1 481		571	577
Centrale diensten	908	817	949	1 012		1 518	1 660
Generaal totaal OM en rechtspraak	8 726	9 408	10 600	11 360		12 538	13 221

¹⁾ Exclusief Rijksrecherche; deze telde in 2003 circa 99 arbeidsjaren.

²⁾ Exclusief de sector kanton, die tot en met 2001 nog als apart kantongerecht bestond.

³⁾ In 2002 opgegaan in de rechtbanken.

Bron: Raad voor de rechtspraak.

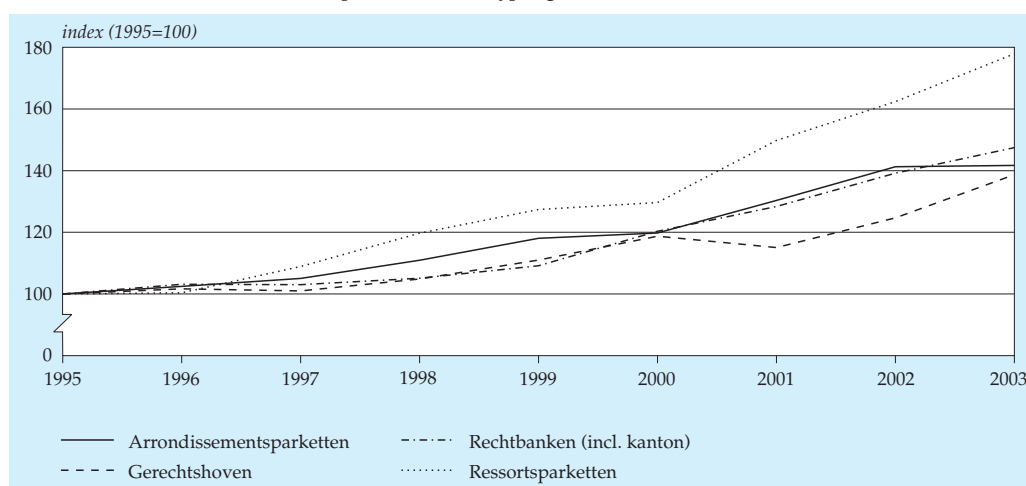
De arrondissementsparketten en rechtbanken zijn duidelijk de grootste onderdelen van OM en rechtspraak, met in 2003 bijna 3 duizend respectievelijk 6,6 duizend arbeidsjaren. De gerechtshoven telden in dat jaar ruim 0,9 duizend arbeidsjaren. In totaal beschikte het OM over bijna 3,3 duizend en de rechtspraak over bijna 7,7 duizend arbeidsjaren. Hierbij zijn enige stafdiensten op arrondissementaal niveau en centrale diensten niet meegeteld. Deze besloegen in 2003 samen ruim 2,2 duizend arbeidsjaren. Bij de centrale diensten gaat het o.a. om instanties als Parket-generaal, Raad voor de rechtspraak en om instanties die zowel voor OM als rechtspraak werken (met name op het terrein van ICT en opleiding). Overigens is een groot deel van de arrondissementale stafdiensten vanaf 2002 'ontvlecht', dat wil zeggen: ondergebracht bij de diverse parketten en gerechten. Daarom zijn deze stafdiensten vanaf 2002 veel kleiner en deels terug te vinden in de groei van de personeelssterkte bij de verschillende parketten en gerechten in 2002.

In totaal groeide de personeelssterkte van OM en rechtspraak tezamen van ruim 8,7 duizend in 1995 tot ruim 13,2 duizend in 2003, een stijging van 52 procent.

De volgende figuur brengt de ontwikkeling van de personeelssterkte in beeld bij de grootste vier onderdelen van OM en rechtspraak: de arrondissementsparketten, de ressortsparketten, de rechtbanken (inclusief de tot 2002 afzonderlijk bestaande kantongerechten) en de gerechtshoven. De in staat 5.4 nog apart vermelde gemeenschappelijke beheersdiensten (verantwoordelijk voor

de gebouwen e.d.) zijn in deze figuur toegerekend aan de verschillende diensten en gerechten waar zij voor werken. Eveneens anders dan in staat 5.4 is in de figuur rekening gehouden met arbeidsduurverkortingen door de personeelssterkte naar arbeidsuren om te rekenen: een arbeidsjaar telt in 2003 ongeveer 4 procent minder uren dan in 1995. Op deze manier ontstaat een indicatief beeld van de ontwikkeling van de personeelsinzet over de totale periode 1995–2003. De figuur geeft de resultaten in indices, zodat de *groei* van de verschillende onderdelen kan worden vergeleken. De omvang van de verschillende onderdelen staat reeds in staat 5.4 vermeld en komt niet in de figuur tot uiting.

5.2 Personeelssterkte arrondissementsparketten en drie typen gerechten, indices¹⁾

¹⁾ Met toegerekend deel van arrondissementale stafdiensten/DGO, in arbeidsjaren van 2003. Rechtbanken t/m 2002 inclusief kantongerechten en vanaf 2002 inclusief sector kanton.

Bron: Raad voor de rechtspraak.

Bij alle vier onderscheiden onderdelen van OM en rechtspraak is de personeelssterkte in de periode 1995–2003 gestegen. De stijging varieert van bijna 40 procent bij de gerechtshoven tot bijna 80 procent bij de ressortsparketten. De stijging is het sterkst in het tweede deel van de periode.

De laatste staat geeft een nadere verdeling van de personeelssterkte in arbeidsjaren van OM en rechtspraak in 2003. Onder rechtsgeleerd personeel (officieel 'rechterlijke ambtenaren' genoemd) vallen officieren van justitie, rechters, raadsheren e.d. De gegevens zijn onderscheiden naar de diverse parket- en gerechtstypen en betreffen gemiddelden over 2003. Ook de landelijke en centrale diensten en de Hoge Raad zijn opgenomen. De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is niet in de staat vermeld. De Raad van State telde in 2003 514 arbeidsjaren, waaronder de Directie Bestuursrechtspraak 284 arbeidsjaren en de Directie Wetgeving 34 arbeidsjaren⁵⁾.

In de opstelling zijn de in sommige arrondissementen nog bestaande gemeenschappelijke beheersdiensten (van de gerechtsgebouwen e.d.), die zowel voor OM als rechtspraak werken, verdeeld over OM en rechtspraak.

Staat 5.5
Gemiddelde personeelssterkte OM en rechtspraak, in arbeidsjaren, jaargemiddelde 2003¹⁾

	Rechtsgeleerd personeel	Ondersteunend personeel	Totaal
Ressortsparketten	63	269	331
Arrondissementsparketten	478	2 480	2 958
Centrale en landelijke diensten ²⁾	41	297	338
Personeel staf/gemeenschappelijk beheer ³⁾	–	341	341
Totaal OM	582	3 387	3 969
Hoge Raad ⁴⁾	93	109	202
Gerechtshoven	333	536 ⁵⁾	870
Rechtbanken	1 472	4 236 ⁶⁾	5 707
Centrale Raad van Beroep en CBB	95	120 ⁶⁾	215
Personeel staf/gemeenschappelijk beheer ⁶⁾	–	1 036	1 036
Overige diensten ⁷⁾	2	191	193
Totaal rechtspraak⁸⁾	1 995	6 227	8 222
Rechterlijke ambtenaren in opleiding (RAIO's)	259	–	259
Opleidingsinstituut (SSR) ⁹⁾	–	77	77
Centrale diensten o.g.v. ICT en kwaliteit ⁹⁾	–	395	395

¹⁾ Jaargemiddelden, afgerond op hele getallen (daarom tellen delen soms niet exact op tot het totaal).

²⁾ Omvat o.a. Parket-generaal (staf van college van Procureurs-Generaal), landelijk parket, functioneel parket, Bureau Verkeers-handhaving OM en Bureau Ontnemingswetgeving OM. Exclusief Rijksrecherche (circa 99 arbeidsjaren).

³⁾ Een deel van de in totaal 799 arbeidsjaren beslaande stafdiensten en van de in totaal 577 arbeidsjaren omvattende gemeenschappelijk beheersdiensten, werkt deels voor het OM en deels voor de rechtspraak. Op basis van enquêtes en schattingen van de gerechten is respectievelijk 21 procent en 30 procent aan het OM toegerekend.

⁴⁾ Inclusief parket van de Hoge Raad.

⁵⁾ Voorzover direct toe te rekenen aan het primaire proces, dus exclusief staf- en gemeenschappelijke beheersdiensten.

⁶⁾ Een deel van de in totaal 799 arbeidsjaren beslaande stafdiensten en van de in totaal 577 arbeidsjaren omvattende gemeenschappelijke beheersdiensten werkt deels voor het OM en deels voor de rechtspraak.

Op basis van enquêtes en schattingen van de gerechten is respectievelijk 79 procent en 70 procent aan de rechtspraak toegerekend.

⁷⁾ Omvat o.a. Centraal Tuchtcollege gezondheidszorg, Raad voor de rechtspraak, BISTRO, Vliegende Brigades en Landelijke ondersteuningsteam Hoven.

⁸⁾ Exclusief Raad van State. Alle genoemde gerechten, met uitzondering van de Hoge Raad, vallen onder de begroting van de Raad voor de rechtspraak. Exclusief de Hoge Raad is de personeelssterkte 8 021 arbeidsjaren.

⁹⁾ Ook werkzaam voor het openbaar ministerie.

Bron: IBIS.

Het OM telde in 2003 circa 580 arbeidsjaren rechtsgeleerd personeel (met name officieren van justitie) en bijna 3,4 duizend arbeidsjaren ondersteuning.

Het aantal rechterlijke arbeidsjaren bij de rechtspraak bedroeg in 2003 circa 2 duizend. Rechter-plaatsvervangers zijn niet in dit cijfer begrepen. Zij leveren een bijdrage aan de productie, die volgens een globale schatting circa 70 (netto) arbeidsjaren bedraagt. De rechters werden ondersteund door ruim 6,2 duizend arbeidsjaren aan ondersteunend personeel. Het gaat daarbij zowel om

directe juridische ondersteuning (griffiers, stafjuristen, gerechtssecretarissen; circa 5 duizend arbeidsjaren) als om personeel op het terrein van administratie en beheer.

De staat vermeldt afzonderlijk een aantal diensten die zowel OM als rechtspraak faciliteren. Hieronder vallen het opleidingsinstituut voor rechters en officieren van justitie (SSR; bijna 80 arbeidsjaren) en facilitaire diensten op het gebied van ICT (bijna 390 arbeidsjaren). Er zijn circa 260 rechters en officieren in opleiding (RAIO's).

Noten in de tekst

- ¹⁾ IOObv, Optimalisering heffing en incasso griffierechten, Zoetermeer, 2002 (p.20).
- ²⁾ Zie bijvoorbeeld de door de ministers van Justitie en BZK uitgebrachte nota: Naar een veiliger samenleving, Den Haag: SDU, 2002.
- ³⁾ Zie bijvoorbeeld: Sociaal en Cultureel Planbureau, Memorandum quartaire sector 2002–2006, Den Haag (werkdocument 86), en Wiebrens, C.J. en F.P. van Tulder, Veiligheid en openbare orde (hoofdstuk 3), in: C.A. de Kam en A.P. Ros (redactie), Jaarboek overheidsfinanciën 2003, Den Haag: SDU, 2003.
- ⁴⁾ Zie: Jos Blank, Martin van der Ende, Bart van Hulst en Rob Jagtenburg, Bench Marking in an International Perspective. An International Comparison of the Mechanisms and Performance of the Judiciary System, Rotterdam, ECORYS-NEI, 2004. Een uitgebreide vergelijking van de rechtspraak in Nederland met die in Denemarken is te vinden in: Peter J.P. Tak en Jan P.S. Fiselier, Denemarken-Nederland. De rechtspleging vergeleken, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2004.
- ⁵⁾ Raad van State, Jaarverslag 2003, Den Haag, 2004 (p.166).

Begrippenlijst

Toelichting: Opgenomen begrippen zijn beknopt beschreven naar de laatste stand van zaken; meer en gedetailleerder informatie staat in (juridische) woordenboeken of handboeken en is te vinden op diverse internetsites (o.a. www.rechtspraak.nl).

Administratief beroep

Rechtsgang in het bestuursrecht waarbij de belanghebbende een beslissing van het bestuur aanvecht bij een hiërarchisch hoger bestuursorgaan dan het orgaan dat de bestreden beslissing heeft genomen.

Administratief bezwaar

Rechtsgang in het bestuursrecht waarbij de belanghebbende een beslissing van het bestuur aanvecht bij het orgaan dat de bestreden beslissing heeft genomen.

Adoptie

Aanneming als wettig kind na uitspraak door de rechtbank op verzoek van (echt)paar of één persoon dat/die het kind wil adopteren of vanwege het Haags Adoptieverdrag 1993 met erkenning van een uitspraak van de centrale autoriteit van het (buiten)land van herkomst van het kind.

Afdoening door openbaar ministerie

Eindbeslissing over een bij het parket ingeschreven proces-verbaal door sepot, voeging ad informandum, voeging ter berechting, transactie of overdracht aan de afdeling rechtbankzaken van een ander parket.

Afdoening door de rechter

In burgerlijk recht: eindbeslissing, in de regel door (deels) toewijzen dan wel afwijzen van het verzoek of de vordering.

In strafrecht: eindbeslissing, door schuldigverklaring, vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolging of een van de overige einduitspraken.

Arrest

Uitspraak van de Hoge Raad of een gerechtshof.

Beleidssepot

Beslissing van het openbaar ministerie waarbij het afziet van vervolging van een geconstateerd strafbaar feit op grond van het algemeen belang.

Beschikking

In burgerlijk recht: rechterlijke (tussen)uitspraak die niet strekt tot voorlopige of definitieve beslechting van een geschil; rechterlijke eindbeslissing in een verzoekschriftprocedure.

In bestuursrecht: eenzijdige beslissing van een bestuursorgaan in een concreet individueel geval.

In strafrecht: rechterlijke beslissing tijdens het verloop van een strafproces, niet uitgesproken op de terechtzitting.

Bestuursrechtspraak

Rechtsgang in het bestuursrecht waarbij de belanghebbende een beslissing van het bestuur aanvecht bij de onafhankelijke rechter (meestal de sector bestuursrecht van de rechtbank).

Bijzondere inrichting

Penitentiaire inrichting met specifieke functie, anders dan die van huizen van bewaring en gevangenen. In deze categorie vallen o.a. het Penitentiair Ziekenhuis, de forensische observatie- en begeleidingsafdelingen (FOBA) en de psychiatrische observatiekliniek Pieter Baan. Gewoonlijk worden ze gerekend tot de huizen van bewaring.

Burgerlijke rechtspraak

Rechtsgang bij geschillen over burgerlijke rechten en schuldvorderingen en bij zaken over privaatrechtelijke maatregelen als adoptie, curatele en voogdij.

Cassatie(beroep)

Gewoon rechtsmiddel tegen vonnis, arrest of beschikking van lagere rechter, ingesteld bij de Hoge Raad, mits er geen ander gewoon rechtsmiddel openstaat of heeft opengestaan.

Celbestemming

Typologie van penitentiaire inrichtingen naar type gedetineerden in de inrichting. Vaststelling wordt geregeld in Penitentiaire Beginselenwet 1998.

Centrale Raad van Beroep

Rechtscollege dat in eerste (en soms enige) instantie, of in beroep van uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank, beslist over bepaalde bestuursrechtelijke geschillen.

College van Beroep voor het Bedrijfsleven

Rechtscollege dat in eerste (en soms enige) instantie in *beroep* beslist in geschillen over een besluit of handeling van een lichaam van de publieke bedrijfsorganisatie en een aantal andere wetten op het gebied van het economisch bestuursrecht. Daarnaast beslist het college in *hoger beroep* van uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank inzake een aantal wetten opgenomen in de bijlage van de Wet bestuursrechtspraak bedrijfsorganisatie.

Conclusie (juridisch)

Algemeen: advies van het openbaar ministerie (procureur-generaal of advocaat-generaal) aan de Hoge Raad gedurende de behandeling van een cassatie(beroep).

In burgerlijk recht: schriftelijk processtuk bij behandeling van een zaak.

Contradictoir vonnis

Eindbeslissing in een rechtszaak waarbij de verdachte/partijen ter zitting is/zijn verschenen.

Dagvaarding

Officieel geschrift (deurwaardersexploot) dat iemand oproept op een bepaalde tijd voor de rechter te verschijnen in verband met het beslechten van een geschil (burgerlijk procesrecht), of de vervolging van een aan de opgeroepene ten laste gelegd strafbaar feit (strafprocesrecht).

Echtscheidingsprocedure

Verzoekschriftprocedure voor de Nederlandse rechter waarin hij een beslissing neemt inzake een verzoek tot echtscheiding, een verzoek tot scheiding van tafel en bed, een verzoek tot ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed of een verzoek tot ontbinding van het geregistreerd partnerschap. De echtscheiding komt formeel tot stand na inschrijving van de echtscheidingsbeschikking (of, in geval van geregistreerd partnerschap, de 'verklaring') in de registers van de burgerlijke stand.

Eerste aanleg, (in -)

Primaire rechterlijke instantie waar een zaak wordt behandeld. In de meeste gevallen is dat de rechtbank.

Eindbeschikking

Uitspraak door de rechter, die een burgerlijke zaak, begonnen met een verzoekschrift (rekest), voor een bepaalde instantie definitief beëindigt.

Eindvonnis

Uitspraak door de rechter, die een burgerlijke zaak, begonnen met een dagvaarding, voor een bepaalde instantie definitief beëindigt.

Faillissement

Staat waarin de rechter een schuldenaar verklaart, wanneer die heeft opgehouden te betalen, waarna op het vermogen en de inkomsten van de failliet (conservatoir) beslag komt te liggen om eventuele baten aan de schuldeiser(s) te laten toekomen.

Gedetineerde

Persoon die gedwongen verblijft in een Nederlandse penitentiaire inrichting, zoals een huis van bewaring of gevangenis, in afwachting van zijn proces, voor het uitzitten van een hem door de rechter opgelegde onvoorwaardelijke

vrijheidsstraf of maatregel, in afwachting van zijn uitlevering/uitzetting of in afwachting van zijn plaatsing in een bijzondere inrichting.

Gerechtshof

Rechtscollege ('het hof') dat het hoger beroep behandelt tegen een door een lagere rechter in eerdere instantie gegeven beslissing; het behandelt ook in eerste en enige instantie het beroep tegen een beslissing op bezwaar van de belastinginspecteur. Er zijn 5 gerechtshoven.

Gevangenis

Penitentiaire inrichting voor ondergaan van vrijheidsstraf, hoofdzakelijk bestemd voor degenen die tot gevangenisstraf zijn veroordeeld. Afhankelijk van de bewegingsvrijheid voor de gedetineerde zijn er beveiligde (gesloten) inrichtingen, beperkt beveiligde (halfopen) inrichtingen en zeer beperkt beveiligde (open) inrichtingen. Binnen de categorie beperkt beveiligde inrichtingen zijn er de zelfmeldinrichtingen, bestemd voor hen die thuis de tenuitvoerlegging van hun vrijheidsstraf afwachten (lopend vonnis). Voorts worden cellen gereserveerd voor arrestanten die zijn aangehouden omdat ze na de oproep niet bij de inrichting zijn verschenen.

Gevangenisstraf

Vrijheidsstraf, levenslang of tijdelijk met een strafduur van ten hoogste twintig jaar, in de regel ondergaan in een gevangenis.

Halt

Lik-op-stuk-afhandeling van bepaalde soorten criminaliteit (Halt-feiten, zoals vandalisme, baldadigheid en lichte vermogensdelicten) van jeugdige 'first offenders' via een Halt-bureau op basis van het jeugdstrafrecht. Halt is een acroniem van *Het alternatief*.

Hechtenis

Principale - : vrijheidsstraf met een strafduur van maximaal één jaar en vier maanden, van lichtere aard dan gevangenisstraf en in de regel ondergaan in een huis van bewaring.

Subsidiaire - : vrijheidsstraf vanwege niet of niet volledige betaling van geldboete.

Herstel in het gezag

Beëindiging van de ontheffing of ontzetting van het ouderlijk gezag of de benoeming van een ouder tot voogd over het kind, door de rechter.

Hoge Raad

Hoogste rechtscollege van de gewone rechterlijke organisatie; behandelt casuïstiek (beroep) van beslissingen in vrijwel alle zaken waartegen geen ander rechtsmiddel openstaat of heeft opengestaan. Er is één Hoge Raad.

Hoger beroep

Gewoon rechtsmiddel, ook appel genoemd, toegekend aan iedere in eerste instantie verschenen en geheel of ten dele in het ongelijk gestelde partij; inzet van het geding is de in eerdere instantie gewezen beslissing.

Huis van bewaring

Penitentiaire inrichting bedoeld voor insluiting op grond van verscheidene verblijfstitels: de voorlopig gehechten (verdachten van een ernstig strafbaar feit die gedwongen de afhandeling van hun zaak afwachten in een inrichting), zij, die een korte vrijheidsstraf moeten ondergaan, enkele bijzondere categorieën justitiabelen zoals vreemdelingen die op uitzetting of uitlevering wachten, gegijzelden of gefailleerden en verder veroordeelden die wachten op definitieve plaatsing in de voor hen bestemde bijzondere inrichting, bijvoorbeeld het Penitentiair Selectie Centrum of een Tbs-inrichting. Een laatste categorie zijn de passanten, doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring vervoerde personen.

Kort geding

Procedure voor de voorzieningenrechter (vroeger: president) van de rechtbank (soms de voorzitter van de Centrale Raad van Beroep) met een zaak die om reden van spoed een onmiddellijke voorziening vereist; de voorziening heeft een voorlopig karakter; het vonnis is in de regel vatbaar voor hoger beroep en cassatie(beroep).

Meerderjarige verdachte

Degene die ten tijde van begaan van een strafbaar feit 18 jaar of ouder is.

Minderjarige verdachte

Degene die ten tijde van begaan van een strafbaar feit jonger is dan 18 jaar. Afhandeling van (jeugd)zaken (12–17 jaar) van eenvoudige aard gebeurt veelal via Halt(bureaus).

NB. Niemand kan strafrechtelijk worden vervolgd voor een feit begaan voordat hij de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt. De nieuwe 'Stop-reactie' is een buitenjustitiële mogelijkheid voor de autoriteiten tegenover kinderen jonger dan 12 jaar corrigerend op te treden bij crimineel gedrag.

Misdrijf

Strafbaar feit van de zware soort, als zodanig aangeduid in de strafwetten; indeling van strafbare feiten in misdrijven en overtredingen is van belang bij het procesrecht (absolute competentie en rechtsmiddelen) en de strafbaarstelling; berechting in eerste aanleg gebeurt in de meeste gevallen door de rechtbank.

Natuurlijk persoon

Mens (individu) als rechtssubject.

Niet-ontvankelijkheid

Eindbeslissing waarbij de rechter het verzoek of de eis van een partij afwijst of het openbaar ministerie het recht te vervolgen ontzegt, op een grond die buiten de zaak zelf ligt (zoals een procedurefout).

Ondertoezichtstelling

Plaatsing, door de kinderrechter, van een minderjarig kind onder toezicht van een gezinsvoogd, als een kind zodanig opgroeit dat het met zedelijke of lichamelijke ondergang wordt bedreigd.

Ontheffing van ouderlijk gezag of voogdij

Ontneming, door de rechtbank, van het ouderlijk gezag of de voogdij aan een ouder of voogd op grond dat deze ongeschikt of onmachtig is zijn plicht tot verzorging en opvoeding te vervullen.

Ontslag van (alle) rechtsvervolging

Beslissing van de rechter, waarbij hij het door het openbaar ministerie ten laste gelegde feit wel bewezen acht maar van oordeel is dat het feit of de verdachte niet strafbaar is.

Ontzetting van ouderlijk gezag of voogdij

Ontneming, door de rechtbank, van het ouderlijk gezag of de voogdij aan een ouder of voogd op in de wet genoemde grond, waaronder misbruik van gezag, verwaarlozing van de verzorging en opvoeding of slecht levensgedrag.

Openbaar ministerie (OM)

Overheidsorgaan met als taken: wetten te handhaven, strafbare feiten op te sporen en te vervolgen, strafvonnissen ten uitvoer te leggen en de rechter te informeren voor zover de wet dat voorschrijft.

Opgehelderd misdrijf

Misdrijf waarbij ten minste één verdachte bij de politie bekend werd, ook al is hij voortvluchtig of ontkent hij het (strafbare) feit te hebben gepleegd.

Ophelderingspercentage

Het totaal aantal in een bepaalde periode opgehelderde misdrijven in relatie tot het totaal aantal in dezelfde periode door de politie opgemaakte processen-verbaal ter zake van gelijk(soortig)e misdrijven, uitgedrukt in procenten.

Overtreding

Strafbaar feit van de lichte soort, als zodanig aangeduid in de strafwetten; indeling van strafbare feiten is van belang bij het procesrecht (absolute competentie en rechtsmiddelen) en de strafbaarstelling; afdoening veelal met een schikking/transactie via het openbaar ministerie of berechting in eerste aanleg door de rechtbank sector kanton.

Proces-verbaal

Op schrift gestelde verklaring van een opsporingsambtenaar over door hem waargenomen feiten of omstandigheden.

Provisioneel vonnis

Uitspraak door de rechter, gedaan vóór het eindvonnis in een aanhangig geding, waarbij hij een beslissing geeft over een voorlopige voorziening.

Raad van State

Adviescollege van de regering; de aan dit college verbonden afdeling bestuursrechtspraak (ontstaan uit de voormalige afdeling voor de geschillen van bestuur en de afdeling rechtspraak) heeft een rechtsprekende taak op het gebied van bestuursgeschillen.

Rechtbank

Rechtscollege dat in eerste aanleg kennis neemt van alle zaken waarvoor niet een andere rechter is aangewezen. Er zijn 19 rechtbanken.

NB. De sector kanton (vroeger: kantongerecht) is sinds 1 januari 2002 opgenomen in de organisatie van de rechtbank.

Rechtsmiddel

Procedure waarmee partijen – soms derden – een (rechterlijke) beslissing bij dezelfde of een hogere rechter kunnen aantasten; er zijn gewone rechtsmiddelen, zoals bezwaarschrift, verzet, hoger beroep of cassatie(beroep) en buitengewone rechtsmiddelen, zoals derden verzet, rekest-civiel, herziening of cassatie in het belang der wet.

Rechtspersoon

Elke niet-natuurlijk persoon die in het recht als rechtssubject is erkend.

Rekest

Geschrift (verzoekschrift) waarmee iedereen zich, al dan niet per procureur of advocaat, tot de rechter of een bestuursorgaan kan wenden om een bepaalde voorziening te verkrijgen.

Schikking

Strafrechtelijke (soms bestuursrechtelijke) afdoening van een delict van de lichte soort, in de regel op voorstel van het openbaar ministerie, meestal via een door de verdachte te betalen geldsom ('boete').

Schuldigverklaring

Uitspraak door de rechter, waarbij hij het door het openbaar ministerie ten laste gelegde feit bewezen en een strafbaar feit acht en van oordeel is dat de verdachte strafbaar is.

Sector kanton

Laagste instantie in de gewone rechterlijke organisatie, voorheen kanton-gerecht. Behoort vanaf 1 januari 2002 tot de organisatie van de rechtbank, waar de kantonrechter recht spreekt, alsmede in een van de 34 nevenvestigingsplaat-sen of speciaal aangewezen nevenzittingsplaatsen (locaties).

Sepot

Beslissing van het openbaar ministerie waarbij het, op beleidsmatige of techni-sche gronden, afziet van vervolging van een geconstateerd strafbaar feit.

Stiefouderadoptie

Aanneming als wettig kind door een (echt)paar waarvan een van de partners de wettige of natuurlijke vader of moeder van het kind is.

Strafduur (bruto)

Duur van het onvoorwaardelijk deel van de opgelegde vrijheidsstraf, onge-acht de duur van het ondergane voorarrest of de toepassing van de regeling van vervroegde invrijheidsstelling.

Strafrechtspleging

Geheel van rechtshandelingen door het openbaar ministerie en de rechterlijke macht met betrekking tot strafzaken.

Strafzaak

Het bij een parket ter vervolging ingeschreven proces-verbaal ten aanzien van één verdachte.

Technisch sepot

Beslissing van het openbaar ministerie waarbij het afziet van vervolging van een strafbaar feit omdat het van mening is dat vervolging niet tot een veroor-deling zal leiden (bijvoorbeeld omdat voldoende bewijs ontbreekt of omdat het feit of de verdachte niet strafbaar is).

Transactie (juridisch)

Het onder bepaalde omstandigheden ter voorkoming van strafvervolging vol-doen aan een of meer door de opsporingsambtenaar (politie) of het openbaar ministerie (officier van justitie) gestelde voorwaarden, zoals het betalen van een geldsom ('boete'), waardoor het recht tot strafvervolging vervalt.

Tussenvonnis

Uitspraak door de rechter, gedaan vóór het eindvonnis in een aanhangig ge-ding, die geen einde maakt aan de zaak; wordt nader ingedeeld in preparatoir, interlocutoir en provisioneel vonnis.

Uitlevering

Verwijdering van een persoon uit Nederland met het doel hem ter beschikking te stellen van de autoriteiten van een andere staat naar aanleiding van het plegen van een misdrijf.

Uitzetting

Verwijdering van een vreemdeling uit Nederland wanneer zijn verblijf niet (meer) rechtmatig is.

Verblijfstitel (of status) gedetineerden

Administratieve typologie van gedetineerden in een penitentiaire inrichting naar aard van detentie, bepaald door fase in het strafrechtelijk traject (bijvoorbeeld voorlopig gehechte, veroordeelde), aard van de opgelegde vrijheidsstraf (bijvoorbeeld gevangenisstraf, hechtenis) en bijzonder kenmerken van betrokkene (bijvoorbeeld lopend vonnis, vreemdeling).

Verdachte

Voor het begin van de vervolging is hij degene van wie uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit wordt aangenomen, daarna is hij degene tegen wie de vervolging is gericht.

Verstek (verlenen)

Formele constatering door de rechter dat een partij of een verdachte niet in rechte (per procureur) is verschenen noch op een andere wijze op de oproep bij verzoekschrift of dagvaarding heeft gereageerd; het betekent in de regel toewijzing van de eis.

Verstekvonnis

Uitspraak in een rechtszaak waarbij een procespartij niet in rechte ter zitting is verschenen noch heeft gereageerd.

Vervroegde invrijheidstelling

Het uit hoofde van de wet in beginsel vervroegd vrijlaten uit de penitentiaire inrichting van tot duurzame vrijheidsstraf veroordeelde personen.

Verzet

Gewoon rechtsmiddel, aan te wenden tegen een uitspraak (verstekvonnis) die door een rechtsprekende instantie niet op tegenspraak is gegeven en waartegen geen hoger beroep openstaat.

Verzetvonnis

Uitspraak in een rechtszaak die de rechter na verstekverlening opnieuw heeft beoordeeld.

Verzoekschriftprocedure

Procedure in een burgerlijke zaak o.a. voor het geven van een rechterlijke voorziening aan de verzoeker(s), zoals bij adoptie, curatele of voogdij maar

ook bij echtscheiding, ingeleid met een verzoekschrift (rekest) en eindigend met een beschikking.

Voeging ad informandum

Het voegen, door het openbaar ministerie, van een strafzaak zonder tenlastellegging bij een andere zaak die aan de rechter wordt voorgelegd, met het doel de rechter bij de bepaling van de strafmaat rekening te laten houden met de gevoegde zaak.

Voeging ter berechting

Het samenvoegen, door het openbaar ministerie, van ingeschreven strafzaken, met het doel de rechter bij één vonnis verschillende zaken tegelijk te laten afdoen.

Voeging ter zitting

Het samenvoegen, door de rechter, van onder verschillende parketnummers ingeschreven strafzaken, met het doel deze zaken als één strafzaak te behandelen.

Vonnis

Gemotiveerde bindende uitspraak van de rechter in een voor hem gevoerd rechtsgeding.

Voogdij

Gezag over minderjarige en diens goederen, van rechtswege of op beslissing van de rechter aan een ouder of een derde opgedragen, wanneer het ouderlijk gezag niet over het kind wordt uitgeoefend.

Voorlopige hechtenis

Vrijheidsbeneming in een huis van bewaring voorafgaand aan behandeling ter terechtzitting, in het algemeen toegepast bij verdenking van een ernstig delict (misdrijf waarop een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld), op grond van ernstig vluchtgevaar en/of een gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid, bij voorbeeld vrees voor herhaling.

Voorlopige voogdij

Maatregel waarbij de kinderrechter voorlopig in de gezagsuitoefening van een minderjarige voorziet, indien een minderjarige niet onder gezag staat of dit gezag niet over hem wordt uitgeoefend.

Vreemdeling

Ieder die de Nederlandse nationaliteit niet bezit en niet op grond van een wettelijke bepaling als Nederlander moet worden behandeld.

Vrijspraak

Uitspraak, door de rechter, waarbij hij niet bewezen acht dat het door het openbaar ministerie ten laste gelegde feit door de verdachte is gepleegd.

Bronbeschrijving

In het volgende onderdeel staat een zeer beknopte bronbeschrijving van de gegevens die ten grondslag liggen aan de in dit boek gepresenteerde basisinformatie per rechtsgebied.

Burgerlijke rechtspraak

De statistieken van de burgerlijke of civiele rechtspraak werden tot en met verslagjaar 2000 samengesteld aan de hand van de opgaven van de rechterlijke colleges. Het merendeel van deze gegevens werd in geaggregeerde vorm aangeleverd door de administraties van de rechtbanken, waaruit het CBS slechts betrekkelijk summiere overzichten kon samenstellen. In overleg met de (nieuwe) Raad voor de rechtspraak zijn voor het verslagjaar 2001 de uitkomsten voor het eerst samengesteld op basis van de elektronische bestanden uit het PCSII-registratiesysteem van de Raad voor de rechtspraak. Daarmee beoogt de Raad tevens de enquêtedruk voor de afzonderlijke rechtbankgriffies te verlagen. De overgang naar geautomatiseerde berichtgeving uit het PCSII-systeem zal naar verwachting een verrijking van de statistiek opleveren.

De statistiek van de burgerlijke rechtspleging beschrijft de omvang, aard en ontwikkeling van de civielrechtelijke zaken, behandeld door rechtbanken (inclusief sector kanton), gerechtshoven en Hoge Raad.

Bestuursrechtspraak

Tot en met het verslagjaar 1993 ontving het CBS per kwartaal geaggregeerde informatie van de sectoren bestuursrecht bij de arrondissementsrechtbanken over de rechtspraak met betrekking tot sociale verzekeringswetten en ambtenarenzaken. Met ingang van 1994 is de berichtgeving omgezet in informatie per zaak. Bovendien levert het beheers- en informatiesysteem bestuursrecht (Berber) de gegevens elektronisch aan.

Hetzelfde geldt voor de berichtgeving over de rechtspraak bij de Centrale Raad van Beroep.

De gegevens over de rechtspraak bij de Hoge Raad zijn tot en met 1998 door het CBS per zaak verzameld. De gegevens over latere jaren zijn afkomstig uit de jaarverslagen of zijn op verzoek van het CBS door de Hoge Raad verstrekt.

De overige informatie over bestuursrecht is tot en met 2002 in geaggregeerde vorm verzameld o.m. bij de belastingkamers van de Gerechtshoven en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. Inmiddels vindt de waarneming bij de belastingkamers en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven plaats uit Berber, op dezelfde wijze als de waarneming bij de sectoren bestuursrecht bij de rechtbanken en de Centrale Raad van Beroep.

Strafrechtspraak

De behandeling van strafzaken is tot het begin van de jaren negentig via vragenlijsten waargenomen. Gegevens over kantonstrafzaken werden waargenomen via verzamelstaten. Voor de beschrijving van rechtbankstrafzaken (misdrijven) werden van iedere instantie in het strafproces per beslissing de verschillende gegevens waargenomen.

Sinds 1991 komen de gegevens over criminaliteit en strafrechtspleging beschikbaar vanuit het Communicatiesysteem Openbaar Ministerie Parket AdministratieSysteem, kortweg COMPAS genoemd. COMPAS is opgezet vanuit het ministerie van Justitie en richt zich op administratieve ondersteuning van de verwerking van strafzaken door het openbaar ministerie.

Voor kantonstrafzaken worden hieruit geaggregeerde gegevens afgeleid. De berichtgeving over rechtbankstrafzaken vindt plaats per strafzaak en per instantie.

Financiën en personeel van OM en rechtspraak

De informatie over uitgaven en inkomsten voor het openbaar ministerie en de rechtspraak en gegevens over de personeelssterkte bij de parketten en gerechten is afkomstig van de Raad voor de rechtspraak.

Aan de publicatie Rechtspraak in Nederland 2003 werkten mee

CBS-bijdragen:

Ir. Elly Koeijers, artikel Arbeid en ontslag in Nederland
Bill Swaager en Paul Adema, artikel Insolventies in Nederland
Harm Aten en drs. Renzo Ghianni, artikel Schadevergoeding aan ex-verdachten
in Nederland
Medewerkers taakgroep Rechtsbescherming en veiligheid (RVE): teksten, staten,
figuren

Externe bijdragen:

Stephan Sjouke, artikel Nationale ombudsman, (Bureau Nationale ombudsman)
Dr. Frank van Tulder en drs. Bart Diephuis, hoofdstuk 5, Financiën en Perso-
neel, (Raad voor de rechtspraak, afdeling Ontwikkeling.)

Eindredactie:

Mr. Cheng Wang